

Jurgis Jankus

Po raganos kirviu. Senas kareivis Matatutis

Literatūrinės pasakos

Skaitmeninta iš knygos:

Jurgis Jankus. Po raganos kirviu. Senas kareivis Matatutis.
Vilnius: Vyturis, 1994.

ISBN 978-5-430-05985-9

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

TURINYS

PO RAGANOS KIRVIU	4
MIŠKE	4
PELKĖSE	8
PRIE NEVĖŽIO NEBEGERAI	10
RAGANA	13
Į SVEČIUS	19
SVEČIUOSE	21
MERGAITĖ	23
PAŽADINIMAS	28
NAUJAS JAUSMAS	36
MINKŠTUČIAI PIRŠTAI	42
VĖJINIO PASTANGOS	48
PUOTA	56
PO KIRVIO AŠMENIM	62
VIENI	75
PASKUTINĖ KOVA	82
NAMIE	88

SENAS KAREIVIS MATATUTIS	90
MATATUTIS	90
VIENAS PRIEŠ KARALIŲ	94
VYRO NESPARDYK	98
SURASK IR MAN	108
MERGAITĖ	114
KAREIVIO DOVANA	127
GENEROLO ATLYGINIMAS	130
NAUJAS DRAUGAS	136
MATATUTIS PADARO SAVAIP	151
PERGALĖ	162
KARALIUS	174
NAMIE	180
PAS KARALIŲ	186
STEBUKLINGAS KREPŠYS	195
ATRADIMAS	205
VĖL PAS KARALIŲ	207
NIEKAS NEPADEDA	219
ANTRAS MĖGINIMAS	226
KALNUOSE	231
PERSISKYRIMAS	248
DVARE	255
KAIMYNAI	263
UŽPUOLIMAS	268
VELNIUI GARBĖS ŽODŽIO NĖRA	272
KUR DINGO MIRTIS?	277

PO RAGANOS KIRVIU

**VISIEMS, KURIE RYŽTASI VANAGAMS
NUDAUŽYTI PIRŠTUS, PELĖDOMS PAPEŠTI
PAAUSIUS, IŠ PIKČIAUSIŲ RAGANŲ, KURIOS
ŠIANDIEN PASAULĮ BAIGIA PAVERSTI PLŪS-
TANČIŲ AŠARŲ IR NEAPSAKOMŲ KENTĖJIMŲ
VIETA, - ATIMTI KIEKVIENĄ DAR NESPĖTĄ
SUDOROTI BŪTYBĘ, NORS DĖL TO REIKĖTŲ
IR PASKUTINĘ PLUNKSNĄ ATIDUOTI**

MIŠKE

Toj vietoj Nevėžis tekėjo per mišką. Pakrantėje sustoję uosiai gėrė jo vėsų vandenį ir niekada negalėjo ligi soties prisigerti.

Vienoj vietoj uosiai prasiskyrė į šalis, palikdami nedidelę aikštę, kad būtų vietos pastatyti trobelei. Tokiai visiškai nedidelei: su dviem langučiais iš galo, su dviem iš šono, su durimis, su šiaudiniu, samanomis apaugusiu stogu ir truputį į šoną pasvirusiu kaminu.

Ir ta trobelė nebuvo tuščia: joj gyveno sena moteris ir berniukas.

Iš kur jie ten atsirado, vargu ar kas žinojo, bet niekas to ir neklausinėjo. Visi žinojo, kad Nevėžis teka, kad prie Nevėžio yra miškas, kad miško pakrašty yra trobelė, kurioje gyvena senelė ir berniukas. Žmonės žinojo dar ir daugiau: jie žinojo, kad senelė yra labai gera moteris, kad berniukas yra taip pat labai geras ir kad jo vardas Jakamutis.

O Jakamutis buvo smagus berniukas ir mylėte mylėjo mišką. Būdavo, atsikelia rytą, išgeria šilto pieno puodelį ir jau miške. Jis kartais vaikščiodavo miško takeliais ir ne takeliais, žiūrinėdamas, kaip iš žemės kalasi pernai nukritusio riešuto diegas, kaip sirpsta žemuogė, kaip smalžys, atsargiai ragus kaišiodamas, nešasi namą į kitą seno kelmo pusę, kaip nedrąsiai grybas pradeda kišti iš po samanų galvutę, o kartais eidavo medžių viršūnėmis, žiūrinėdamas, kur šiemet įsikūrė geniai, kur balandžiai susinešė

lizdą, kaip sekasi pelėdai džiaugtis savo vaikais, ar didelės šeimynėlės susilaukė dagilėlis. Jis aplanky-davo ir nykštuko lizdelį, neaplenkdavo ir vanago.

Jis pažino visus, ir jį visi pažino. Jis mylėjo visus, ir jį visi mylėjo. Nebėgo nuo lizdo nykštukas, neskrido pasislėpti tarp lapų lakštingala, kai pajusdavo atei-nant Jakamutį, bet atsitūpdavo ant lizdo krašto ir čiulbėdavo, ir pasakodavo savo džiaugsmą, ir prašy-davo Jakamutį, kad pasižiūrėtų į jų vaikučius ir pasa-kytų, kokie jie gražūs. Jakamutis glostė pūkuotas paukštelių galveles ir negailėjo žodžių jiems pagirti.

Kartą, vos įžengęs į miško kraštą, pamatė ant šakos tupintį nusiminusį dagilėlį.

- Kodėl tu nusiminęs? Gal sergi? Ar girdi, kaip visi smagūs, net miškas gaudžia, o tu tik vienas, snapą nuknebinęs, čia sėdi! - smagiai prakalbino Jakamutis, bet dagilėlis tik ašarą sparno galeliu nusibraukė.

- Pelėda... Pelėda mano kiaušinėlius išgėrė, - atsi-liepė.

- Pelėda?! Na palauk, aš jai...

Ir Jakamutis šokte išoko į medį, šakomis šnarėda-mas kaip vėjas nulėkė į eglyną, susirado tarp tankių šakų snaudžiančią pelėdą, paėmė už paausio ir tol

pešė, kol ta prižadėjo daugiau paukštelių kiaušinėlių nebegerti.

- Jeigu neklausysi, tai aš atvesiu į tavo lizdą kiaušę, kad tavo kiaušinius išgertu, o pats eisiu per mišką ir sakysiu, kad tavo vaikai patys bjauriausi. Pažiūrėsiu, kaip smagu tada bus tau mūsų miške gyventi! - barėsi Jakamutis.

Bet pelėda prižadėjo ir žodį išlaikė. Jis ir vanagui nagus nudaužė už paukščiukų draskymą ir pagrasino visiškai net iš to miško išvysias už nesusivaldymą.

Dėl to jo miške paukščiai daug smagiau ir daug garsiau čiulbėjo negu kur kitur, o į Nevėžio pakrantę tiek lakštingalų prisirinko, kad vakarais jos chorais giedodavo.

PELKĖSE

Toli anapus Nevėžio, anapus miško, anapus laukų ir kalnelių, vidury Tyrulių pelkių gyveno ragana, už visas kitas raganas senesnė ir už visas kitas raganas piktesnė. Ji turėjo dukterį, padarytą iš gėlių žiedų, kad būtų graži, smilkytą gėlių kvapais, kad būtų maloni. Kad užaugtų grakšti, kasdien buvo girdoma šviežiu jaunos stirnos krauju, kad būtų vjurko vikrumo, valgė mažus voveriukus, kad stebuklingą balsą turėtų, pusryčiams valgė jaunų paukštelių liežuvėlius, o vakarienei gėrė šviežius lakštingalų kiaušinėlius.

Raganytė augo graži, maloni, vikri, saldžiabalsė, o ragana negalėjo atsidžiaugti ir kiekvieną rytą ir vakarą kalbėjo:

- Tu užaugsi gražiausia iš gražiausių, aš tave padarysiu pasaulio karaliene; tu karaliausi, o aš pasaulį valdysi. Aš darysiu viską pagal savo norą, o tu man nesipriešinsi, nes aš tau įdėjau raganos širdį, tokią pačią kaip savo.

- Nesipriešinsiu, - atsakydavo duktė. - Mes viską taip darysim, kad mum būtų gera ir malonu.

- O aš darysiu viską, kad tau būtų gera ir malonu, tu mano viso pasaulio gražiausioji, - apkabindavo ragana dukterį ir ilgai myluodavo, ir glamonėdavo.

Paimdavo dukterį ant kelių, sūpuodavo ir dainuodavo:

- Myliu, myliu, spust, spust,

Prie širdelės glust, glust...

Raganos balsas buvo storas ir gergždžias. Jai uždainavus, visos Tyrulių varlės nustodavo kvarkusios ir kunksėjusios. Sulįsdavo po lapais ir, pilnos baimės, klausydavosi. Laukinės žąsys prisigūždavo prie lizdų ir plačiau išskėsdavo sparnus, kad visiškai uždengtų savo mažyčius. Kumeldėlės ir puntagalviai sukišdavo galvas į dumblą, ir tik iš uodegų drebėjimo galėjai pažinti, kokia baimė apėmė jų širdis.

Ragana tą visa matė ir džiaugėsi.

- Žiūrėk, dukrele, - sakė snaudulio apimtai dukteriai, - kai tu būsi karalienė, o aš visą pasaulį valdysiu, tada visi tokie klusnūs bus, visi taip nurims ir uodegas virpins, tavo gražų balsą išgirde.

- Ir aš galėsiu tada kuri norėdama suvalgyti, - pro miegus pramurmėjo raganėlė.

- Galėsi. Viską galėsi, ko tik tavo širdelė užsigeis.

PRIE NEVĖŽIO NEBEGERAI

Sykį Jakamutis buvo išėjęs toli į kitą miško pakraštį. Tenai iš kažin kur atsirado nebuvelis vanagas ir visiškai nenorėjo laikytis Jakamučio miške priimtų įstatymų: plėšė lizdus, gaudė mažus paukštelius ir sakėsi pačiam Jakamučiui iškabinsiąs akis. Visą aną miško pakraštį apėmė baisus nerimas, nes nė vienas nežinojo, kada jį pamatys gelsvos vanago akys.

Tada jie atsiuntė pasiuntinius pas Jakamutį. Tas nuėjęs turėjo daugiau kaip savaitę vargti, kol susigavo tankiose pušų viršūnėse besislapstantį vanagą, kol gerai nudaužė jam nagus ir nulenė piktą galvą. Vanagas buvo senas ir prityręs piktadarys, ir Jakamučiui, nors ir visų paukščių padedamam, reikėjo daug prakaito išlieti, kol išgavo jo tvirtą žodį gyventi padoriai.

Sutvarkęs reikalus, išėjo namo. Saulė dar buvo aukštai, bet ir kelias tolimas. Žinojo, kad ir senelė laukia ir, taip ilgai nesulaukdama, rūpesčiu netveria.

Kol saulė kaitino, ėjo medžių paūksmėj takeliais ir be takų, o kai saulė ėmė leistis, pašoko į medžių viršūnes. Čia buvo ir daug šviesiau, ir daug smagiau lėkti, kartu su kiaunėmis ir voverėmis pasilinguojant nuo šakos ligi šakos, nuo viršūnės ligi viršūnės.

Bet saulė leidosi greičiau, negu kelias trumpėjo. Prilėkęs ąžuolą, kuris augo kalvos viršuj ir buvo aukščiau iškilęs už visus medžius, įbėgo į pačią viršūnę pailsėti. Čia jis dažnai ateidavo pasėdėti ant pakumpusios šakos, lyg didelio stipraus piršto krumplio, nuo kurio matėsi visas miškas, lyg didelė pieva su tamsiais senų eglynų šuorais, su tamsiu žalumu nugulusiais ąžuolynais, su šviesiom drebulynų dėmėmis. Rodos, nušoktum žemyn ir bėgtum, bėgtum pasišokinėdamas ir nuo kalnelio kūliu žemyn pasiverstum.

Saulė visiškai leidosi, ir aukštesnių medžių šešėliai užgulė, nutamsino žemesnius. Jie bėgo, virpėjo, trūkčiojo, nyko ir staiga pavirto vienu vienteliu tamsiu šešėliu, užgulusiu visas medžių viršūnes vienodai, nes saulės jau ir iš ąžuolo nebebuvo matyti.

Nevėžio pusėj pasigirdo lakštingala, paskum kita. Dar po kelių akimirų visas paupys suliūliavo. Jaka mutis valandą klausėsi su smagiu šypsniu veide, pas-

kum atsistojo, suraliavo ir dar valandėlę pasiklausė, kaip jo raliavimas ringuoja, plinta, bėga medžių viršūnėmis toli toli į visas puses. Daug toliau už lakštingalų suokimą. Nuo to krūtinė taip šilta pasidaro, kad jis greičiau nori leistis iš ąžuolo viršūnės, parbėgti namo, apsikabinti senelę ir išpasakoti jai viską, ką matė ir girdėjo miške.

Jis jau kėlė koją žemyn ir vėl susilaikė. Jo ausis pasiekė skaudus, pilnas baimės čypsėjimas. Ir kitas, ir trečias prie jo prisidėjo. Lakštingalų giesmės ėmė trūkti viena po kitos kaip gesinamos žvakės. Jakamutis suprato, kad paupy kažin kas negera darosi. Jis greitai iš ąžuolo nusileido į lanksčią beržo viršūnę, su ja palingavęs, nušoko į drebulę ir lėkė, lėkė kaip vėjas. Tik pačiam paupy susilaikė ir ėmė žvalgytis.

Čia buvo visiškai tylu. Joks paukštelis nebečirškėjo, net Nevėžyje žuvys nebešokinėjo, nebesitaškė.

RAGANA

Jakamutis prisiglaudė prie medžio ir tyliai klausėsi. Trekšt, trekšt – pasigirdo tylūs žingsniai, po valandėlės pasirodė tamsus šešėlis. Jis vaikštinėjo po karklyną, kartais pasilenkdamas, kartais pasitūpdamas ir vėl išsitiesdamas. Jakamučiui neilgai reikėjo laukti, kad suprastų, kas darosi. Jis žinojo kiekvieną lakštingalos lizdelį, ir tamsus šešėlis kaip tik tose vietose stabtelėdavo.

Berniukas prislinko arčiau ir pamatė juodai apsi-
rengusią moterį, kuri vienoj rankoj turėjo šluotą su
ilgu pagaikščiu ir maišiuką, o kita ėmė iš lakštingalų
lizdų kiaušinėlius ir dėjo į maišiuką.

Jakamutis suprato, kad čia ragana, bet neišmanė,
ką jai daryti, nes ji buvo ne pelėda, jai už paausio
nepapeši ir nedaužysi nagų kaip vanagai.

Tyliai pasitraukė tolyn už medžių ir, kiek kvapo
turėdamas, nubėgo pas senelę.

– Senelyte, – sušuko įbėgęs, – atlėkė ragana ir
renka lakštingalų kiaušinėlius. Ką jai daryti?

– Visų neišrinks, vaikuti, – atsakė senelė.

- Išrink. Visus lizdus žino ir renka. Kitąmet nė vienos lakštingalos neturėsime. Pasakyk, ką daryti?

- Turėsime. Čia lakštingalų visada būdavo, visada ir vėl bus, o raganos, vaikuti, verčiau neerzink, nes ji paskum baisiai keršija. Ji tau padarys ką dar pikčiau negu lakštingaloms.

Jakamutis valandėlę susimąstė, bet tuoj pasakė:

- Aš nebijau! Man gali daryti, ką nori, bet savo paukštelių skriausti neleisiu. Jeigu senelė man padėti negali, eisiu vienas. Tai kas, kad ji ragana!

Ir vaikas pakilo eiti lauk. Tada senelė pašoko ir sulaikė.

- Palauk, - sakė, - mes pamėginsim. Taip nuėjęs tikrai pražūsi. Še žolelių. Jos surinktos pačiam Joninių vidurnakty ir yra geriausias ginklas prieš raganas. Apsibarstyk jomis ratą, ir jokia ragana tau nieko nepadarys. Aš negaliu, mano kojos sunkios, ir visos šakelė po jom garsiai lūžta, bet tu jaunas, vikrus ir moki kaip reikia po mišką vaikščioti. Tik žiūrėk, kad nepastebėtum, ir lauk, kol paleis iš rankų šluotą. Tada pagauk šluotą, apiberk žolelių ratą, ir ragana viską tau padarys, kad tik jai atiduotum šluotą, nes be šluotos ragana jau nebe ragana.

Jakamutis pasiėmė ryšulėlį žolelių ir išlėkė. Iš pradžių bėgo greitai, paskui ėmė sėlinte sėlinti. Pasi-

girdo ir tylus šakučių treškėjimas po raganos kojom, pasimatė ir tamsus jos šešėlis, pagaliau Jakamutis prisėlino taip arti, kad buvo matyti, kaip ji kiša ranką į lizdelį ir deda kiaušinėlius maišiukan. Buvo girdėti net maišiukan dedamų kiaušinėlių tekstelėjimas. O ir pats maišiukas buvo jau artipilnis, kad ragana nebegalėjo vienoj rankoj laikyti ir šluotos, ir maišiuko. Šluotą buvo kažin kur pasidėjusi.

Ilgai Jakamutis žvalgėsi, kol pamatė ją paremtą į seną pasvirusį gluosnį. Jis tyliai paėjo kelis žingsnius ligi šluotos, pasiėmė ją į vieną ranką, o kita apibarstė ratą žolelių. Ragana vis nieko nepastebėjo, nors pora kartų kilstelėjo nosį į viršų, gal artimą žmogaus kvapą užuosdama, bet vėl skubino rinkti kiaušinėlius.

Jakamučiui širdis virpėjo iš baimės, bet jis tvirtai susiėmė ir pasakė:

- Ką čia veiki?

Ragana krūptelėjo ir abiem rankom suspaudė kiaušinėlių maišiuką. Kitą akies mirksnį šoko į tą vietą, kur buvo šluota, ir taip staiga sustojo, lyg būtų atsimušusi į sieną, paskum pamėgino tiesti ranką į šluotą ir vėl susilaikė.

Jakamučiui pasidarė drąsiau.

- Ką gi čia veiki? - jau stipresniu balsu pakartojo.

- Atiduok šluotą! - sušuko ragana.

- Pirma pasakyk, kam mano paukštelius skriaudi? - atrėžė Jakamutis.

- Atiduok šluotą! - ji griežė dantimis ir abiem rankom siekė Jakamutį, bet pasiekti negalėjo: rankos rėmėsi kaip į nematomą sieną.

- Man tavo šluota nereikalinga. Bet pirma atiduok lakštingalų kiaušinėlius ir prižadėk čia kitą sykį nesirodyti.

Ragana kelis kartus apėjo aplinkui, ieškodama, ar neras kokios spragos, per kurią galėtų prieiti prie Jakamučio, bet, nieko nesuradusi, pradėjo švelniai kalbėti:

- Klausyk, berneli, jeigu tu žinotum, kaip yra, tu nebūtum toks negailestingas, oi nebūtum. Aš turiu dukterį, šviesesnę už saulę ir grakštesnę už stirną, o jos balsas gražesnis už visų lakštingalų balsus, bet ją užpuolė baisi liga, nuo kurios tegalima išsigydyti tik lakštingalų kiaušiniaus. Jei tu pamatytum ją, ir kaip ji kenčia, nebūtum toks negailestingas. Lakštingalos vėl kiaušinėlių prisidės, o man mergaitės niekas nesugrąžins, niekas, - ėmė verkti.

Berniukui darėsi gaila ir senos raganos, ir jos gražios dukters, bet dar labiau buvo gaila savo lakštingalų. Jis ilgai ieškojo, ką galėtų raganai pasakyti.

- Juk ten, kur gyveni, lakštingalų irgi yra. Jos kiaušinius taip pat deda, - pagaliau pasakė.

- Nėra, berneli, nėra, - vėl ėmė aimanuoti senė. - Aš išvaikščiojau visus Dubysos krantus, visas Šušvės pakrantes. Kiekvieną krūmelį ten išžiūrėjau. Nėra ten, nieko nebėra. Visos čia sulėkė, visos čia susirinko. Visos čia, berneli.

- Tai tu nori, kad ir čia nebebūtų?

- Jos vėl prisidės...

- Ne, ne! - nutraukė ją Jakamutis. Jis dabar buvo visiškai drąsus. - Jeigu tavo duktė tikrai serga, eik pas mano senele: ji turi visokių žolelių, ir nėra tos ligos, kurios jomis nepagydytų. Ne, ne! Palik čia kiaušinėlius, imkis šluotą ir keliauk. Ir daugiau čia nepasirodyk!

Ragana ir šiaip maldavo, ir taip prašė, bet Jakamutis nenusileido, tada ji maišelį su kiaušinėliais padėjo vienoj rato pusėj ir nuėjo į kitą paimti šluotos. Berniukas pirma išitraukė maišelį į ratą, tik tada numetė raganai jos šluotą ir dar iš paskos žiupsni žolelių pabėrė. Ragana tik sukliko, griebė savo šluotą ir taip nudulkėjo, lyg jai užpakalį būtų kas karšta geležim padeginę.

Jakamutis pasiklausė, pasiklausė ir, kai raganos nė menkiausio garselio nebebuvo girdėti, pasiėmė

maišelį, išėjo iš rato ir pradėjo kiaušinius dėlioti atgal į lizdelius.

Iš pradžių miškas buvo tylus, po valandėlės pasigirdo vienas kitas nedrąsus pieptelėjimas, ir staiga pratrūko toks čiulbėjimas, kokio nei Jakamutis, nei tas miškas niekada nebuvo girdėję.

Jakamutis stovėjo ant paties Nevėžio kranto, žiūrėjo į juodą, ramiai plaukiantį vandenį ir negalėjo sulaikyti ašarų – taip smagi buvo jo širdis. Lakštingalos nebepasitenkino čiulbėjusios prie savo lizdo, bet tūpė Jakamučiui ant pečių, ant galvos ir suokė, kiek kvapo turėdamos. Joms iš miško atsiliepė strazdai, volungės, iš dangaus perkūno oželis. Balsų balsais nuskambėjo visas miškas. Net rašė, ir toji, ėmė treškinti į drebulės viršūnę pasilėkusi. Visi sukilo iš miego lakštingalos džiaugsmu pasidžiaugti.

Juodas tylus šešėlis kelis kartus apsuko Jakamučiui apie galvą, sukliko, sukliko ir nulėkė į anapus pės, į laukus pelių pasiieškoti. Net ir pelėdai buvo smagu.

Į SVEČIUS

Kelios dienos buvo nepaprastai smagios. Paukščių būriai suko Jakamučiui apie galvą, tūpė ant pečių. Kai jis atsiguldavo aukštiekninkas ir žiūrėdavo į mėlyną dangum plaukiančius baltus debesis, paukščiukai nešė jam pirmąsias, tik geram įsaulyje spėjusias išsirpti žemuoges ir dėjo į burną.

Vieną popietę atvažiavo graži karieta ir sustojo prie Jakamučio trobelės. Iš jos išlipo senyvas gražiai apsirengęs ponas.

- Ar čia gyvena tas berniukas, kur moka suvaldyti negerus paukščius? - paklausė.

Senelė jį pasitiko ir pašaukė iš paupio Jakamutį.

- Matai, vaikeli, mano ponias labai myli paukščius, - pasitiko Jakamutį ponas. - Ji turi didelį mišką ir tenai prileido visokiausių paukštelių. Ten yra tokių gražių, kokių tu nė sapne nesapnavai. Ir kaip gražiai jie gieda! Reikėtų tik tau išgirsti! Bet va, prieš kelias savaites atsirado iš kažin kur piktas vanagas ir drasko paukštelių, ir gąsdina.

Sušaukė ponias visus medžiotojus ir tam, kuris nušaus piktadarių, prižadėjo didelį atlyginimą. Ėjom, ieškojom – nė dvasios. Toks gudrus senis bjaurybė, taip moka tankumynuose pasislėpti, kad niekaip negali surasti. Tada sužinojo apie tave ir išsiuntė paieškoti. Sako: „Parvežk. Jeigu vanagą sutvarkys, galės vežtis į savo miškus patį gražiausią paukštelį“.

Jakamutis žibančiom akutėm pasižiūrėjo į poną, kuris taip gražiai kalbėjo, į senelę ir sušuko:

– Važiuoju! Nė vienas vanagas nesugebėjo nuo manęs pasislėpti, nepasislėps nė tas!

Senelė norėjo dar sulaikyti. Nesmagu buvo jai vienai pasilikti, bet kad Jakamutis labai veržėsi, išleido.

Kai išvažiavo, saulė buvo arti laidos. Ketvertas arklių lengvai bėgo per žydinčias Nevėžio pievas, karieta pasiliumpsėdama plaukte plaukė. Saulei besileidžiant, pasuko į šoną ir išvažiavo į kalniukus. Kietas kelias sudundėjo po karietos ratais, ir platūs žali laukai atsivėrė vaikui prieš akis. Temstant įlėkė į tamsų eglyną, kuriame dar tamsiau pasidarė. Karietoj buvo minkšta, jauku. Jakamutį pradėjo imti snaudulus. Jis atrėmė galvą į minkštą sėdynės nugarą ir užmigo.

SVEČIUOSE

Po kurio laiko pro miegus pajuto vėją ir šaltį. Ištiesė ranką uždaryti karietos langą ir išgirdo baisų juoką prie pat ausies. Nuo jo krūptelėjo ir apsižvalgė. Šiurpas nuėjo berniukui per nugarą, ir plaukai ant galvos atsistojo: nebuvo nei karietos, nei gražių arklių, nei pono.

Jis sėdėjo ant šluotkočio, iš užpakalio, apkabinusi abiem rankom, laikė ragana ir skrido su juo, lėkė aukštai padangėmis, padebesiais. Viršuj buvo žvaigždės, o apačioj tamsu tamsu, bet Jakamutis vėčiau norėjo kristi ir užsimušti, negu leistis raganos nešamas. Jis pasispardė, pasimuistė iš visų jėgų, bet ragana tik dar kiekiau suspaudė, dar garsiau susijuokė ir dar greičiau ėmė lėkti.

Jakamutis nenustojo vilties ištrūkti. Jis daužėsi ir draskėsi, kol ragana užtelėjo žemyn, nusileido po storu beržu prieš nedidelį samanotą namuką ir pastūmė vaiką į duris.

Kol spėjo susivokti, kas darosi, durys prasivėrė, vėl greitai trinktelėjo, ir Jakamutis pasijuto visiškai

patamsy. Jis greitai šoko atgal prie durų ir iš visų jėgų ėmė stumti, bet durys buvo tvirtos kaip geležinės. Ėmė belsti kumštimis, tik kumštis nusidaužė, ėmė šaukti, bet joks balsas nieko neatsakė. Gerą valandą stovėjo, ausį prie durų priglaudęs; nieko nebuvo girdėti, tik jo paties širdis plakė greitai ir garsiai.

Pastovėjęs ėmė graibytis pasieniais, atsargiai dėliodamas kojas, kad kur neiškristų. Kambarėlis buvo nedidelis. Jo grindys lygios, be duobių, vienam pasieny stovėjo stalelis, viršum jo buvo kažin kas panašu į pinučiais užpintą langą, kitam pasieny buvo lova – labai plati ir labai minkšta. Jakamutis tokioj dar niekada nebuvo gulėjęs.

Atsisėdo ant lovos krašto ir ėmė klausytis, bet nieko nebuvo girdėti. Net pelė, ir ta, nesukrebždėjo. Ilgai sėdėjo ant lovos krašto, sukdamas galvą, ką jam dabar ragana darys, ir atsiminė, ką senelė buvo sakiusi. Žinojo, kad keršys, bet kaip – negalėjo išmanyti.

MERGAITĖ

Kitą rytą už lango pasigirdo žingsniai, lengvi, greiti. Atsidarė langas, ir Jakamutis nustebo: už lango stovėjo nematytai gražus veidas, toks gražus, kad berniukas visiškai neturėjo su kuo palyginti. Jis atsiminė šimtus miško gražiausių paukštelių ir žvėriukų, bet niekas negalėjo su juo lygintis. Atsiminė visas gėles, bet ir jos negalėjo prilygti. Sėdėjo berniukas ant lovos krašto ir negalėjo pajudėti.

Tuo metu pakilusi ranka ėmė dėti ant stalo valgius: čia buvo skaniai kvepianti giliukų kava, vienam piene virta, gražiom riekutėm supjaustytos dešros, šviežias sviestas, balta duona, šalta paukštiena, saldūs pyragaičiai. Baltos, vikrios, ilgapirštės rankos dėjo ant stalo vis naujus valgius; rodėsi, kad ir galo nebus.

- Dabar eik valgyti, - pasakė skambus balsas. - Ir taip valgyk, kad nieko neliktų.

Bet Jakamutis nejudėjo. Jis vis dar apstulbęs tebežiūrėjo į mergaitę anapus lango.

- Kodėl gi nejudi? - ragino ji.

Berniukas pakilo nuo lovos ir priėjo prie stalo. Jis vis tebežiūrėjo ne į valgius, bet į mergaitę.

- Ko taip žiūri į mane?

- Kad tokios dar niekada nemačiau.

- Suvalgyti nori?

Jakamutis nusijuokė:

- Kas gi valgo mergaites?

Mergaitė patraukė pečiais ir nieko neatsakė.

- Kur aš esu? - tada paklausė Jakamutis.

- Matai. Kambary.

- Bet kokioj vietoj?

- O vieta čia nepaprasta. Vidury miškų yra pelkės, o vidury pelkių mes gyvenam.

- Kodėl ragana čia mane atnešė?

- Valgyk.

- Mane vežė su karieta pas vieną poniją vanago suvaldyti. Važiuodamas užsnūdau. Atlėkė ragana ir pasigavo mane. Kam ji mane pasigavo?

- Tu per daug šneki. Valgyk. Kai motina išgirs tiek daug kalbant, supyks!

- Ar toji ragana tai tavo motina?

- Jeigu taip daug klausinėsi, tai supyksiu ir nueisiu. Tada ateis motina, ir tu pamatysi, kas bus.

Jakamutis juto, kad jos motina yra ta pati ragana, ir visiškai nenorėjo jos matyti. Pradėjo valgyti. Iš

pradžių nedrąsiai, bet tolyn vis su didesniu noru, nes valgiai buvo skanūs ir taip padaryti, kad, vieną kąsnį nurijęs, turėjai greitai griebti kitą.

Raganėlė nuo lango nesitraukė. Pasirėmė alkūnėmis ant palangės ir nenuleido akių nuo Jakamučio. O akys buvo didelės ir tokios tamsios, kaip Nevėžio vanduo vidurnaktį. Ir be šypsniio tokios, bet jokio smagumo, lyg būtų ant ko supykusios. Žiūrėjo į valgantį berniuką ir dideliais gurkšniais rijo seilę. Jakamutis tai pastebėjo ir pasakė:

- Valgyk, užteks abiem.

- Nenoriu.

- Valgyk, nes aš baigiu persivalgyti, - spyrė.

Jis net paėmė paukštienos lėkštę ir pakėlė, kad lengviau jai būtų pasiekti.

- Sakiau, kad nenoriu.

- Nenori? Tai ko taip seilę ryji, lyg visą amžių nebūtum nieko burnoj turėjusi?

- Ir neturėjau. O! Dar daug ko burnoj nesu turėjusi, - nusišypsojo mergaitė.

- Tai imk.

- Tik ne tos paukštienos ir ne tų visų kitų dalykų. Jie man seniai įkyrėjo, ligi gyvo kaulo įgriso. Geresni dalykai man jau įgriso.

- Nežinau, ką geresnio galėtum pasaulyje rasti, - patraukė pečiais Jakamutis.

Raganėlė nusijuokė, vikriai nususuko, nugara atsi-rėmė į palangę ir tylėjo. Jos juokas nebuvo toks, kaip kitų. Nuo jo galėjai krūptelėti kaip nuo aštraus botago, o nususukimas buvo toks lengvas ir vikrus, lyg medyje būtų krūptelėjusi kiaunė.

Ji ir pasirėmusi buvo taip, lyg tuoj, tuoj pašoks ir nubėgs.

Jakamutis nenuleido nuo jos akių ir kartu nenu-stojo valgęs. Nepasijuto, kaip ant stalo nebeliko nė trupinio.

- Pirma nevalgei, o dabar nebėr, - pasakė subai-gęs.

- Ir gerai. Dabar eik miegot, - atsisuko mergaitė.

- Aš ką tik atsikėliau.

- Ir vėl gulk.

- Bet aš noriu išeiti į lauką.

- Ne, tu dabar nori miegoti.

- Nenoriu.

- Nori, nemeluok.

Ji vikriai rinko nuo stalo indus ir nugriaužtus kaulelius, o Jakamutis tikrai ėmė justi snaudulį, ir akių vokai pasidarė sunkūs, kaip švininiai. Jis, nieko

nesakydamas, pasitraukė prie lovos, prisėdo ant krašto ir pasirėmė ant alkūnės.

Raganėlė baigė valyti stalą. Vienas kauliukas sviro, sviro nuo lėkštės krašto, barkšt nukrito ant stalo, pariedėjęs tekšt ant aslos ir atsigulė prie stalo kojoms. Toks mažas, apvalus kaip pirštukas. Jakamutis matė jį pro miglas, pro miglas, paskui ir tas dingo.

Negalėjo pasakyti, kaip ilgai miegojo, bet pakirdo nuo baisaus noro valgyti, lyg būtų kelerius metus išmiegojęs. Pakėlė galvą, o ant stalo garuoja sriuba, stovi keli kepsniai: ir paukštiena, ir žvėriena, ir žuvis. Jakamutis pats nepajuto, kaip pašoko iš lovos ir užgulė valgius. Niekas šių sykių nesimaišė, niekas pro langą nežiūrėjo, niekas seilių nerijo, užtat Jakamutis rijo, kimšo, pagatavas perplyšti.

Tik bebaigiant vėl snaudulys pradėjo imti ir taip traukė į lovą, kad negalėjai susilaikyti. Nebegalvojo nei apie mišką, nei apie paukštelius, nei apie tai, kaip galėtų iš čia ištrūkti. Viena tebuvo galvoj, kad kaip nors galėtų atsigulti į lovą. Atsigulęs valandėlę dar matė lange atsiradusį gražų veidą, žiūrintį į jį tamsiomis akimis, ryjantį ryjantį seiles.

PAŽADINIMAS

Taip praėjo kelios dienos, gal savaitė, o gal ir dvi, nes Jakamutis neskaičiavo, kiek sykių jis valgė ir kiek sykių miegojo, kai vieną dieną pajuto žadinamas nebe alkio. Kažin kas stumdė ir skaudžiai badė, o akys buvo tokios sunkios, kad voko nuo voko negalėjo atplėšti. Pagaliau pravėrė akis ir pamatė per langą persisvėrusią mergaitę. Ji turėjo rankoje ilgą virpstį ir juo badė Jakamutį.

Jis greitai pašoko ir stengėsi nusivaikyti miegus, nes galva buvo nepaprastai sunki ir sąnariai visiškai liaunūs.

- Ko čia dabar badais? - praniurnėjo mieguistu balsu.

- Nesibadau. Kelk ir eikš arčiau. Žiūrėk, ką pasakysiu.

Jakamutis pasvyravo, pasvyravo, ką rinktis: virsti ant antro šono ar keltis, bet, įpratęs būti paslaugus, nugalėjo lovos traukimą ir priėjo prie lango.

- Še, suvalgyk tą grūdą - miegai prasiblaškys, - pasakė, paduodama juodą sėklą. - Paskum pasišnekėsim.

Sėkla buvo juoda ir blizgėjo kaip kokia paukščio akis. Pavartė ją tarp pirštų ir, įsidėjęs į burną, perkando. Burna prisipildė kvapnaus salstelėjusio skonio, smagūs virpuliukai perbėgo per sutingusį kūną, ir Jakamutis taip pasiražė, kad kaulai sutratėjo.

- Ar moki bėgti? - paklausė raganėlė.

- O! Galiu eiti lenkčių su stirna.

- Į medžius moki lipti?

- Geriau už voverę.

- O plaukti?

- Kaip žuvis.

- Šok pro langą, eisim pažaisti. Mama išlėkė ir grįš tik sutemus, tai galėsime dūkti kiek pajėgdami. Šok!

Jakamutis vienu šuoliu atsidūrė anapus lango. Nuo stiprios šviesos turėjo prisimerkti ir tik po valandėlės galėjo gerai apsižvalgyti. Jis stovėjo prie žemos, senos, nuo senumo net į žemę kiek susmegusios trobos. Šalia buvo senas beržynas. Ilgos svyrklių beržų kasos mirko mažam ežerėly, o gal didelio ežero kampučio vandeny. Toliau tamsavo juodalks-

nynas. Į kitą pusę, kiek akys užmatė, ėjo plynia, pamarginta žemais karklų kupstais.

- Tik nemėgink bėgti, nes vis tiek niekur neišbėgsi, - perspėjo raganėlė. - Čia dar nė vieno gyvo žmogaus koja nebuvo įkelta. Ir laukinių žąsų kiaušinių rinkikai negali ligi čia prisikasti, nors lentas po kojų pasirišę vaikšto. Čia kur tik žengsi, ten nusmegsi.

Ji stovėjo prieš Jakamutį, abiem rankom į šonus įsirėmusi. Aukšta, liekna, tik gal per kokį porą pirštų težemesnė už jį.

- Pavyk mane ligi beržyno! - sušuko.

Ir šoko bėgti. Jakamutis irgi šoko, bet, pabėgęs kelis žingsnius, nustebo, kad nebegali kojų taip vikriai sumesti, kaip namie sumesdavo. Taip, lyg žemė trauktų. Nedaug tepasiliko nuo mergaitės, bet kol prie beržų prilėkė, ji jau buvo viršūnėje. Po kelių akimirksnių viršūnėje buvo ir jis, bet ne ją pagauti, o apsižvalgyti. Ėjo viršūnėmis ir stebėjosi, kad čia šakos daug liaunesnės, negu buvo tėviškės miške. Kelis kartus šokdamas iš vieno medžio į kitą, vos pirštų galiukais susigriebė.

Pasiekęs beržyno pakraštį, sustojo pačioj seno beržo viršūnėj. Toliau buvo mėlynas mėlynas ežeras, už jo vos akim galėjai įžiūrėti žemus krūmokšnius,

už jų vėl žiburiavo vandenys. Beržas buvo palinkęs į vandens pusę. Pro išblėsusį vandens paviršių toli apačioj buvo matyti gelsvas smėlėtas dugnas.

Jakamutį apėmė nepaprastas noras nerti žemyn nuo palinkusios viršūnės ir nardyti, ir plaukti toli toli. Su ta mintimi buvo besirengiąs leistis žemyn, kai užpakaly išgirdo lapų sušlamėjimą. Atsisukęs pamatė raganėlę. Ji sėdėjo ant beržo šakos ir suposi, žiūrėjo tiesiai į jį ir rijo seiles. Jos akys buvo tokios pat tamsios ir be šypsniio. Nuo jų Jakamučiui darėsi nejauku, bet kad ji čia sėdi – buvo smagu. Kai supdavosi savo miško medžiuose, niekada toks smagus nebuvo atėjęs. Jis vėl žiūrėjo į mergaitę ir taip norėjo, kad ji čia sėdėtų visada ir visada suptūsi; arba kad abu nueitų į jo miškus ir tenai galėtų sup-tis liepų ir ąžuolų šakose, paukščių čiulbėjimo ir plasnojimo apsupti.

– Kodėl čia paukščiai negieda? Ir nė vieno nema-tyti? Aš per visą beržyną perbėgau ir nė vieno paukštelio nemačiau, – paklausė.

Raganėlė nuleido akis ir nulaužė beržo šakelę.

– Per pelkes čia atskristi negali, – po valandėlės paaiškino.

– O ar iš čia išeiti nėra jokio tako? – vėl paklausė.

– Kam jo reikia?

- Mudu galėtumėm nueiti į mano mišką. Tenai daug daugiau medžių ir paukščių daugybė. Čia va tik beržai ir juodalksnynas, o ten pilna ąžuolų, uosių, klevų, liepų, drebulių. Drebulių lapai visada dreba ir šnabžda, lyg ką pasakyti norėtų, o liepų dabar pats žydėjimas. Jų kvapas kaip medaus srovė sklinda per mišką. Šakos plačios, šakotos, lapai dideli, švelnūs.

Ant Nevėžio kranto aš žinau labai storą ir labai didelę liepą. Kai į viršūnę įlipi, visą mišką matai; arba gali atsigulti ant šakų, klausytis, kaip miške paukščiai čiulba, kaip apačioj karklynuose lakštingalos suokia, ir suptis, suptis. Mes ten nueitumėm, sugultumėm ant šakų ir suptumėmės, suptumėmės. Tikrai, tu turbūt žinai kokį taką?

Raganėlė papurtė galvą ir, nepakeldama akių, pešiojo nuo šakos beržo lapelius ir mėtė žemyn. Lapeliai sukosi ore, leidosi ant vandens ir rimo, sukeldami mažytes mažytes bangeles, kaip virpuliukus, kurie kartais nubėga kūnu.

Ir Jakamutis dabar juto iš kažin kur ateinančius tokius virpuliukus. Jis pasilenkė per šaką ir žiūrėjo, kaip lapeliai leidžiasi. Staiga pajuto visu kūnu smūgį ir, netekęs pusiausvyros, ėmė kristi žemyn. Bet ir krisdamas neatsipalaidavo to slegiamo sunkumo ir tik nebetoli vandens, išgirdęs ties ausim juoką,

suprato, kad jį nešasi žemyn, per krūtinę apsikabinusi, raganėlė. Kitą akimirksnį jau juodu buvo vandenį.

Kai pasiekė dugną, Jakamutis pajuto stiprų dusinantį suspaudimą ir staiga pasijuto laisvas. Jis apsiskuko, griebė rankomis į vieną pusę, paskui į kitą, bet čia nebuvo nieko. Išnėrė į viršų. Niekur nieko nebuvo matyti – tik vanduo, žolės ir medžiai. Kelis šuolius pasiyręs, išlipo į krantą. Visas peršlapęs valandėlę sėdėjo ir dairėsi. Visur buvo ramu. Niekur nesujudėjo nei žolė, nei lapelis.

Suūksėjo. Aidas nubėgo ežero paviršium ligi juodalksnyno, sugrižo atgal; pasirangė tarp medžių, bet niekas neatsiliepė. Gerą valandą pasidairė, pavaikščiojo tarp krūmų, paūksėjo. Baisiai nesmagu buvo ligi siūlo galo peršlapusiam vaikštinėti ir dairytis.

Nebesulaukdamas atsiliepiant, nusirengė, drabužius pasidžiovė ant kranto ir nunėrė į vandenį. Panūdo nuplaukti toli toli, gal net ligi kito kranto. Ten išlipti ir eiti namo, nors ir nuogam. Kurioj pusėj tie namai, negalėjo įsivaizduoti, bet jautė, jeigu išliptų kitam ežero krante, jeigu tenai rastų per pelkes kokį taką, juo eitų tiesiai vis tolyn, tolyn ir rastų namus.

- Kuris pirma ligi alksnyno? - staiga nutraukė jo mintis.

Balsas buvo taip arti, kad Jakamutis net krūptelėjo ir pasuko galvą į šoną. Visiškai čia pat buvo mergaitė. Ji buvo galvą iškišusi iš viksvų, o plaukuose kabėjo vandens žolytės ir maurai.

- Gerai, - tepasakė Jakamutis ir pasispyrė kiek galėdamas.

Iš pradžių raganėlė plaukė kartu, bet greitai Jakamutis ėmė tolti. Priplaukęs prie juodalksnyno, pamatė, kad ji jau atsilikusi gerą galą. Čia jis paniro ir pasuko į šoną, iškildamas tik įkvėpti oro. Kol ji išplaukė į krantą, jis buvo jau už alksnyno kampo ir, įplaukęs po karklais, laukė, ką ji darys.

Raganėlė atsisėdo ant aukšto juodalksnio kupsto, taškė kojomis vandenį, žvalgėsi aplinkui ir grėžė iš plaukų vandenį. Jakamučio nebuvo niekur matyti. Tada ji atsistojo ir suūkčiojo. Vieną kartą, paskum kitą. Gražus melodingas balsas kaip ringuotas dainos posmelis nulėkė ligi beržyno ir vėl sugrįžo atgal, bet niekas neatsiliepė. Kiek palaukus dar suūkčiojo ir ėmė, šokinėdama nuo kupsto ant kupsto, eiti ežero pakraščiu tolyn, kur buvo didelis švendrynas.

Jakamutis tyliai įslinko į vandenį ir nunėrė į kitą pusę. Pritrūkęs kvapo, akimirksniui iškilo ir vėl

nērē. Taip jis nērē, kol alksnynas pasiliko gana toli, paskum valandėlę pailsėjo, pasiklausė ir vėl traukė tolyn į kitą krantą. Plaukė kiek galėdamas ramiau, kad nepamatytų mergaitė, jeigu, niekur kitur neberasdama, sugalvotų į šią pusę alksnyno ateiti.

Pagaliau alksnynas pasiliko taip toli, kad, norint jį pamatyti, reikėjo galvą iš vandens pakelti, ir iš tamsiai žalio pasidarė blyškiai melsvas. Vanduo irgi pasidarė nebeskaidrus, paviršiumi traukė durpių debesėliai. Priešaky buvo matyti žemas, žolėtas krantas. Ir ne krantas, bet lyg pats ežeras būtų žolių prižėlęs.

Berniukas pasuko į artimiausią karklą. Jis augo ant mažo žemės plotelio vidury drumsto vandens. Kai priplaukęs mėgino išlipti, jo kraštai siūbavo, lyg neturėtų atramos. Tada apiplaukė aplinkui, bet visi kraštai buvo vienodi – skysti, palaidi, sunkiai užlipami. Panērė į vandenį ir nustebo: tarp žemyn nutįsusių šaknų ir samanų jis galėjo išnerti į kitą pusę – karklas plaukė.

Su vargu užsiritu ant salelės ir atsigulė ant karklą. Kai jis siūbavosi, siūbavo ir visa salelė. Aplinkui buvo vanduo. Alksnynas buvo toli toli, priešais – žolių kupsteliais ir karklą krūmais išbarstytas vanduo. Tikro kranto niekur nebuvo matyti.

NAUJAS JAUSMAS

Saulė jau buvo gerai išsisukusi iš pietų, ir Jakamutis, pro žoles ir karklų lapus žiūrėdamas į jos atspindį vandeny, ėmė galvoti apie mergaitę, kuri vaikšto ežero pakraščiais, laipioja medžiuose, apžiūrinėja kiekvieną krūmą, visur ieško ir niekur jo nesuranda, ūkčioja, ir niekas jai neatsiliepia, ir nesmagu jam pasidarė, ir liūdna, ir gaila, kad jos čia kartu nėra ant tos karklinės salelės. Jeigu jis kaip nors išplauktų į kitą krantą arba kad ir pelkėse nuklimptų, o ji pasiliktų ten visada viena...

Galvojo, galvojo, ir širdy vis darėsi sunkiau ir vis aiškiau, kad jam nevalia čia palikti jos vienos. Jos vienos su sena ragana, kuri nežinia ką pasakys, jo neradus, kuri nežinia ką mergaitei padarys.

Dar valandėlę pagalvojo, paskui tyliai nuslinko į vandenį ir sparčiai ėmė plaukti atgal. Plaukė ne tiesiai, bet pasuko į ežero vidurį, kad galėtų priplaukti tiesiai prie beržyno. Arti priplaukęs, vėl panėrė į vandenį ir atsargiai prislinko prie tos vietos, kur buvo palikti drabužiai.

Jie tebebuvo, ir Jakamutis, skubiai apsirengęs, atsigulė ant kranto ir ėmė žiūrėti į žemyn nusvirusių šakų atspindį vandeny. Pažiūrėjo ir krūptelėjo: iš vandens tiesiai į jį žiūrėjo mergaitė. Kitą akimirksnį šakos suvirpėjo, ir ji lengvu šuoliu nukrito į pievą šalia Jakamučio.

Dabar juodu gulėjo prieš vienas kitą.

- Kur tu buvai? - paklausė raganėlė.

Jakamutis tylėjo.

- Aš tavęs niekur negalėjau rasti, - po valandėlės pridėjo.

- Norėjau pabėgti, - susikaupęs pasakė.

- Ir nepabėgai?

Jakamutis papurtė galvą.

- Kelio neradai?

- Neieškojau.

- Tai kur buvai?

- Ten, anoj pusėj ežero, bet vėl sugrižau. Vienas nenoriu bėgti.

- Tai su kuo?

- Su tavim. Jei vienas pabėgsiu... - nutilo nepasakęs. Jis ir nežinojo, ką pasakyti.

- Kodėl tu nori ir mane pasiimti? - spyrė raganėlė.

- Nežinau... Tu man patinki.

Raganėlė žiūrėjo žiūrėjo tylėdama, ir Jakamutis matė, kaip ji ryja seiles.

- Kam tu ryji seiles, į mane žiūrėdama? - paklausė.

- Kad ir tu man patinki. Žiūrėk, kokios minkštos tavo rankos. Kai motina parnešė, tu nebuvai toks minkštas. - Ji paėmė rankas, pridėjo prie savo veidų, perbraukė liežuvio galeliu per drėgnas, nepaprastai raudonas lūpas ir vėl nurijo seilę. - Tu dabar jau turėtum būti labai skanus. Motina mane viskuo valgydino, tik žmogaus dar nedavė valgyti. Ji sakė, kad žmogus yra pats skaniausias. Kai būsiu karalienė, o motina pasaulį valdys, kiekvieną dieną galėsiu suvalgyti žmogų, o gal ir po kelis. Aš nežinau, bet ji sako, kad esu jau subrendusi ir galiu pradėti... Tu nežinai, kaip smagu bus tave suvalgyti! Aš tave valgysiu pirmą.

Ir vėl ji nurijo seilę, o Jakamutis juto, kaip jam plaukai ant galvos kruta. Jis buvo galvojęs apie daugelį ką, bet tik ne apie tai. O ne! Dabar jis suprato, kodėl jos akys tokios tamsios ir be šypsnio net ir tada, kai juokiasi arba žaidžia. Bet vis tiek nenorėjo tikėti tuo, ką ji sako.

- Tu juokies, - pasakė.

- Juokiuos?! - nustebo ji. - Argi tu nematai, kad aš dabar nesijuokiu.

- Ne, tu sakai ne tai, ką galvoji. Tu tik nori mane pagąsdinti, kad nebuva su tavim per dieną ir kartu nežaidžiau. Kitą sykį per dieną abu būsim kartu, ir tu man parodysi visus medžius, visas gražias vietas.

- Aš tavęs visiškai nenoriu gąsdinti. Tu man patinki. Kai motina parnešė, tu toks nebuvai.

Ir, valandėlę patylėjus, pridėjo:

- Man smagu būtų su tavim būti per dienas ir taip kristi iš medžių į vandenį kaip šiandien, bet kad tu man taip patinki.

Ir dar po valandėlės pridėjo:

- Jeigu čia būtų kitas toks pat minkštas ir nupe-
nėtas, gal tave ir pasilikčiau. Su tavim būtų galima žaisti ir medžiuose, ir vandeny, o aną suvalgytu-
mėm. Bet kad kito nėra. Ne, ne! Tu man labai labai patinki, - ir ji vėl prispaudė Jakamučio rankas prie veidų ir liežuvium aplaižė drėgnas lūpas.

- Bet kai suvalgysi, manęs ir nebebus. Vėl viena vaikščiosi po beržyną, viena plaukiosi ežere. Išlipusi į krantą ūkčiosi, ir niekas neatsiliepi.

- Tu šiandien irgi neatsiliepei.

- Tu irgi neatsiliepei.

- Bet aš tave mačiau.

- Ir aš tave mačiau. Nuplaukiau į aną ežero pusę ir nelipau į krantą. Aš negalėjau palikti tavęs vienos čia visą laiką. Bet tu to negali suprasti. Žmogus negali visko suvalgyti. Jis negali to valgyti, kas patinka. Tu man patinki, užtat noriu, kad tau visada būtų gera ir smagu. Ir... Ir kad visada būtum su manim.

Jo žodžius nutraukė piktas suurzgimas. Raganėlė pašoko, ir iš krūmų išėjo didelis juodas šuo.

- Laikas namo, - sušnibždėjo ji.

- Aš neisiu, - pasakė Jakamutis.

- Kodėl?

- Aš nenoriu, kad tu mane valgytum. Aš noriu, kad tu eitum kartu su manim į mano miškus, kur niekas nieko neskriaudžia, kur visi smagūs nuo ryto ligi ryto, kur...

- Urrrrr, - suurzgė šuo ir taip snukiu stumtelėjo Jakamutį, kad tas net knaptelėjo. Paskum įsikando į ranką ir ėmė tempti.

Kąsti jis nekando, bet laikė taip kietai, kad rankoj buvo jaučiamas kiekvienas aštrus jo dantis.

Jakamutis įsispyrė ir nejudėjo iš vietos. Šuo urzgė ir tempė.

- Eik. Jei neisi, jis kąs, - pasakė mergaitė.

- Man vis tiek, - atrémė Jakamutis. - Jeigu aš jau skirtas suėsti, verčiau tegu ėda šuo, bet ne mergaitė.

- Eik, tikrai bus geriau. Eik, tuoj mama sugriš.

Su tais žodžiais ji paėmė Jakamutį už rankos ir švelniai ėmė stumti priekin.

- Taip stumia iš tvarko ėriuką, kai nori pjauti, - pagalvojo Jakamutis, bet spirtis nebeteko jėgos.

MINKŠTUČIAI PIRŠTAI

Šuo Jakamutį vėl įlaipino pro langą, o mergaitė uždarė geležinius pinučius, bet langines paliko atviras. Jakamutis atsistojo vidury kambario. Jis galėjo matyti, kaip šuo atsigulė netoli lango ir galvą padėjo ant sukryžiuotų kojų, kaip mergaitė nubėgo ir vėl grįžo su valgymais. Ji perlipo šunį, atidarė langą ir padėjo ant stalo kvapios šalavijų arbatos, karštos paukštienos, stirnos kumpį, pusdubenį plaktos grietinės su vyšniomis, kupiną dubenį skaniausių pyragaičių.

- Negerai, kad Vėjinis grįžo, - tyliai sušnabždėjo dėdama valgius.

- Koks Vėjinis? - nesuprato Jakamutis.

Raganėlė nežymiai parodė į šunį.

- Motina jį buvo išsivedusi ir anksčiau parsianti namų pažiūrėti. Dabar jis niekada mūsų vienu nepaliks. Valgyk.

Bet Jakamutis valgyti visiškai nebenorėjo. Jis negalėjo tikėti, kad ta graži mergaitė galėtų kada

pasidėti ant stalo jo kepsnį, valgyti ir gardžiuotis. Nuo tos minties pasidarė jam taip, lyg norėtų vėmti.

- Nenoriu, - pasakė. - Man pikta darosi tik pagalvojus...

- Tu turi valgyti. Tu turi būti... Duok savo rankas.

Ji pasilenkė, paėmė jo rankas ir priglaudė prie veidų. Veidai buvo karšti, rankas ji spaudė iš visų jėgų, paskum staiga paleido. Viršuj pasigirdo šniokštimas. Raganėlė užtrenkė lango geležinius pinučius ir, kaip viesulas sukdamasi, nubėgo per kiemą. Šuo pakėlė galvą nuo kojų, pažiūrėjo į viršų ir vėl staiga padėjo.

Lauke temo. Iš anos pusės pelkių ėmė lišti raudonas mėnulis. Kieme vėl pasirodė mergaitė. Toli kurkė varlės, o ji pradėjo suktis, rankas plačiai išskėtusi, kartais į šalis pasiūbuodama, kartais lygiai ir tiesiai, lyg ant grindų paleistas vilkelis.

Jakamutis stovėjo, atsirėmęs į stalą, ir rideno koja kažin ką kietą po aslą. Netyčia jį užmynė ir dabar taip smagu buvo turėti kokį kietą, judrų daiktą po koja.

Po valandėlės mergaitė vėl pribėgo prie lango.

- Maniau, kad motina, - pasakė, - bet čia kažin kas kitas nuskrido. Raganius koks turbūt. Bet tu valgyk.

- Nenoriu.
- Turi norėti.
- Ne. Aš dabar norėčiau sėdėti aukščiausio beržo viršūnėj ir žiūrėti, kaip mėnuo teka. Mudu abudu galėtumėm sėdėti. Ten dabar turi būti labai gražu.

- Kažin!

- Ar tu niekada nebuvai?

- Ne.

- Sėdėtumėm ir suptumėmės. Mėnulio takas eitų per visą ežerą. Žmogui nereikia žmogaus valgyti, kad būtų laimingas. Abu kartu sėdėdami būtumėm daug laimingesni.

Jakamutis dar norėjo daug ką pasakyti, bet raganėlė vėl užtrenkė langą ir nubėgo. Pasiliko tuščia ir tylu. Mėnulis palengva kilo, žemėj šešėliai ryškėjo. Iš pelkių kilo rūkas ir baltas pieno latakais liejosi pažeme.

- U ū ū ū ū! - pasigirdo iš beržyno.

Balsas, kaip iš vidurio dainos išimtas, nuringavo pelkėmis ir iš toli vėl atgal sugrįžo. Labai gražus balsas.

- U ū ū ū ū! - po valandos pasikartojo.

- U ū! - neiškentęs atsiliepė Jakamutis, bet šuo piktai suurzgė ir šoko ant lango.

- U ū! - dar garsiau suūkčiojo Jakamutis. Šuo snukiu atmetė lango pinučius ir pirmutinėm kojom atsistojo ant stalo.

Tą pačią akimirką suūžė, sušvokštė viršum stogo, ir ragana kriste nukrito į vidurį kiemo.

Šuo užstūmė langą ir vėl atsigulė.

Iš beržyno atlėkė mergaitė.

- Tu smagi? - pasakė motina.

- Smagi. Mėnuo teka, ir per ežerą eina auksinis takas. Ir toks ilgas, kad nori žiūrėti ir žiūrėti.

- Atnešk peilį.

- Kam?

- Atnešk.

- Bet ką su juo veiksi?

- Noriu pažiūrėti, ar mūsų penimis jau pakankamai minkštas. Jau seniai šeriam, laikas būtų atsi-gauti.

- Kietas, mamut. Aš šiandien žiūrėjau, - pasakė raganėlė.

- Atnešk! Tavo išmanymas dar mažas, - sudraudė ją motina.

Jakamutis matė, kaip mergaitė nubėgo nenorom, kojas žeme pavilkdama, ir jam taip smagu pasidarė, kad net akyse ašaros sužibo. Raganėlė nenorėjo jo dar pjauti.

Praėjo geras laikas, kol ji sugrįžo.

- Kokį atnešei! Visiškai atšipęs, - subarė ragana ir ėmė trinti peilį į akmenį.

Jakamučiui pasidarė taip neramu, taip neramu, kad nors dantimis sienoje duris išsigrauzk ir išeik.

Pasigalandusi priėjo prie lango ir sušuko:

- Jakamuti, iškišk pirštą!

Jakamutis greitai pasilenkė, paėmė nuo aslos kau-liuką, kuri visą laiką buvo ritinėjęs su koja, ir iškišo pro pinučius.

Ragana pagavo ir ėmė dilinti su peiliu.

- Oi, oi! Skauda! - šaukė Jakamutis.

- Kodėl toks kietas? - paklausė ragana.

- Aš visą laiką buvau liesas ir kietas. Nuo amžino karstymosi po medžius aš toks.

- Kodėl vištiena atsiduoda? A?

- Kad visą laiką vištas valgiau ir neturėjau kur nusiplauti.

- Kodėl kojų prakaitu muša?

- Kojų pirštais tarpupirščius valiau.

Vėl pradėjo dilinti. Dilino, dilino, o Jakamutis šaukė:

- Oi, oi! Skauda! Nepjauk, skauda!

- Kodėl kraujas nebėga?

- Iš baimės gyslose sustojo. Oi skauda, baisiai skauda! Ir baisiai bijau, kad nenupjautum.

Tik juodas šuo su sykiu kad šoks, kad griebis už kaulelio ir išplėšė Jakamučiui iš pirštų. Išplėšęs padavė raganai.

Ragana pirma spaudyte jį spaudė, paskui prieš mėnulį žiūrėjo, paskum pakramtė ir kad sušuks, net miškai šlamėję nuščiuvo, ir pelkėse varlių širdys apmirė.

- Tu apgavike! Žmogiškoji kerplėša tu! Iškišk visus pirštus. Iškišk visus dešimt. Iškišk tuojau!

Jakamutis iškišo. Pirštai buvo stori, minkštučiai, kaip mažos pūkinės pagalvėlės. Ragana spaudė ir gardžiavosi gardžiavosi ir vėl spaudė ir taip garsiai rijo seiles, lyg upelis per akmenis tekėtų. Paskui nūsuko ir pasakė dukteriai:

- Žiūrėk, kad keptuvės būtų švarios, ir indai iššveisti. Krosnį iškūrenk, kad plytos spragėtų, ir kepik, kad mėsa būtų geltona ir paskrudusi. Ir žiūrėk, kad rytoj pietums būtų gatava, nes aš einu sukviesti viešnius.

Atsisukusi užtrenkė lango langines, ir Jakamutis teišgirdo, kaip viršum stogų sužžė vėtra, net namas subraškėjo.

VĖJINIO PASTANGOS

Tą naktį Jakamutis negalėjo nei miegoti, nei sėdėti, nei stovėti. Jis mėgino ir duris, ir langą, ir sienas, ir kramtėsi nagus, kam sugrižo iš ežero. Dabar ten gulėtų ramiai, karklų guolį pasilenkęs, ir žiūrėtų, kaip po dangų mėnulis vaikšto.

Nieko nebegalėdamas veikti, jis ėjo ir ėjo iš vieno kampo į kitą, kol staiga atsidarė durys, ir jose atsistojo mergaitė. Už jos stovėjo didelis juodas Vėjinis.

- Eikš, - pasakė trumpai.

Jakamutis per tą naktį buvo taip pavargęs, kad visai neturėjo jėgų priešintis. Jis leidosi vedamas per kiemą, per priemenę į didelę virtuvę, kur žaižaravo įkaitusi krosnis. Prieš krosnį ant ratelių stovėjo tokia didelė skarda, kad joj galėjai iškepti visą arklį arba karvę.

- Gulk, - tyliai paliepė mergaitė.

Jakamutis pasižiūrėjo raganėlei į veidą. Ne, ji nebuvo smagi. Akys buvo tokios, lyg nuo blakstienų būtų ką tik nukritę rasos lašeliai.

Tada jis akimis pamatavo krosnies angą ir atsigulė skersai skardos. Raganėlė pastūmė, bet Jakamučio ir kojos, ir rankos kliuvo už krosnies. Ji stūmė, bet įstumti negalėjo.

- Geriau gulk, - pasakė.

Jakamutis apsvirtė kniūbsčias, paskum ant vieno šono ir ant kito, bet vis skersai.

- Gulk kitaip! - sušuko ir treptelėjo koja.

- Kitaip nemoku, - ramiai atsakė Jakamutis, nenuleisdamas žvilgsnio nuo akių, kurias ji vis norėjo nusukti į šalį.

- Išilgai gulk!

- Kad visaip guliau. Kitaip tikrai nebemoku.

- Kad ir kvailas tu!

- Ką aš padarysiu, kad toks esu. Aš labai daug sykių buvau kvailas.

- Sakau, gulk tiesiai.

Jakamutis kiek galėdamas ištiesė kojas ir rankas ir vis kalbėjo.

- Pirmiausia buvau kvailas, kad važiauvau poniai vanagą sutvarkyti.

- Lipk lauk!

- Paskum buvau kvailas, kad vakar grįžau iš anos ežero pusės.

- Greičiau lipk!

- Paskum dar kvailesnis...

- Lipk! - sušuko, kiek beturédama vieko, ir émè trypti abiem kojom.

Jakamutis išsiritó iš vežimélio.

- Šit kaip reikia gulti.

Mergaité išoko į keptuvę, atsigulè kniūbsčia, parémè delnais smakrą ir piktai žiūrėjo į Jakamutį. Ji buvo taip supykusi, kad net seilių neberijo.

Jakamutis paémè vežimèlį, pastumdè. Jis taip lengvai riedėjo ir taip gerai tiko į raudonai prikūrentos krosnies angą, kad tik pastumk, ir raganélè iščirškès. Krosniadangtè buvo stora ir su skląščiais. Ją užvožus, niekas gyvas nebeišeitų, net ir pati ragana galètų iškepti, o ką bekalbėti apie mergaitę. Bet Jakamutis negalėjo. Jis stumdè vežimèlį priekin ir vèl atgal, bet krosnin įstumti niekaip nepajégè, nors mergaité tebegulėjo nejudédama ir vis taip piktai tebežiūrėjo jam tiesiai į akis.

- Aš ir vèl kvailes, - pagaliau prašneko Jakamutis. - Juk galėjau kelis kartus pastumti tave į krosnį. Jau būtum bekepanti, o aš jau būčiau ežere. Bet negaliu. Paklausk manęs. Ir aš noriu gyventi, ir tu nori.

- Aš nebenoriu, - piktai atkirto mergaité.

- Kodėl nebenori? - nustebo Jakamutis. - Gyvenime yra tiek daug dalykų, kuriais galima džiaugtis, niekam skausmo nedarant. Kol buvau savo miške, tai maniau, kad pasaulyje tėra tik medžiai, paukščiai ir Nevėžis. Su jais man buvo labai smagu. Čia radau tave. Ir su tavim labai smagu. Dar smagiau negu su paukščiais. Vakar mėginau bėgti ir vėl grįžau, bet ne tam, kad mane suvalgytum. Ar su gyvu manim tau nesmagu?

Mergaitė nieko neatsakė, bet nuleido akis ir ėmė žiūrinėti pirštus, kurie buvo ilgi ir labai gražūs.

- Palik tas pelkes ir einam kartu su manim. Pamatysi, kad mano miškuose, kur paukščiai visą dieną nenustoja čiulbėję, bus tau daug linksmiau. Pamatysi, kaip mums abiem bus gera. Pačiam miško vidury yra labai didelis ąžuolas. Daug didesnis už visus kitus medžius. Kai įlipi į viršūnę, visas miškas būna po kojų. Tenai aš nupinsiu iš karklų stiprų didelį lizdą. Iš ten galėsime matyti, ir kaip saulė užteka, ir kaip nusileidžia. Matysime, kaip mėnulis tarp debesų vaikšto, klausysime, kaip apačioj lapai šlama, ir tarp jų susislėpę paukščiai šnekasi. Eik su manim.

Mergaitė vėl pakėlė galvą ir pažiūrėjo į Jakamutį. Šį sykį jos akys nebebuvo tokios piktos.

- Iš čia niekur neišeisim.
- Išeisim. Negali būti, kad čia tako niekur nebūtų galima rasti.
- Tu nepažįsti mano motinos ir nežinai jos valdžios.
- Žinau. Bet ir jos valdžia nėra be ribų.
- Ji visų raganų karalienė.
- Tai kas.
- O iš čia mes nė pajudėti negalim.
- Bet tu nori eiti?
- Noriu. Aš ir motiną prašiau, kad ji atiduotų tave man. Aš labai norėjau su tavim būti. Žaisti vandenyse ir medžiuose. Vakar su manim tu taip neilgai tebuvai. Bet motina nori mane padaryti žmonių karaliene. O karalienė turi valgyti žmones, nes jų mėsa, sako, esanti skaniausia.

Ir, kelis akimirksnius patylėjusi, pridėjo:

- Bet aš nebenoriu nei žmogaus valgyti, nei žmonių karaliene būti. Aš tenoriu būti kartu su tavim. Visą laiką.

- Tai einam! - sušuko Jakamutis. - Viską palikim ir einam.

- Per Vėjinį niekur nenueisim.

Jakamutis tik dabar atsiminė šunį ir pasuko galvą į šoną. Šuo tupėjo pora žingsnių jam už nugaros ir

labai piktai žiūrėjo. Berniukas niekada nebuvo matęs tokių piktų akių. Net pikčiausio vanago akys šalia jo būtų atrodžiusios kaip nekalčiausio balandžio.

- Atsikratysim, - pasakė, atsisukęs į mergaitę.

Ji buvo jau atsisėdusi ant keptuvės krašto.

- Ne, neatsikratysim niekaip.

- Tegu eina kartu.

- Neis ir mums eiti neleis. Motina jau žino, kad vakar buvau tavo paleidusi, tai ir paliko saugoti. O Vėjinis saugoti moka. Negali žinoti, gal jis net supranta, ką mes kalbam. Su motina jis tikrai susikalba.

- Tai pririšim prie medžio ir tegu sau kaukia, kol ragana sugriš.

- Tada pasileis, pėdomis mus suseks, pasivys ir pagavęs namo parsigabens. Tu negyvenai su raganom ir nepažįsti jų. Tada abudu išsikepusios surytų.

- Ne, mirti aš dar nenoriu, - tvirtai pasakė Jakamutis.

- Ir aš nenoriu, - atsiliepė mergaitė. - Palauk truputėlį.

Ji pašoko nuo keptuvės ir nubėgo.

Jakamutis valandėlę stovėjo, paskum atsisėdo ant keptuvės krašto ir ėmė galvoti, kaip galėtų iš čia išlėkti. „Kad turėčiau sparnus. Stiprius dide-

lio vanago sparnus. Ir pats išlėkčiau, ir ją išsineščiau“, – balsu pagalvojo ir tą patį akimirksnį pajuto tokį stiprų stumtelėjimą, lyg staiga imtų kilti aukštyn. Į veidą mušė didelis karštis. Įkaitusi krosnis atsidūrė visiškai prieš akis. Pilnas išgąščio, viena ranka susigriebė už krosnies angos krašto ir žvilgtelėjo atgal. Vežimėlį krosnin stūmė šuo, ir jo akys spindėte spindėjo piktu džiaugsmu.

Kai Jakamutis susilaikė už krosnies angos, jis griebė Jakamutį už rankos. Bet Jakamutis buvo ir vikrus, ir stiprus: jis griebė laisva ranka šunį už gerklės ir stengėsi išvirsti iš vežimėlio. Jiedviems besigrumiant, vežimėlis pasisuko skersas ir įstrigo krosnies angoj. Tuo pačiu metu ir Jakamutis išsiritu šiton pusėn ir vis nepaleido šuns gerklės.

Bet šuo buvo stiprus. Labai stiprus. Daug stipresnis, negu Jakamutis būtų galėjęs kada pagalvoti: jis persimetė berniuką aukštiekninką, įrėmė pirmutines kojas jam į krūtinę ir dantimis taikėsi pagriebti už gerklės. O šuns kaklas buvo storas ir raumeningas.

Jakamučio rankos visiškai silpo. Rodėsi tuoj, tuoj kaklas išslys iš rankų, ir aštrios gelsvos iltys susmigs į gerklę. Vienu tarpu šuo tik pikta suurzgė, patraukė galvą atgal, ir berniuko rankos paliko tuščios. Jis greitai apsivertė kniūbsčias ir susirietė į

kamuolį, kad apgintų gerklę; kelis akimirksnius laukė, bet šuo nepuolė. Tada jis nedrąsiai pakėlė galvą, manydamas, kad šuo laukia tik geros progos vėl pulti, ir nustebo. Netoli stovėjo mergaitė su sunkiu grūstuvu, o šuo gulėjo paslikas.

Jakamutis pašoko.

- Ar tu dar gyvas? - buvo pirmi mergaitės žodžiai.

- Gyvas.

- Ir nesukramtytas?

- Nė truputėlio. Bet greit būčiau buvęs.

- Dabar nebūsi. O, kiek jis man įkyrėjo. Daug sykių esu panorusi išeiti iš tų pelkių ir pažiūrėti, kad toliau darosi, bet jis vis sekdamas ir vėl grąžindavo atgal.

- Dabar nebegrąžins. Eikim. Tu geriau žinai, į kurią pusę, - paėmė Jakamutis mergaitę už rankos, bet ji nesiskubino.

- Ne, - pasakė. - Taip palikti negalima. Motina grįžusi viską supras ir pasileis su visomis raganomis mūsų vytiš. Niekaip tada nebeištrūksime.

- Tai ką daryti?

- Iškepsim Vėjini. Kai parėjusios ras kepsnį, manys, kad aš su Vėjiniu taip sau kur išėjome. Pašūkalos, pašūkalos ir sės valgyti. O jeigu nesės, tai čia aplinkui ieškoti eis, o mes per tą laiką kažin kur atsidursime.

PUOTA

Kol juodu sudorojo didžiulį šunį, kol kailį, galvą ir kojas giliai ežero dugne užkasė, kol pakepė, daug laiko praėjo, nors jiedviem ir neatrodė, kad būtų daug.

Vos tik išėjo į kiemą, pasiruošę bėgti, kai sužžė, sušniokštė oras viršum beržyno, kai suklego raganos. Jiedviem nebebuvo kur dingti: kaip stovėjo po beržu, taip ir sušoko į jį. Pasislėpė šakų tankumyne, prisiglaudė viens prie kito ir kentė, o raganos lėkė, suko ratus apie beržą, apie trobą ir leidosi į kiemą. Vienos buvo senos ir baisiai raukšlėtos, kitos jaunos ir tokios gražios, jog niekas nesakytų jas raganom esant. Visos statė šluotas į vieną kampą ir buvo labai smagios, kad gaus Jakamučio mėsos pavalgyti.

O Jakamutį ėmė dviguba baimė; jis laikė apkabiņę mergaitę ir negalėjo sulaikyti širdies virpėjimo: kas jiems būtų, jeigu raganos užuostų čia besėdinčius.

- Nebijok, - ramino mergaitė, - dabar iš krosnies eina kepsnio kvapas, ir per jį nieko kito raganos

negali suuoti. Kai pavalgiosios suguls pamiegoti, tada mes ir pabėgsim.

Dauguma raganų subėgo į trobą, ir buvo girdėti, kaip barškino krosniadangtę: matyti, visos norėjo pažiūrėti, ar kepsnys jau gatavas.

Senoji ragana kelis kartus apibėgo apie trobą, šaukdama dukterį ir švilpdama Vėjinį, pabėgėjo ligi ežero ir, nesulaukdama nieko atsiliepiant, sugrižo atgal.

- Turbūt nulėkė į alksyną, o gal plauko po ežerą, - pasakė sugrižusi ir, kyštelėjusi galvą pro duris, paklausė:

- Ar tau gatavas?

- Dar kietas. - Atsiliepė iš vidaus.

- Atsivėpkim kur kuriai patogiau. Privargome. Bent aš privargau. Vakar visa diena ant kojų, per naktį nemigau, o šiandien jau irgi saulė iš pietų. Pasilsėkim.

Ji pirmoji pasivirtino tiesiai po beržu, o apie ją visos kitos. Vienos buvo pavargusios ir snaudė, senoji, pervirtusi aukštiekninka, ėmė knarkti, kad net beržo šakos virpėjo, kitos tyliai kažin ką pasakojosi ir kikenė.

Ilga ilga valanda praėjo, kol atsidarė trobos durys, ir tarpdury pasirodė sena sena ragana su

vežimėliu. Ant vežimėlio stovėjo keptuvė, o joj tebe-
čirškėjo pageltonavusi, paskrudusi Vėjinio mėsa.

- Jeigu jau ligi šiol neiškepė, neiškeps per
amžius, - pasakė ragana, tempdama vežimėlį per
slenkstį. - Jei jau kietas gimė, kietas bus ir miręs.

Visos pašoko. Paspringo knarkuliu ir senoji. Ji
greitai atsisėdo, prasitrynė akis ir paklausė:

- Ar duktė grįžo?

Ne, ji dar nebuvo grįžusi.

Tada pašokusi, vėl šaukdama dukterį ir Vėjinį,
apibėgo trobą, nubėgo paežerėn. Niekur niekas
neatsiliepė.

- O tegu sau žinosi, - sugrįžusi numojo ranka. -
Tiek laksčiau, tiek vargau vis dėl jos, o ji pasislėpė.
Gerai, parlėkus galės gailėtis. Iš visos žemės išrin-
kau patį gražiausį, patį vikriausį berną, o ji man: „Aš
jo nevalgysiu“. Iš pradžių rijo, rijo seilę, o paskum:
„Nevalgysiu, gyvą man atiduok. Aš žaisti noriu“. Palikite gerą gabalą. Kai išalkusi grįš - suvalgys,
apsilaižys ir dar paprašys. Visi žaislai išlakstys iš
galvos.

- O jeigu buvo gražus, reikėjo duoti. Tegu pažai-
džia, - pasakė viena iš jaunujų.

- Pažaidžia! - sušuko ragana. - Tegu pažaidžia!
Atsirado išmanėlė! Pirma tegu suvalgo. Tegu pri-

pranta suvalgyti – tada mokės pažaisti ir suvalgyti. Pirma pažaisti, paskum suvalgyti. Tada galės būti karaliene. Tik karalienė gali pažaidusi suvalgyti. Duokit šen! – pamojo su ranka.

Kelios pašokusios pastūmė vežimėlį su keptuve po beržu, ir visos griebė po gabalą mėsos.

– Ne, tavęs aš niekada negalėsiu suvalgyti, – Jakučiui į pat ausį sušnibždėjo mergaitė ir dar labiau prisiglaudė. – Aš taip bijau, kad jos tavęs nepagautų. Bet tada verčiau mirtumėm abu.

O raganos tuo metu valgė, garsiai čepsėjo.

– Kad kieta, – po kurio laiko pasakė viena. – Kaip senio!

– Atsirado dar viena išmanėlė, – suurzgė ragana. – Stiprus buvo, kietus raumenis turėjo.

– Vėjo kvapu neša, – atsiliepė kita.

– Miške augo, po medžių viršūnes lakstė, – vėl atsiliepė ragana. – Jeigu būtų už krosnies augęs, degėsiąs trenktų.

Visos raganos susijuokė, o mergaitė staiga pakėlė galvą į viršų ir sudainavo:

– Tai Vėjinio mėsa kieta,
Tai Vėjinis vėjo kvapu neša!

Raganos nuščiuvo, lyg botagu perkirstos.

- Kuri čia juokus dirbat, - sušuko viena.

- Visą smagumą suteršei, - atsiliepė kita.

- Kuri?

- Kuri?

- Kuri? - ėmė šaukti visos.

- Išmest!

- Iš ratelio išmest!

- Ežere paskandint!

- Sudegint!

- Tu mus pražudysi, - sušnibždėjo Jakamutis.

- Nebijok. Jos susimuš, lakstys po laukus, gaudydamos viena kitą, o mes galėsime pabėgti. Aš žinau, kai jos mušasi - nieko nemato. Ne sykį esu mačiusi tokias muštynes. Oi, kaip jos mušasi!

Ji žiūrėjo žemyn pro lapų tarpelius, šypsojosi, o raganos vis garsiau šaukė:

- Tai tu!

- Tu!

- Aš pažįstu tavo balsą!

- Pažįstu!

- Nesigink! Nesigink!

Kitos jau kibosi į kasas, bet mergaitė su sykiu tik aiktelėjo ir taip stipriai prisiglaudė prie Jakamučio, lyg jame pasislėpti norėdama.

- Blogai! - sušnibždėjo.

Jakamutis irgi matė, kad blogai: raganėlės motina nešaukė nė ant vienos, bet įniršusi vartė mėsos gabalus, uostė, kramtė, žiūrinėjo apgraužtus kaulus, paskubom išsitiesė, apsižvalgė ir kad sušuko, net žemė nuo balso linktelėjo:

- Nutilkit!

Raganos iš karto nuščiuvo, bet vis dar tebelaikė viena kitą už plaukų, o raganėlės motina stovėjo, žvalgėsi, lyg nebesuvokdama, ką daryti, kelis kartus pasikasė šonus, paskum vėl kad suriks surikusi:

- Nutilkit ir lauk iš mano namų! Tuoj lauk! Aš jum šunieną! Kad jums kiekvienas kąsnis skersai gerklės atsistotų! Lauk!

Daugelis raganų mėgino teisintis, bet ji nenorėjo nė klausyti, paėmė šluotą ir ėmė brukti visas iš kiemo. Tos valandėlę traukėsi sumišusios, o paskum vėl ėmė pulti viena kitą. Kibosi į plaukus, plėšėsi viena kitai drabužius ir pusnuogės, o kitos jau ir visiškai nuogos graibstė savo šluotas ir leidosi tolyn. Pilnos pelkės prisklido baisaus klyksmo ir šaukimo.

PO KIRVIO AŠMENIM

Raganėlės motina pasiliko kieme. Ji stovėjo, abiem rankom įsirėmusi į šonus, ir kramtė apatinę lūpą.

- Cyp, cyp, cyp! - išgirdo Jakamutis su raganėle tylų balsą.

- Cyp, cyp, cyp! - vėl pasikartojo.

Juodu atsigrižo ir pamatė šakose tupintį dagilėlį. Jakamutis tuoj jį pažino: buvo tas pats, kuriam pelėda buvo kiaušinėlius išgėrusi.

- Iš kur tu dabar čia atsiradai? - nustebę paklausė Jakamutis.

- Cyp, cyp, cyp, - atsakė paukštelis, ir berniukas suprato, kad jis toli buvo skraidžiojęs ir visur jo ieškojęs.

- Cyp, cyp, cyp, - vėl pridėjo, ir Jakamutis suprato, kad jo visas miškas ieško. Kad net ir vana gas su pelėda, vienas dienomis, kitas naktimis, suka ratus po visą kraštą.

- Lipkit žemyn! - kaip trenksmas pasigirdo balsas iš apačios.

Ragana stovėjo, į šonus įsiremusi, ir žiūrėjo tiesiai į beržo šakas.

Jakamutis ir raganėlė tylėjo.

- Cyp, cyp, cyp! - sucypsėjo dagilėlis ir pakilo. Paskui jį pakilo trys blezdingos ir du balandžiai, kurių pirma nebuvo pastebėję.

- Lipkit žemyn! - šaukė ragana.

Ar lipsi, ar nelipsi, vis tiek bus negerai, nusprendė abu.

- Nelipsim! - atsiliepė Jakamutis.

- Lipkit tuojau!

- Ne, nors ir amžinai čia reikėtų sėdėti, - pritarė Jakamučiui ir mergaitė.

Ragana šėlo. Ji prisitūpė ir pašoko aukšty, lyg norėdama beržo viršūnę pasiekti, paskum ėmė griežti dantimis ir suko ratus apie beržą.

- Lipkit! - šaukė. - Jei nelipsit, pati iškelsiu.

- Verčiau jau iškelk, - pasakė Jakamutis.

- Išmesiu. Įlipsiu ir ištekšiu kaip senus grybus.

- Mesk! - sutarė abudu.

Ragana pasispjaudė delnus ir šoko prie beržo, bet beržo žievė buvo balta ir lygi kaip geriausias šilkas. Ji lipo, kabinosi, sliuogė ir vėl smuko žemėn. Ir vėl mėgino, vėl plūdosi. Jeigu žodžiai būtų buvę akmenys, seniai būtų abu iš viršūnės išmušusi. Sušilo,

supluko, pervargo, lūpos putomis pateko, akys kraujais pasruvo, bet į beržą įlipti niekaip negalėjo. Pagaliau susmuko po beržu ant kupsto ir ėmė sau po nosim kažin ką murmėti.

Aplinkui buvo tylu tylu. Saulė buvo jau pusdieniuokuse. Pro beržyno viršūnes smagiai spindėjo ramutis, dangaus mėlynumu nušvitęs ežeras, tarp pelkių kemsynų vienur kitur žiburiavo atviri akivairai. Jakamutis su mergaite sėdėjo susiglaudę ant beržo šakos ir žiūrėjo į raganą. O ji sėdėjo ir sėdėjo. Nebuvo jokios vilties, kad ji atsikels ir nueis kur. Žemėje sėdėti jai buvo daug lengviau. Staiga mergaitė prašneko:

- Tu tikrai man turbūt ne motina. Jeigu būtum motina, tikrai taip nedarytum. Kam tu būtinai nori Jakamutį iškepti ir suvalgyti, kad su gyvu juo man daug smagiau. Aš noriu jį visada, visada turėti. Visą savo gyvenimą. Va, sėdžiu prie jo prisiglaudusi ir man daug smagiau, negu gardžiausius valgytus valgyti ir visą pasaulį valdyti. Jeigu tu nebūtum tokia pikta, mes galėtumėm čia žaisti po mišką ir po ežerą, galėtumėm nueiti tenai, kur jis gyvena ir vėl sugrįžti. Tenai, sako, yra daugybė paukščių, ir visi jie labai smagiai čiulba. Ir čia į beržą jau buvo keli atskridę, ar tu nematei jų?

- Kas buvo atskridę? - pašoko ragana.
- Paukšteliai. Keli. Iš Jakamučio miško.
- Lipkit žemyn, - visiškai ramiau, beveik meiliau balsu pratarė ragana.

- Ar tu mums nieko nepadarysi? - paklausė mergaitė.

- Nieko, lipkit.

- Nė už Vėjinį nieko nesakysi?

- Reikėtų, bet nesakysiu.

- Nė Jakamučio neskriausi?

- Ne, tik lipkit.

Ji kalbėjo ramiai, bet akys žibėjo piktai, ir Jakamutis aiškiai matė, kaip jos pirštai susigniaučdavo ir vėl išsitiesdavo kaip nuo didžiausio skausmo.

- Aš nelipsiu, - pasakė Jakamutis.

- Kodėl? - nustebo mergaitė. - Jeigu sako, gal ir nieko nedarys.

- Nenoriu dar syki būti kvailas. Kai iš namų vežė, sakė, kad geram veža, o kur atjojo. Ne, ne, aš matau, kokios jos akys, ir ką daro rankos.

Pažiūrėjo geriau ir mergaitė.

- Kad tu, motin, pikta manai, - pasakė pažiūrėjusi.

- Nemanau.

- Ne, mama, tu dabar darai taip, kaip visą laiką mane mokei.

- Aš tave tik geram temokiau.

- Gal ir geram. Tu juk visada sakydavai: kai būsi karalienė, rodykis žmonėms gera – dainuok jiems lakštingalos balsu, girk jų išmintį ir darbus, o pati daryk taip, kaip galvoji ir kaip nori daryti. Jeigu tu iškepsi vieną iš jų, patį mažiausiąjį, ir pasikviesi į puotą jį suvalgyti, tai jie susirinks ir tave pačią užmuš, bet, jeigu niekam nežinant, iškepsi vieną pačią žymiausiųjų, susikviesi visus, vaišinsi, smagiai šypsodamasi, ir sakysi, kad tokį skanų kepsnį pati savo rankomis padarei iš laukinių žvėrių mėsos, visi gardžiuosis, laižysis pirštus ir norės, kad dar syki pakviestum. Ar net taip ir dabar nori daryti. Tavo noras matyti ir akyse, ir rankose. Ne, aš tavęs bijau.

Vos spėjo tuos žodžius pasakyti, kai ragana jaunutės mergaitės vikrumu linktelėjo prie žemės, ir akmuo nušvilpė, kapodamas beržo šakeles ir lapus. Jakamutis per mažytę akies mirksnio dalelę vos spėjo pasukti galvą į šalį. Po to nulėkė kitas ir trečias. Daug akmenų, ir visi buvo taikyti į Jakamutį, ir vis tiesiai į galvą, bet jis buvo vikrus, ir nė vienas nepataikė.

Mergaitė žiūrėjo žiūrėjo, kol į ją bus mesta, ir nesulaukdama sušuko:

- Kam tu į Jakamutį mėtai. Juk ne jis tau teisybę pasakė, bet aš.

- Tylėk tu! - sušuko, užsimodama akmeniu. - Jeigu būčiau žinojusi, kad taip sukvailėsi, kad būtų nors ta mintis į kvailą mano galvą atėjusi, būčiau keptą jį tau parnešusi. Būtum seniai suėdusi ir kito prašiusi. Bet vis tiek tu man jį suėsi. Cypsi, bet suėsi! Ir dar kito prašysi!

- Ne, niekada! - sušuko mergaitė ir stipriai stipriai apkabino Jakamutį.

Bet ragana vargu ar tuos žodžius begirdėjo. O jeigu ir girdėjo, tai dėmesio nekreipė. Ji keliais didžiuliais žingsniais nulėkė į virtuvę ir tuoj išnėrė atgal su kirviu.

- Aš vis tiek iškepsiu. Iškepsiu!

Pribėgusi prie beržo, taip captelėjo kirviu, kad net beržo viršūnė sušlamėjo, ir visi lapai sušvokštė.

- Dabar blogai, - pasakė Jakamutis.

- Nenusimink. Ginsimės. Aš tave ginsiu! - užtikrino mergaitė.

- Bus sunku. Jos žinioj visi burtai...

- Cyp, cyp, cyp, - nutraukė jo žodžius smagus cyptelėjimas, ir juodu atsisukę pamatė ant šakelės

supantis tą patį dagilėllį, už jo – daugelį kitų paukštelių. Viršum pasigirdo šnarėjimas, panašus į didelio vėjo pūtimą, ir debesis paukščių apsupo beržą.

– Cyp, cyp, cyp, – cypsėjo dagilėlis, ir Jakamutis suprato, kad viso miško paukščiai sulėkė jo gelbėti, kad jie numes plunksnų, didelių ir mažų, kuriomis apsikaišęs, jis pavirs į didelį paukštį ir galės skristi kartu.

– Bet aš noriu, kad ir ji kartu skristų, – pasakė Jakamutis.

– Cyp, cyp, cyp, – sucypsėjo dagilėlis, ir Jakamutis suprato, kad plunksnų užteks abiem.

Ir ragana suprato, kad paukščiai sulėkė Jakamučio. Ji spjaudėsi delnus ir kirto, kiek vieko turėdama. Prakaitas upeliais žliaugė per veidą, ir marškiniai, kaip iš markos ištraukti, prilipo prie nugaros, o ji kirto ir kirto. Baltos skiedros zvimbdamos skrido į šonus, atsimušinėjo į sieną, beržas drebėjo ir svyravo.

Paukščiai nenustojo sukę ratus ir vis metė plunksnas. Pirma Jakamutis šoko jomis kaišyti raganėlę, bet jam išmanymo buvo per maža. Tada atlėkė būrys kregždžių. Jos nardė ore, gaudė krintančias plunksnas ir kaišė taip, kad būtų geriausia skristi. Po kelių valandėlių mergaitė pasidarė panaši į didelį didelį

paukštį. Rankos buvo pavirtusios didžiuliais sparnais. Ji pasilipo į pačią beržo viršūnę, ištiesė rankas, kelis kartus smarkiai sumojo ir pakilo kartu su paukščiais.

- Kaip smagu! - šaukė. - Jakamuti, skubėk, motina jau daugiau kaip pusę beržo nukrito! Skubėk!

Ji suko ratus aplinkui ir vis ragino. Kregždės nardė ore, gaudydamos plunksnas, ir kaišė Jakamutį. Paukščiai, atidavę plunksnas, skrido atgal, į jų vietą vis kiti skrido. Jų būriai mažėjo, kregždėms mažiau darbo beliko. Jos pačios atidavė atliekamas plunksnas ir, smagiai cypsėdamos, pasuko namo. Beliko vos pora besidairančių naujų paukščių. Beržas sugirgždėjo ir palinko. Jakamutis greitai pasilipo į medžio viršūnę, suplasnojo ir mėgino pakilti, bet vėl sunkiai nukrito atgal.

- Cha, cha, cha, - nusikvatojo ragana. - Per daug nusipenėjai, per daug. Nėra sparnų, kurie tokį riebulį galėtų pakelti. Cha, cha, cha!

Vėl sudavė kirviu, vėl beržas sugirgždėjo ir dar labiau pasviro.

- Jakamuti, kaip nors, Jakamuti! - šaukė mergaitė.

Paskutinės kregždės užkišo savo pačių atliekamas plunksnas ir susirūpinusios žvalgėsi į ežero pusę, bet niekur jokio paukštelio nesimatė. Visi buvo nuskridę.

Beržas vėl sugirgždėjo. Jakamutis pasišokėjo, sumojo sparnais, kiek jėgų beturėdamas, bet ir vėl nukrito tarp šakų.

Ragana nusikvatojo, kad net aidas atsiliepė toli iš pelkių vidurio. Ji įsirėmė į abu šonus rankomis ir negalėjo nustoti kvatojusi.

Jakamutis atsiminė, kaip sunku vakar buvo lėkti medžiais, ir suprato, kodėl negalėjo pavyti mergaitės. Ir dabar jis negalės su ją išskristi. Ragana suduos dar pora sykių kirviu, beržas subraškės, nusvirs, ir jis atsidurs ant raganos keptuvės. Veltui raganėlė, pakilusi aukštai, suko ratus ir šaukė greičiau skristi.

- Cyp, cyp, cyp, - smagus cypsėjimas nutraukė liūdnas Jakamučio mintis.

- Še, dar vieną, dar vieną ir dar vieną, - cypsėjo ir metė plunksnas, kurias kregždutės griebė ir smaigė Jakamučiui į sparnus. Jis cypsėjo ir metė, vis metė. Niekas negalėjo pasakyti, iš kur jis galėjo tiek daug atliekamų plunksnų gauti, nes buvo pasislėpęs lapų tankynėje.

Ragana irgi pamatė, kad Jakamučiui naujų plunksnų atsirado. Ji pasigriebė kirvį ir vėl pradėjo kirsti. Beržas sutraškėjo, ėmė linkti, linkti, nebesustoti.

- Skrisk, skrisk! - sucypsėjo dagilėlis.

- Skrisk, skrisk! - pritarė blezdingos.

- Jakamuti, greičiau! - iš aukštai aukštai atėjo mergaitės balsas.

Jakamutis pasispyrė, suplasnojo ir pats nustebo, kai taip lengvai pakilo į orą, lyg nuo ežero dugno skaidriu vandeniui viršų nertų.

- Cyp, cyp, cyp, - pasigirdo iš apačios, ir Jakamutis suprato, kad dagilėlis šaukia: - Sudiev, Jakamuti, sudiev!

Pasižiūrėjo žemyn ir pamatė visiškai nuoga dagilėlį, lekiantį su beržo šakom žemyn. Beržas džiuptelėjo žemėn su tokia jėga, net vėjas papūtė, ir dagilėlis nusirito iš šakų į samanias.

Mergaitė tuo laiku atsirado šalia Jakamučio.

- Lėkim, - šaukė jis. - Motina dabar pavargus, negalės vytis, o kai pradės vytis - nebesuras.

Bet Jakamutis nėrė kaip akmuo žemyn. Jis girdėjo išsigandusios mergaitės šauksmą ir džiūgaujančios raganos juoką, nors nematė nei vienos, nei kitos. Jam prieš akis buvo mažytis, pilkai rausvas gniu-

tulėlis, nukritęs iš beržo šakų į žalias samanas. Jis puolė, griebė jį ir staiga vėl pakilo.

Ragana, kuri buvo maniusi, kad Jakamutis vėl krinta jai tiesiai į nagus, vienu akimirksniu suprato, ko jis buvo leidęsis, ir sviedė kirviu, kurį tebelaike rankose. Kirvis ūždamas lėkė skrendančiam Jakamučiu tiesiai į nugarą, o jis dideliais mostais kabinosi aukštyn, visiškai nejausdamas pavojaus. Tik raganos džiaugsmingas klyksmas atkreipė jo dėmesį, ir jis, mostelėjęs sparnu, pasuko pažiūrėti.

Tą patį akimirksnį kirvis praūžė po pat dešiniuoju sparnu, nusikirsdamas kelias plunksnas, o Jakamučiu nuo to vėl pasidarė neapsakomai sunku skristi. Jis iš visų jėgų mušė sparnais ir vos vos galėjo kilti aukštyn, o ragana, pasikaišiusi sijoną, lėkė ieškoti pelkėn nukritusio kirvio.

- Mesk mane ir skrisk. Mesk mane ir skrisk, - maldavo dagilėlis, bet Jakamutis paslėpė jį giliai užantin ir bandė užsikabinti aukštyn, kad ragana kirviu nebepasiektų. O ji jau buvo pelkėje ir, ligi juosmens dumblan įsimurminusi, gniaužė glėbiais dumblą, ieškojo.

- Kodėl tu neleki? - paklausė lengvai priskridusi raganėlė.

- Negaliu. Kirvis nukirto man kelias plunksnas, ir sparnai nebenori kelti. Paimk iš manęs tą paukštelį, gal tada pajėgsiu.

- Mesk žemėn. Tegu senė vakarienei turės ką pasikepti.

- Jis juk mus išgelbėjo. Ir man savo paskutines plunksnas atidavė.

- Bet dabar jis nebereikalingas. Mesk ir skrendam. Parskridęs daug tokių rasi. Matei, kiek buvo prilėkę.

- Tada ir aš krisiu kartu su juo. Iš abiejų ragana bus sotesnė.

Norėjo dar pridėti: - Ir tu, nebeturėdama kur skristi, nusileisti jai padėti, - bet sukando dantis ir nurijo žodžius.

Ragana vis tebesimurdė po dumblyną, ieškodama kirvio, o mergaitė, lengvai sparnais modama, kelis kartus apsuko ratu. Jakamutis vis sunkiai tebeplakė sparnais, nedaug į viršų tepakildamas, ir jautė, kad jėgos greitai pradės sekti.

- Nukrisiu kaip nupenėta žąsis, - tyliai pats sau pasakė ir pamėgino vienas nusišypsoti.

- Tai nemesi? - šūktelėjo mergaitė.

- Ne, gali skristi viena. Aš pasiliksiu su dagilėliu.

- Duokš, - tada pasakė, artyn priskridusi.

Jos balsas buvo piktas ir pilnas negerumo.

Jakamutis padavė, bet žiūrėjo, kad ji nenumestų. Ji nemetė, pasižiūrėjo, nurijo seilę ir užkišo kažin kur už drabužių, kaip kokį visiškai negyvą daiktą.

Atidavęs paukštelį, pajuto, kad sparnai vėl kelia. Sumojo, sumojo kelis kartus ir atsidūrė aukštai aukštai. Daug aukščiau negu pačios aukščiausios medžių viršūnės.

Tuo metu ragana susirado kirvį. Išsitraukė jį iš dumblyno ir atsitiesusi pamatė, kad Jakamutis jau aukštai, jau nebepasiekiamas. Tada ji iškėlė purviną kirvį virš galvos, ėmė grūmoti ir šaukti. Ir jos balsas, ir žodžiai buvo neapsakomai baisūs, bet Jakamutis jų nebegirdėjo. Ratų jis nesuko, nes skristi buvo labai sunku, todėl pasuko tiesiai per beržyną ežero pusėn.

Po kelių akimirksnių šalia savęs pajuto šlamėjimą ir, pasukęs galvą, pamatė mergaitę. Dabar juodu skrido šalia vienas kito, sparnų galais susiliesdami, kaip du nematyto didumo paukščiai. Apačioj buvo ežeras. Jame atsispindėjo dangus ir juodu abu.

VIENI

Už ežero prasidėjo pelkės. Lygios, kemsuotos, retų krūmų priaugusios, žybsančios akivariais ir mažais ežerėliais.

Saulė jau visiškai leidosi. Jakamutis vis žvilgčiojo atgal, bet ten buvo visiškai tylu. Nebuvo jokio ženklo, kad kas rengtųsi vyti.

- Praeis kiek laiko, kol ji susitvarkys, - paaiškino mergaitė. - Ar per tą laiką spėsime į tavo mišką nulėkti?

- Nežinau. Mėginsim.

Ir juodu vėl nebekalbėjo. Toli už pelkių sutamso savo miškai.

- Gal ten? - paklausė mergaitė.

- Dar ne. Tenai pelkių arti nebuvo.

Raganėlė sunkiai atsiduso. Jakamutis nieko nesakė, bet juto, kad ir jai darosi sunku skristi.

Saulė nusileido. Iš pelkių pakilo rūkas ir kaip pieno potvynis apšėmė visą apylinkę. Danguj viena po kitos ėmė žiebtis žvaigždės. Priešais tamsi miško

juosta pradėjo nykti iš akių, susiliedama su tamsėjančiu dangum.

- Tuojau užtekės mėnulis, bus šviesiau, - vėl prašneko mergaitė, bet Jakamutis nieko neatsakė. Jam visi sąnariai buvo nutirpę ir sunkūs, lyg švininiai. Rodėsi, sumosi, sumosi dar kelis kartus ir turėsi leistis tiesiai į pelkę.

Ėmė kilti vėjas. Ne iš priekio ir ne iš užpakalio, bet iš kampo, kažin kaip į dešinią petį. Iš už žemės krašto pasirodė mėnulis. Didelis, raudonas. Jo rausvam žibėjime galėjai pradėti atskirti dangų nuo žemės.

Per kelis akimirksnius platūs rūko šuorai susimaišė ir išnyko. Apačioj vienur kitur vėl sužibo akivarai, o gal nedideli ežerėliai. Ir miško juosta priešais atrodė plati ir labai tamsi.

- Nebetoli, - prašnabždėjo Jakamutis, lyg norėdamas tuo žodžiu padidinti senkančias jėgas.

- Nebetoli? - smagiu balsu sušuko mergaitė. - Tikrai nebetoli?! - dar pakartojo, bet Jakamutis negalėjo jai atsakyti, nes vėjas staiga pakėlė dešinią sparną aukštyn, susuko ir bloškė žemėn.

Apačioje juodavo didelė bala ar ežerėlis, kuriame atsispindėjo mėnulis, ir Jakamutis vėjo susuktais sparnais stačia galva krito tiesiai į jį. Jis visaip mojo

sparnais ir vairavo kojomis, bet vis krito ir krito, tik prie pat vandens sugriebė stiprus vėjo gūsis iš apačios, ir jis pajuto bekabęs ore ant abiejų ištiestų sparnų. Tai tetruko tik kelias akimirkas, bet Jakamutis per tą laiką spėjo susigriebti ir vėl ėmė plasnoti pačiu vandens paviršium. Kartais vos vos nesiekdamas jo sparnų galais.

Raganėlė vėl nusileido prie jo.

- Ar ieškai ko? - paklausė.

- Ne...

- Ar sunku?

- Sunku.

- Imk iš manęs kiek plunksnų. Aš skrendu visiškai gerai.

- Išlaikysiu...

Ir nutilo, nes vėjas taip subloškė iš priekio, kad, tik labai smarkiai mušdamas sparnais, galėjo išsilaikyti vietoje. Mojo sparnais ir čia pat mėnulio šviesoje galėjo matyti savo atspindį giliam tamsiam vandeny.

Jeigu tektų kristi, ar pasisektų plunksnotam į krantą išplaukti? O jeigu ir krantai būtų neišlipami liūnai?

Vien ta mintis šturpu nuėjo per visą kūną, bet atgaivino baigiančius užtirpti sąnarius. Jis vėl plakėsi prieš vėją ir netrukus pajuto po sparnais šna-

rančias švendrių viršūnes. Paskum ir tos pasiliko užpakaly. Jų vietoj atsirado lygios lygios pievos su retai išbarstytais karklų ir gluosnių krūmais, kurie mėnesienoj iš viršaus atrodė kaip šieno kupetos. Rodos, nusileistum ant kurios, pasilsėtum, atgautum jėgas ir vėl toliau skristum.

Pasibaigė ir pievos, ir priešais lyg tamsi siena atsistojo miškas. Dar bandė pakilti aukštyr ir paskristi medžių viršūnėmis, bet sparnai nebekėlė. Ir nežmoniškai stengdamasis, vis smuko žemyn, kojomis palietė žemę, kelis kartus knaptelėjo ir pasijuto begulys aukštoj žolėj.

Kitą akimirksnį pro jį šmėkstelėjo juodas tamsus šešelis, dar apsuko ratą ir susmuko toj pat žolėj. Tai buvo mergaitė. Abu gulėjo ir nė žodžio vienas kitam nesakė, tik virš galvų švokštė vėjo blaškomos medžių viršūnės, tik aukšta žolė švilpė ir gulė prie žemės.

- Čia šlapia, - po valandos prašneko mergaitė.

- Šlapia. Eisim ieškoti sausesnės vietos, - atsiliepė Jakamutis, bet keltis neskubėjo, nors ir juto, kaip per plunksnas ir per drabužius persisunkia vanduo.

Tik kai vėjas ėmė gerti kiaurai, ir ėmė krėsti šiurpas, jis tepakilo ir nuėjo prie mergaitės. Ji gulėjo susirietusi ir drebėjo.

- Einam, - pavadino Jakamutis.

- Negaliu, -- atsakė verksmingu balsu.

- Užsigavai?

- Ne. Pavargau.

- Einam. Baloj negulėsime. Kabinkis, padėsiu atsi-stoti.

Mergaitė ištiesė ranką, ir Jakamutis padėjo atsikelti, paskum per šlapią ir klampią pievą abu nuėjo į pamiškę.

Iš krašto ir miškas buvo drėgnas ir balotas, bet, paėję toliau, susirado kalvą, kuri buvo sausa, ir kojos smego į minkštas samanias kaip į patalus.

- Šalta, - sudejavo raganėlė.

Jakamučiui irgi buvo šalta. Juodu abu, sunkiai skridami, buvo peršilę, paskum drėgnoj pievoj peršlapę ir dabar, vėjo perpūsti, drebėjo.

- Tuoj užkursim ugnį, - smagiai atsiliepė Jakamutis.

- Su kuo?

- O! Aš visada turiu titnago ir skiltuvą. Tik sausų prakurų reikia rasti.

Jis paliko mergaitę ir ėmė rumpštis apie senus kelmus. Greitai susirado sausų pūzrų ir smulkučių eglinių sausų šakelių. Sugrižęs ėmė graibytis skiltuvo. Pro plunksnas į kišenę patekti buvo nelengva, bet kai ir jas prasipešęs pateko – gerą valandėlę stabelėjo: skiltuvas ir titnagas buvo kažin kokiose šiukšlėse, kurių buvo beveik pusė kišenės.

Mintys galvoj sukosi palengva palengva, kaip Nevėžio sūkurys uosyno sietuvoj, kurioj jis labiausiai mėgdavo maudytis, kai būdavo namie. Ji nebuvo tokia plati, kaip raganos ežeras, bet ten galėdavai atsigulti aukštielninkas ir gulėti, kol vanduo, apsukęs penkis šešis ratus, išplaukdavo tolyn, į lygią ir tiesią tėkmę, ir tik tada atėjo į galvą, kad tos šiukšlės yra likučiai tų žolelių, su kuriomis tada ragana iš savo miškų išvijo. Tą atsiminęs, nusišypsojo ir ėmė skelti ugnį.

– Nekurk, – pasakė mergaitė, kai išlėkė pirmos kibirkštys iš po Jakamučio skiltuvo.

– Kodėl? Be ugnies sušalsim.

– Jeigu motina vysis, greičiau suras.

– Nuo motinos turiu vaisto, – nusijuokė Jakamutis ir ėmė pūsti ugnį.

Iš pradžių pintin įskelta kibirkštėlė vos apšvietė jam lūpas, bet su kiekvienu pūstelėjimu pazara

didėjo, apšviesdavo gyvu raudonumu visą veidą ir kylančių dūmų srovele. Netrukus pasirodė liepsnelė: pašoko ir vėl geso, kol įsikibo į sausus žagarėlius ir, už jų kabinėdamosi, ėmė kilti aukštyn. Pasigirdo smagus treškėjimas, ir liepsna išsimušė į viršų. Tam sus miškas atgijo, ir medžiai mirgėjo rausvais šešėliais.

- O aš bijau, - vėl prašneko mergaitė.

Ji sėdėjo atsirėmusi į storos eglės kamieną, drebėjo, bet nesiartino prie ugnies.

- Eik šildytis, - šūktelėjo Jakamutis, o pats ėmė laužyti sausas šakas ir krauti ant ugnies. Paskum ėmė nešti storus strampus.

- Aš padarysiu, kad visam miške būtų šilta, - smagiai kalbėjo.

- Nedaryk didelės šviesos, - jau šaukte šaukė raganėlė, bet Jakamutis neklausė. Jis nešė malkas ir nešė. Paskum paėmė ją pačią už rankos ir prisi-tempė prie ugnies.

Įsiliepsnojusios sakuotos šakos skleidė malonią šilumą, ir mergaitė ėmė jaustis geriau, tik atsivysiančios motinos baimė nedavė ramybės.

PASKUTINĖ KOVA

Jakamutis iš tos jos baimės tik šypsojosi. Jis pasiėmė iš kišenės saują žolių, kurias buvo užtikęs, imdamas titnağą, ir ėmė rūpestingai barstyti ratą aplink ugnį.

- Gali dabar sulėkti viso pasaulio raganos - per tą ratą nepereis, - pasakė pabaigęs.

- Ji pereis. Ji visus burtus žino.

- Nepereis, - su pasitikėjimu atrėmė Jakamutis ir papasakojo, kaip jis kartą su tomis senelės žolelėmis apgynė nuo raganos savo lakštingalas.

Mergaitė aprimo. Dar valandėlę ji žvalgėsi į juodas, vėjo blaškomas medžių viršūnes, dar klausėsi, ar pro vėjo užimą neišgirs raganų tolumo klykavimo. Nieko nebuvo girdėti - tik vėjas ir blaškomo miško užimas. Tada ji staiga pasakė:

- Valgyti noriu!

- Ir aš noriu, - atsakė Jakamutis, - bet kad neturim. Lukterėkim, kai pradės aušti, eisim pas senelę. Ligi jos nebetoli turėtų būti. O gal kur pakeliui rasim gerų žmonių.

Paskum pridėjo:

- Eidami per mišką, rasim uogų. Jau turėtų būti pačios žemuogės.

Kol jis kalbėjo, mergaitė žiūrėjo į jį, šypsojosi ir rijo seiles.

- Ar vėl nori mane suvalgyti? - nusijuokė Jakamutis.

- Turiu ką valgyti ir be tavęs, - atsikirto ir, pasisiekusi užantin, išsitraukė dagilėlį.

Jis šilumoj buvo įmigęs ir dabar, bailiai išplėtęs akis, žiūrėjo į skaisčiai plazdančias liepsnas.

- Paieškok smaigą, - paliepė mergaitė.

- Kam?

- Kepsiu. Žalio nevalgysi. Kai iškepsiu, ir pats norėsi.

- Ar tam gelbėjom, kad dabar keptum?

- Aš ėmiau tam.

- Tai tuo atsilyginsim už pagalbą, už sparnus?

- Tai kas. Jis dabar nebereikalingas. Paieškok smaigą.

- Neieškosiu.

- Tai aš pati susirasiu, - pašoko ir staiga sustojo.

Pro vėjo ūžimą ir miško gaudimą buvo girdėti visiškai kiti balsai. Labai daug balsų. Klykavimas, spiegimas.

Ji pasitraukė atbula ir prisiglaudė prie Jakamučio.

– Jos atleikia visos. Susirinko iš viso pasaulio. Svečiuos buvo sulėkusios tik pačios rinktinės, o dabar visos. Nieko tavo žolelės nepadės prieš jų galybę.

– Padės, – sakė Jakamutis, nors pats vis tiek abejojo.

Mergaitė tik papurtė galvą ir dar stipriau prisiglaudė prie Jakamučio. Medžių viršūnėmis nulėkė tamsūs šešėliai lyg milžiniški paukščiai, paskum atsirado daugiau ir dar daugiau, ir visą orą pripildė baisus ir piktas šauksmas ir spiegimas. Per jį nebuvo girdėti nei vėjo ūžimo ir medžių gaudimo, kuris pirma atrodė toks didelis.

Jakamutis juto, kaip mergaitė vis stipriau glaudžiasi ir visa dreba. Ir jį suėmė baimė. Viena ranka apkabino mergaitę, o kitą įkišo kišenėn ir surinko paskutinius žolelių trupinius.

O raganų daugėjo. Jos suko ratu ir leidosi žemyn. Jų buvo tiek daug, kad atrodė pilnas ligi tirštumo ir miškas, ir žemė. Jos lakstė pamiške, nardė tarp medžių ir baisiai šaukė, bet artyn ugnies nė viena nėjo.

Vienu kartu visos nutilo ir nurimo blaškytis. Ir mergaitė, ir Jakamutis abu sykiu krūptelėjo. Tiesiai prieš juos stačiai iš viršaus kriste nukrito mergaitės

motina. Ji nukrito ir nė neknaptelėjusi puolė artyn. Su ja puolė ir visos kitos raganos.

- Turiu aš juos! Pagavau!

Ir su paskutiniu žodžiu sustojo kaip įbesta, net atgal palinko, lyg būtų į sieną atsimušusi.

- Dar nepagavai! - kiek begalėdamas drąsiau, atsakė Jakamutis ir bėrė rankoj sugraibytais žoleles tiesiai jai į veidą.

Ji sukliko, lyg būtų apiberta žarijomis ir kaip deginama ėmė šokinėti ir purtytis. Tik po gero laiko, kai visas deginančias žoleles buvo nusikračiusi, smarkiai šoko artyn ir bloškė šluotą tiesiai į Jakamutį. Šluota ėjo zvimbdama kaip kulka ir jeigu būtų pataikiusi, tikrai šluotkočiu būtų kiaurai pervėrusi, bet Jakamutis vikriai pašoko į šalį ir nutvėrė pralekiančią šluotą, užsidėjo šluotkotį ant kelio, pokšt perlaužė ir užmetė ant laužo.

Visos raganos sukliko ir vėl tuoj nuščiuvo. Laužas suūžė, sušnypštė, suspragėjo. Geltonos, mėlynos ir violetinės liepsnos šovė virš medžių viršūnių ir nušvietė ir mišką, ir visą apylinkę nepaprastu šviesų mirgėjimu.

Jakamutis žiūrėjo ir negalėjo suvokti, kas darosi: ragana, kuri pasigavusi kitos raganos šluotą, buvo prišokusi per kelis žingsnius prie ugnies, išmetė

šluotą, ėmė virpėti, keistis, pilkėti, paskum visa pabiro dulkėmis, kurias vėjas pasigavo, susuko į sūkurių ir nubloškė į nakties tamsumą.

Viskas atsitiko taip greitai, kad Jakamutis net akis pasitrynė, bet raganos vis tiek nebebuvo, tik daug daug moterų stovėjo aplinkui su šluotomis rankose ir visos buvo neapsakomai nustebusios.

Tik po kelių akimirksnių viena, kuri atrodė dar nelabai sena, apsižergė šluotą ir šoko bėgti. Paskui ją šoko kitos, bet visos bėgo labai juokingai, lyg vaikai, žaisdami raitelius. Pagaikščiai tik trukdė bėgti.

Tada visos sustojo ir negalėjo paslėpti didžiausio nustebimo: šluotos nebekėlė jų į padanges ir nebe-
nešė greičiau už vėją.

- Kaip aš pareisiu namo, - pasakė viena. - Man dar anon pusėn ežero.

- Ir man, - atsiduso kita.

Kai kurios pradėjo verkti. Tada į priekį išėjo sena moteris.

- Pareisim! - pasakė trumpai ir negailestingai. - Namai yra tam, kad pareitumėm. Gana, prisidaužėm. Ne visos buvom kaltos. Piktybės burtai stiprūs, o ragana daug jų turėjo. Ji buvo mus apkerėjusi, ir ačiū Dievui, kad viskas pasibaigė. Nereikia man nė to atminimo!

Su paskutiniu žodžiu numetė šluotą ant ugnies ir nuėjo į mišką. Paskui ją ėmė mesti visos kitos, bet šluotos nebeužė ir nebebraškėjo, degė ramiai, truputį paspragsėdamos, kaip visos paprasčiausios šluotos.

Jakamutis atsisuko į mergaitę. Ji sėdėjo susitūpusi šalia ugnies ir glostė dagilėlį. Per veidus ritosi retos ašaros. Kai pakėlė akis ir pamatė, kad Jakamutis žiūri tiesiai į ją, pakilo ir pasakė:

- Dabar aš eisiu su tavim ir visada būsiu su tavim. Ir dagilėlį pasiimsim kartu. Aš jo nebevalgysiu. Jo negalima valgyti. Tegu gyvena. Juk plunksnos ataugusios.

Jakamutis žiūrėjo jai tiesiai į akis, kurios buvo tokios skaidrios ir švelnios, ir nebegalėjo jose rasti nė šešėlio buvusio kietumo.

- Burtai dingo, - pasakė jis.

- Ir iš mano širdies, - pasakė ji. - Dabar matau, koks tu geras. Ir koks dagilėlis geras.

Ji priėjo artyn, apkabino ir pabučiavo Jakamutį, paskum dagilėlį.

NAMIE

Moterys tyliai išsiskirstė, o juodu sulaukė aušros ir išėjo ieškoti Jakamučio tėviškės.

Ji buvo dar toli, bet miškuose buvo uogų, šaltiniuose vandens, o geri žmonės ir valgydino, kelią rodė.

Nevėžio krantus tepasiekė septintą dieną. Ten juos pasitiko paukščių būriai ir nenustoję jiems giedoję, o senelė vaišino kvepiančiomis žemuogėmis su saldžiu pienu ir braukė ašaras, klausydama abiejų pasakojimų.

Paskum Jakamutis rodė mergaitei mišką, paukščius, medžius. Jie vaikščiojo miške takeliais ir ilsėjosi medžių viršūnėse. Ji klausėsi, kaip paukščiai gieda, ir pati giedojo visų jų balsais. Ir tada nutildavo visas miškas ir klausė jos giedojimo.

Kai ji nutildavo, miškas vėl plyšdavo balsų balsais.

Vieną sykį, kai juodu jau buvo apėję visą mišką ir pažinę visus medžius ir paukščius, ji pasakė:

- Aš labai laiminga. Man širdis virpa džiaugsmu ir nuo medžių šlamėjimo, ir nuo paukščių giedojimo, ir nuo tavo žodžių.

- O karaliene ar nenori būti? - paklausė Jakamutis.

- Aš esu. Aš esu karalienė visų tų medžių, visų tų paukščių ir gėlių; aš esu karalienė tos upės ir tavo karalienė esu. Ko man daugiau reikia. Mano širdis pilna tokios laimės, kurios jokia piktybės karalienė nepažino ir nepažins.

SENAS KAREIVIS MATATUTIS

Pasakojimas apie nepaprastą žemaitį, kuris daug nuostabių dalykų padarė, tik nepadarė vieno, kurį tikrai turėjo padaryti

MATATUTIS

Tikrą ir gerą žemaitį lengva net ir iš tolo pažinti: jis niekada nešokinėja, nespragsi kaip kepamas žirnis, nesitalaškuoja per kraštus kaip vanduo, kibire nešamas, nešnypštauja kaip karšta geležis, vandenin metama. Ne, tikras žemaitis visada ramus ir rimtas. Jeigu kartais ir pasitaiko koks staigus atsitikimas, kad net ir pats staigiausias, tikras žemaitis nešoka kaip kibirkštis iš sauso eglinio šakalio, bet pirma pasižiūri, kad atsitiko, paskum atsisėda, atsisėdęs

ramiai pagalvoja ir tada jau ką nors daro. Bet kai pagalvojęs daro, tada tegu čia ir kažin kas – vis tiek bus padaryta.

Va, kad ir Matatutis, apie kurį čia noriu jums papasakoti. O jis buvo toks, kad apie jį ir pasakoti verta, ir yra ko pasakoti, ir dar lieka apie ką pagalvoti papasakojus.

Tai štai: pirmiausia, kad jis buvo tikras žemaitis, paskum, kad buvo tikrai tvirtas iš kūno ir nesusi-griuvęs iš galvos, ir dar: visada pirma pagalvodavo, o paskum jau darydavo.

Apskritai Matatutis visą laiką buvo kaip Matatutis, netikėtai jo gyvenime atsitiko pirmas tikrai didelis daiktas: Matatutis vieną dieną pasijuto į vyrą užaugęs. Ne taip sau į vyrą, bet į pilnus vyrus, į tokius, kad jau gali žmoną vesti, tėvu pasidaryti, vaikus auginti, duoną jiems uždirbti ir dar – kai būna geri, po skanų skanėstą prie duonos nupirkti, o kai negeri – kietu diržu per minkštą vietą perjuosti.

Kai pajuto, kad jau pasidarė rimtas vyras, irgi nešokinėjo po kiemą ant vienos kojos, bet labai rimtai atsisėdo ant priemenės slenksčio, abiem rankom parėmė galvą ir ilgai galvojo. Ne tiktai ilgai, bet ir taip pat rimtai, kad net kaktą dideli prakaito lašai nurasojo.

Motina ėjo pro šalį, pamatė sūnų taip sunkiai galvojančių, pastovėjo šalia, pažiūrėjo ir paklausė:

- Kas atsitiko, sūneli, kad taip sunkiai galvoji?
Matatutis pakėlė akis.

- Atsitiko, mama, - atsakė, - pasakysiu, tik leisk pabaigti galvoti.

Motina nuėjo vidun, pasakė tėvui, abu susėdo po langu ir galvojo, ką galėtų sūnus galvoti.

O sūnus, kai viską sumetė, pakilo nuo slenksčio, nuėjo trobon ir pasakė:

- Žiūrėk, tėtė, ir tu, mama, žiūrėk: aš juk va jau į tikrus vyrus užaugau ir viską dirbti jau išmokau. Ir dar žiūrėkit, ką pasakysiu: ar ne laikas jau būtų man ir vesti. Kaip judu galvojate? Man tai jau atrodo, kad reikėtų.

Matatučio tėvas irgi buvo tikras žemaitis ir motina buvo taip pat tikra žemaitė, tai ir jie iš karto nepasakė nei šiaip, nei taip, bet abu susėdo, pirma pagalvojo kiekvienas atskirai, paskum pasišnekėjo ir pagalvojo kartu, ir tada jau tėvas savo rėžtu paklausė:

- Tai ar jau turi kokią nužiūrėjęs?
- Turiu, - pasakė sūnus.
- O ką tokią?
- Mariulę.

Tėvas su motina pasižiūrėjo vienas į kitą, abu atskirai tylomis pagalvojo, bet abu kartu šviesiai nusišypsojo. Vaiko tikrai gerai buvo pasirinkta: Mariulė buvo mergaitė ir gera, ir graži, ir didelė dainininkė, ir nepavejama darbininkė, ir nepralenkiamą audėja.

- Gerai, vesk, - pasakė abu tėvai. - Tik kaip ji?

O ji kitaip ir negalėjo. Kur ji būtų kitą tokį radusi kaip Matatutį: ir šviesus, ir dainininkas, ir sveikatos - kad pusę kaimo būtų galėjęs kišenėn susidėti ir tris dienas be atvangos rugius kirsti. Mariulei jis taip patiko, kad ir galvoti apie ką kitą nebebuvo kada.

Sutarė vestuves ir tuoj pradėjo rengtis. Abeji tėvai po tris statines midaus užraugė, po gražiausią kiaulę penėti uždarė, motinos sūrius spaudė ir kaip baltus balandžius prieš saulę džiūti tupdė, kad pasidarytų iš viršaus geltoni, kad vidurys burnoje cukrum tirptų, o iš Prūsų net žalio vyno parsigabeno.

Laikas bėgo į galą, ir visi buvo labai laimingi: ir Mariulė, ir Matatutis, ir tėvai, ir kaimynai.

Gražu buvo vestuvėms rengtis.

VIENAS PRIEŠ KARALIŲ

Anais Matatučio laikais Žemaičių kraštą buvo pasivergęs Rusų karalius ir Žemaičių vyrus į savo kariuomenę gaudypte gaudydavo.

Tada į kariuomenę nešaukdavo kaip dabar. Atsiųsdavo į apylinkę būrį gaudytojų, pasakydavo, kiek reikia pagauti, o tie pasirinkdavo pačius geriausius vyrus ir taikydavo tokį laiką, kada kurį lengviausia būdavo kur užklupti. Pagavę išvarydavo toli už miškų, už dykumų ir laikydavo kariuomenėj pro dvidešimt penkerius metus, o jei kurį užmiršdavo, tai ir ilgiau laikydavo. Taip karaliui buvo patogiau, nes mažiau tereikėdavo vyrų gaudyti.

Bet žemaičiai būdavo galvoti ir apsukrūs vyrai. Sunku juos būdavo paimti. Kiti net juokų iš gaudymo padarydavo. Žiūrėk, būdavo, kurį gaudo, gaudo, nebegalėdami niekaip kitaip pagauti, naktį namą su visu kareivių būriu apsupa, vidun įsilaužia, puola prie lovos, o lovoj randa paguldytą seną ožką arba aviną su dideliais ragais. Rusai susisarmatydavo,

supykdamo, bet išėiti turėdamo tuščiomis. Negi aviną ar ožką karaliui į kariuomenę varysi.

Matatučiui išėjo visiškai kitaip. Vestuvėmis vyras buvo taip užsiėmęs, kad iš galvos iškrito ir gaudymo laikas. Kad būtų buvęs koks menkas ar kevēža koks, gal ir taip būtų praėję, bet kas praleis tokį vyrą, kaip Matatutis. Vieną naktį užėjo, apsupo ir tiesiai lovoj gulte užgulė.

- Turėkit širdį, žmonės, - maldavo motina. - Vaikas vestuves rengia, o jūs ateinat ir išsivedat kaip nusikaltėlį.

- O gal, vyrai, išgerkit, va, vestuvinio alaus ir keliaukit. Vyras dar jaunas, šiemet tegu veda, o į kariuomenę pagauti ir kitamet suspėsit, - mėgino gaudytojų tvirtumą tėvas.

Gaudytojų vyresnysis tik pažiūrėjo, tik pažiūrėjo į Matatutį, pagalvojo, kad toks vyras gali net į karaliaus pulką tikti, o jam pačiam už tokio pagavimą irgi gali pasižymėjimą ant krūtinės prisegti, pasikrapštė pakaušį ir pasakė:

- Alaus paragauti tai galime, taip ilgai vis tiek neišsilaikys, o sūnus ir iš kariuomenės sugrižęs galės vesti. Dar geriau bus: visko matęs bus, geresnę žmoną mokės pasirinkti, o ir žmona daug mačiusį vyrą labiau mylės.

Kad užvirė Matatučiui kraujas, kad užvirė, net išpampusios gyslos kaktą pradėjo veržti. Pasiėmė rankomis už lovos krašto: troboj dešimt vyrų su šautuvais ir su riestais kardais žvangina, pro kiekvieną langą į vidų dar po du žiūri.

Pažiūrėjo, pažiūrėjo ir pradėjo kojas autis. Apsivėjęs dar pažiūrėjo.

– Nieko neišeis, – garsiai pasakė. – Jie su ginklais, ir jiems už nugarų pats karalius stovi, o aš vienas ir plikom rankom. Nieko neišeis. Kad ir lovos koją išnerčiau, vis tiek neišeis.

– Už tavo nugaros pats Viešpats Dievas, – motina pati nepasijuto, kaip pasakė.

Matatutis vėl pagalvojo.

– Dievas tai Dievas, – atsakė, – bet ką gali pasakyti, ką jis galvoja. Nenusiminki, neverkit – sugrįšiu. Visi sugrįžta, sugrįšiu ir aš. Netruks tie dvidešimt penkeri metai prabėgti.

O pats tik ir galvojo, kad kaip nors kareiviai į šalį nususuktų, tada kad šoktų, kokį porą minte permintų ir būtų laukuose, bet vyresnysis irgi buvo su galva: priėjo, geležinius pančius uždėjo ant rankų ir ant kojų ir dar per juosmenį virve perrišo.

– Eisim, – pasakė.

Motina šoko verkti, tēvas kruvinai lūpas sukando, o Matatutis pasižiūrēja ī rankas, pasižiūrēja ī kojas.

- Mariulei už mane sudiev pasakykit. Su tokiais vestuviniaiis negaliu jai rodytis. Išsigandusi pamany, kad žmogų užmušiau. Ir dar ką prašysiu: pasakykit, kad lauktų, aš vis tiek sugrįšiu. Kas žino, gal sugrįšiu turtingas, gal jai šilkinis vestuvinius parnešiu.

Ir išėjo vienas, grandimis barškėdamas, būrio kareivių apsuptas.

VYRO NESPARDYK

Matatučio laikais būti kareiviu buvo labai sunkus darbas. Tada nebuvo nei sunkvežimių, nei traukinių, nei lėktuvų. Kur ko prireikė, visur reikėjo eiti pėsčiam, nors reikalas ir kitam pasaulio gale būtų.

Ir Matatučio niekas nevežė. Kaip paėmė iš namų, taip pėsčią ir išvarė. Iš karto varė surišę, paskum paleido iš grandinių kojas, o kai jau gerokai toli pavarė, paleido ir rankas. Taip ir varė, nelabai skubėdami, iš kaimo į kaimą, iš miestelio į miestelį, iš miesto į miestą. Kiekvienoje vietoje vis naujų vyrų prisidėdavo, vis daugiau ir daugiau būsimų kareivių darėsi.

Ėjo jie ilga virtine, o iš paskos važiavo virtuvė, tokia didelė, ant dviejų ratų pritaisyta dėžė, kurioje iš ryto virė vanduo arbatai, dieną plepsėjo miežinė košė pietums, o po pietų vėl kunkuliavo vanduo vakarienei.

Miegoti reikėjo pakelės kaimuose, tuščiose daržinėse, o neretai ir tiesiai lauke. Bet tai Matatučio negąsdino. Vargo visada buvo turėjęs ligi kaklo ir

pėsčias vaikščioti buvo pratęs. Jis nelabai tematė, kas buvo tie vyrai, kurie pakeliui prie jo prisidėjo, nesuprato, ką jie šnekėjo, nesiklausė, ką šaukė ir ko šūkalojo vadai, net miežinės košės nuo arbatos neskyrė. Jam viskas pasidarė vis tiek. Taip, rodos, lyg kas pačią žemę būtų iš po kojų ištraukęs.

Jis tik ėjo, kur ėjo kiti, darė, ką kiti darė, o pats tik galvojo ir galvojo, per kiek laiko prabėgs tie dvidešimt penkeri metai, kiek vargo per tą laiką turės išvargti vieni pasilikę tėvai, kaip gyvens Mariulė, kuriai net sudiev nebegalėjo pasakyti. Bet viena jis žinojo tikrai, kad Mariulė už nieko kito netekės, kad jo sugrižtančio lauks, kad bus visada tokia pat jauna ir tokia pat graži ir, išgirdusi sugrižtant, į galulaukę pasitikti atbėgs. Nuo tokio galvojimo ir kelias darėsi nebe toks ilgas ir nebe toks sunkus, ir kareivio dalia nebe tokia baugi.

Ir dienų jis neskaitė, todėl niekas dabar nebegali pasakyti, kaip ilgai juos varė, kol atvarė į didelį miestą ir suvarė į didelį namą. Kiekvienas suprato, kad čia dabar reikės gyventi ir mokytis tikru kareiviu būti. Ir Matatutis tai suprato, nors visų žodžių, ką kas šnekėjo, ir negalėjo sugaudyti.

Taip ir buvo. Vis varė visus į kiemą, statė į eiles, vyresnieji prabėgdami kumščiais pilvus baksnojo,

kam per daug priekin iškišti, kojas kietais batais spardė, kam netiesiai pastatytos ar negerai suglaustos, nykščiais pasmakrėsna badė, kam galvos aukštyn nepakeltos.

Matatučiui irgi taip nepraėjo, nors vyras buvo ir tiesus, ir galvos nepanarinęs. Gavo ir niūksą pilvan, kad net akyse pažaliavo, ir spyrį blauzdon. Ką padarysi. Kareivis tam ir yra, kad vyresnieji turėtų ką mušti, vienas sau galvojo, tik jau tegu nemuša per daug, ir vis stengėsi smakrą laikyti taip aukštai, kad ne kiekvienas galėtų pasiekti.

Kai jau visi buvo išlyginti, atėjo toks nedidelis vyras, nepriauga toks, su auksinėm virvėm apie krūtinę apsiraizgiojęs, su medaliais apsikabinėjęs, ir pradėjo eit pagal jaunų vyrų eiles, vis ką nors pašūkalodamas, kuriam nors suduodamas.

Prieina artyn, Matatutis įsitempia, smakrą aukštyn pakelia, bet taip nori pamatyti, kaip tas auksuotas ponas iš arti atrodo. Kitus visus mato, o to paties vyriausio niekaip negali. Akis vienas paleidžia žemyn, tai tik savo paties ūsų galus temato, o žemai po ūsais girdi balsą:

- O, gerai. Tas gerai.

Nebeiškentė ir palenkė galvą pažiūrėti, o mažasis ponas kad pašoks, kad durs nykščiu į pasmakrę,

kad skausmas tik kamuoliu gale gerklės atsistojo. Skausmą šiaip taip nurijo ir pasakė:

- Tai už ką dabar? - ir nykščiu perbraukė po smarkru, pažiūrėti, ar neprakirto kiaurai.

- Stovėti nemoki! - rėksmu užrėkė mažasis ponas.

- Na, kam čia dabar niekus šneki, - dar ramiau paaiškino Matatutis. - Pats savo akimis juk matei, kad moku. Aš tik palenkiau galvą pasižiūrėti, kaip tamsta iš arti atrodo.

To buvo per daug. Medaliuotasis mažiukas tik pasišokėjo aukštyn ir pykšt Matatučiui per vieną veidą, pasišokėjo ir pykšt per kitą veidą, ir vėl per vieną, ir vėl per kitą. Tik pykšt ir pykšt, ir vis taip skubina mušti, taip skubina, kad Matatučiui nebėra laiko ir pagalvoti, ką tokiam atsitikime reikėtų daryti. Nuo tokio daužymo galvoje pradėjo zvimbti, ir kepurė nusirito žemėn. Matatutis pasilenkė pasiimti, o medaliuotasis spyrė sykį, Matatutis sukniubo, anas spyrė kitą sykį, ir spyrimai buvo tokie skaudūs, kad skausmas per visus kaulus ėjo kaip šauksmas per mišką ramų vakarą.

Matatutis vis mėgino pasikelti, o medaliuotasis vis spyrė, vis šaukė, visokiausiais vardais vadino, kariuomenėj išmokti tylėti liepė, išmokti nesižval-

gyti liepė, o Matatučiui tūžmastis pradėjo kilti kaip upė pavasarį.

- Gaidy tu, - pradėjo niurnėti. - Patinka tau spardyti žemaitį, kai jis žemėje guli, bet pamėgink spirti, kai jis atsistos, biese neraliuotas tu. Ar tu manai, kad žemaičiui tai neskauda. Gana! - staiga tokiu balsu sušuko, kad net visa aikštė krūptelėjo.

- Gana, tu! - dar kartą pridėjo, pašokęs ant kojų, pagavo mažąjį medaliuotąjį viena ranka už sprando, iškėlė viršum galvos ir nešė per aikštę. Medaliuotasis kabarai kabarai kojomis, plest plest rankomis, kaip voras palubėję pakibęs spardosi, kur užkibti ieško, o Matatutis neša ir neša, lyg nė juste nejusų, kad rankose gyvas žmogus spurda. Visi keli tūkstančiai vyrų žiūri nusigandę, iš baimės net kvapą sulaukę tyli, o Matatutis didžiuliais žingsniais žengia per aikštę į tą pusę, kur po gluosniais didelis tvenkinys raibuliuoja.

- Tai pulkininkui jau galas, - kažin kas tyliai pasako.

- Tikrai pulkininkui jau galas, - pasako keli jau garsiau.

- Taip jam tokiam ir reikia, - visas pulkas tyliai pagalvoja, ir nė vienas nešoka savo pulkininko gelbėti.

Kitam aikštės gale stovi raitas generolas. Jis matė, kaip pulkininkas tikrino savo pulką, bet kas dabar darosi, ir jis pats negali gerai suprasti. Ir akis pasitrina, ir galvą papurto, ir vėl akis pasitrina: tas, kurį neša, tikrai turėtų būti pats pulkininkas, bet kas toks, kuris vyrą taip viena ranka aukštyn pakėlęs neša ir neša, lyg tenai būtų ne vyras, o pūkų pripiltas maišgalis.

Generolui ir visam pulkui bežiūrint, Matatutis priėjo tvenkinį, švytuoja vienoj rankoj viso pulko vadą ir žiūri į vandenį. O vanduo gilus, tamsiai mėlynas, dugno visiškai nematyti, bet iš apačios kyši tokie tamsūs smailūs akmenys ir tarp jų tamsiomis nugaromis žuvys plaukioja.

Žiūrėjo, žiūrėjo į vandenį, į žuvis, vėl į vandenį ir pradėjo galvoti:

- Mesčiau. Reikėtų tokį tėkšti, kad tėkšta būtų, bet ištikš kur į akmenį ar giliam vandeny prigers, ir kam tada bus bėda, jei ne man. Ir namų nebepamatsiu. Ir tėvai nebesulauks. Ir Mariulė nebesulauks. Ė, kam man čia tos nereikalingos bėdos. Tegu sau...

Pastatė pulkininką ant žemės, nusuko ausį, pastūmė pakalnėn, o pats apsigrižo ir, net atgal nepasižiūrėjęs, dideliais ramiais žingsniais atėjo į savo vietą ir atsistojo.

Kol pulkininkas atsipeikėjo, prabėgo kelios geros akimirkos. Atsipeikėjęs pirmiausia pasigraibė apie sprandą, paskum palankstė ausį, paskum išsitraukė kardą ir šoko bėgti ton vieton, kur stovėjo Matatutis. Jis ėjo smarkiai ir pats sau vis kažin ką piktai kalbėjo.

Matatutis irgi matė, kaip pulkininkas tiesiai į jį atšvytuoja, žybčiodamas nuogu kardu, ir pradėjo darytis baisu.

Jis jau buvo nugirdęs, kad medaliuotasis ne taip koks paprastas viršininkas buvo, bet pats pulkininkas, ir nuo to darėsi dar baisiau.

- Še, ir vis tiek nebegerai, - iš to didelio susijaudinimo net balsu pradėjo galvoti. - Matau, kad tikrai bus nebegerai. Kad ir baisiai nenoriu, kad ir dievaž kaip nenoriu, o žmogų, va, ir turėsiu užmušti. Jau dabar, kai paimsiu, tai tėkšiu. Turėsiu tėkšti. Kardas ne kardas, vis tiek tėkšiu. Ir niekur nebenešiu, bet čia pat į tą šventą žemele.

Matatutis išsižergė, kojom tvirčiau į žemę įsišpyrė, rankas į šonus išskėtė, lyg ruošdamasis iš tvarto ištrūkusį jautį griebti, o pulkininkas jau visiškai čia pat, ir visa aikštė kvapą užėmė...

Kas tą akimirką būtų atsitikę, dabar niekas nebe galėtų pasakyti, bet būtų atsitikę, jeigu ne pats

generolas. Jis žiūrėjo žiūrėjo, paskum paspaudė arklį ir užlėkė pulkininkui už akių.

Generolas atrodė visiškai jaunas ir smagus vyras, į generolus patekęs ne dėl mokslo ar patyrimo, bet pagal tėvų kilmę. Jam labai patiko, kaip čia viskas ėjo su pulkininku kaip kokiam geram teatre.

- Kur dabar tamsta, pone pulkininke, taip karštai? - paklausė geltoną ūsą tarp dantų tvirtai sukanęs, kad garsu neprasisjuoktų.

- Sukaposiu! Gyvą sukaposiu! - piktai šūkterėjo pulkininkas ir jau norėjo smukti pro generolą, bet tas vikriai paspaudė arklį ir vėl šokte užšoko jam skersai kelio.

- Palauk, pone pulkininke, - ramiai pasakė. - Aš žiūrėjau į viską iš šono, ir man pasirodė, kad tamsta padarei vieną klaidą, kurios pulkininkui nereikėtų daryti.

Pulkininkas sustojo ir nuleido kardą. Valandą jis nebesugavo nei ką daryti, nei ką sakyti. Generolas buvo naujas, iš labai aukštos giminės ir vienu žodžiu galėjo visą žmogaus gyvenimą sugadinti.

Iš pačios pirmos dienos pulkininkas nežmoniškai bijojo tokio jauno generolo, o dabar, še, jis prijojo ir pasakė, kad padaryta klaida ir dėl to gali būti labai negerai. Pats pulkininkas negalėjo suvokti, kokia čia

jo klaida galėtų būti, bet jeigu generolas pasakė, kad klaida, tai turėjo klaida kur nors ir būti. Jis greitai išsitempė, kiek begalėdamas išsitempti, ir pradėjo atsiprašinėti:

- Atleiskite, šviesiausias generole. Aš matau, kad klaida, ir aš labai gailiuosi. Dieve tu mano, kaip aš, senas avinas galėjau bėgti, nuoga kardą iškėlęs pro savo šviesiausią generolą. Bet aš buvau taip susijaudinęs, taip susijaudinęs, kad net pamiršau, jog senam kariui visiškai nedera dėl smulkmenų jaudintis.

Generolas ir kitą ūso galą prikando, kad galėtų išlaikyti deramai rimtą veidą, paskum, juoką šiaip taip nurijęs, pasakė:

- Dėl to nesijaudinkite, pone pulkininke. Čia viskas gerai. Aš tik norėjau duoti tamstai mažutį patarimą. Kitą sykį atsimink, jeigu dar kada užeis noras gerą vyrą paspardyti, pasamdyk kitą tokį pat gerą vyrą, tik, gink Dieve, pats nemėgink spirti.

Generolas susijuokė, paskui jį susijuokė ir pulkininkas. Jam iš karto atsileido gyslose sustingęs kraujas, ir baimė nuo širdies nusirito.

- Bet dabar, šviesiausias generole, tik pažiūrėkit, kaip aš jį čia tuoj pat gyvą į gabalus, - vėl pašoko.

- O ne, ne, pulkininke, ne. Už tamstos klaidą turiu tamstą nubausti: tą vyrą aš pasiimu sau.

Pulkininkas sustojo kaip žemėn įkaltas kuolas, o generolas priėjo prie Matatučio ir liepė eiti kartu.

SURASK IR MAN

Iš karto Matatutis labai apsidžiaugė, kai generolas pasiėmė su savim. Beveik šokte pašoko, pagalvojęs, kad štai nebereikės žmogaus užmušti. Kad ir pulkininkas, kad ir spardosi, bet vis tiek žmogus, ne musė, o Matatutis ir musės be reikalo niekada nemušė.

Bet ir bijojo. Pro džiaugsmą baimė ėmė, ir tiek. Ką gali žinoti, kur tave generolas padės! Už tokį pulkininko panešiojimą gali visam amžiui prie vienračio prirakinti. Galvojo bėgti, bet apsižvalgė ir pametė tokią mintį: pilna aikštė buvo vyrų, o pats generolas raitas. Jeigu ir pabėgtum – kur dingsi. Namie vis tiek negali pasirodyti. Ateis ir vėl susirišę išveš. Ką tu vargšas žmogus gali padaryti prieš karalių ir generolus.

Taip galvojo Matatutis, eidamas paskui generolą, ir vis liūdniau darėsi. Tik kai, nuvedęs į kitą aikštės galą, atsisuko veidu į veidą ir pasakė:

– Dabar tarnausi čia, – Matatučiui širdis palengvėjo. Ir ne tik palengvėjo, bet ir nustebo: generolas

kalbėjo taip, lyg būtų ne generolas, bet labai paprastas žmogus. Ir neatrodė kaip generolas. Matatučiui generolas buvo vyras pagyvenęs, visko matęs ir daug išmokęs, ir daug karų kariavęs, o tas toks visiškai jaunutis, gal net ir už patį Matatutį jaunesnis. Ir Matatutis žiūrėjo žiūrėjo į jaunąjį generolą ir nebegalėjo susilaikyti, nepasitrynęs akių.

- Tas ponulis turbūt tiesiai generolu ir gimė, - pats vienas sau pagalvojo.

O generolas vis tiek buvo didelis generolas, turėjo daug pulkų, surinktų iš stambių ir tvirtų vyrų, o patį Matatutį paskyrė net į paties generolo apsaugos būrį. Darbo čia buvo daug, karinio mokslo daug reikėjo pakelti, vyresnieji ir per ausį kartais užvažiudavo, tik spardyti čia tai jau niekas nesispardė ir nykščiais pasmakrėn nesibadė, ir tas Matatučiui atrodė jau labai gerai: jeigu ir gauni, tai gauni vyriškai ir nuo gero vyro, bet ne šuniškai.

Ir generolas ateidavo, ir su savo vyrais pasikalbėdavo visiškai paprastai. Ir su Matatučiu pasikalbėdavo. Šilta širdy pasidarydavo, kai ateina prie paprasto kaimo vyro generolas ir kalbasi, ir klausia, kaip gyvena tėvai, kaip ten žmonės verčiasi, kaip sužadėtinė. Matatučiui sarmata buvo pasisakyti, kad vis daugiau ir daugiau metų eina, kai jokios

žinios apie namus neturi, ir jis pasakojo vis tą patį, ką buvo iš namų išsinešęs. Bet vis tiek smagu buvo, kai pats generolas prieina prie paprastų kareivių ir pasikalba, ir kareiviai jį užtat buvo gatavi ant rankų nešioti.

Tik kariauti generolas tai jau mėgo. Nebuvo kada nė doro poilsio sustoti. Japonų nespėjai sumušti, žiūrėk – jau sako, kad prieš vokiečius reikia traukti, o nuo vokiečių vėl kur nors į Kinus ar į Persus. Ir vis pėsčias. Vis per visą žemyną iš rytų į vakarus, o paskum iš vakarų į rytus. Tūkstančius mylių po tūkstančių. Kartais, būdavo, eina eina ir patys kareiviai nebegali pasakyti, kaip yra: ar dar juos kojos tebe neša, ar jau jie patys turi kojas nešti.

Ir visą laiką vis su tuo pačiu generolu, visada kariaujančiu. Tik toks skirtumas, kad kareiviai ėjo pėsti, o generolas raitas. Dideliam pavargime ne vieną kareivį ėmė pavydas, kodėl ne jis generolu gimė. Ir Matatučiui buvo tokių minčių, kai jau per daug toli reikėdavo eiti vienam, bet vis tiek generolas jam patiko, net buvo jį pamilęs, nors ir svetimą, nors ir varu čia atvarytas.

Jam tik karalius buvo baisybė, o tas nebuvo karalius, tas ėjo visur kartu ir kariavo kartu, ir vargo kartu, nors ir raitas. Ir žmogaus nevertė užmušti.

Kare reikia, tai reikia, nieko nepadarysi, bet ir tai savo baisia jėga Matatutis dažniau stengėsi tik priušti, bet ne visiškai užuosti, o tenai būtų reikėję užuosti pačiam aikštės vidury, prieš viso pulko akis, jeigu ne generolas. Už tokį išgelbėjimą generolui buvo gatavas ir sielą atiduoti.

Užtat kiekvienam kare stengėsi rasti ką nors gera, ką nors nematyta ir negirdėta savo generolui. Kinijoje surado šilkinčius naktinius marškinius, kurie kiekvieną rytmetį prikelia lakštingalos čiulbėjimu, Persijoje baltą žirgą, kurio ir paukštis negalėjo pralenkti, Japonijoje – žmogaus balsu kalbantį drambliaus kaulo paukštį, Vokietijoje laikrodį, valandas dainuote dainuojantį.

O pats generolas kartu su juo ir brendo, ir seno. Atėjo laikas, kai geltoni ūsai pradėjo pilkėti, galva nuširmėjo, apie akis raukšlių tinklas nusipynė, bet generolas liko vienas ir vienas, kaip tikras kareivis, kuriam, nuo namų atskirtam, reikia dvidešimt penkerius metus vargą vargti.

Ir keistas kartais būdavo. Užsėsdavo baltą žirgą ir pasileisdavo, kiek tik iškerta, į laukus, lyg pabėgti norėdamas, o po pusvalandžio grįždavo tylus, susimąstęs, balto žirgo riestą kaklą glostydamas, jodinė-

davo apie pulkus, nieko nematydamas, nieko negirdėdamas, niekam žodžio nepasakydamas.

- Kad ir generolas, bet kas jam iš to. Gyvena kaip ir mes visi, - pasakydavo vyrai, ir tada visiems gaila buvo tokio generolo.

Kartais vėl būdavo smagus, ateidavo tarp kareivių ir šnekėdavosi kaip lygus su lygiais. Vieną sykį, kai jis taip šnekėjosi apie karus ir apie tuos kraštus, kuriuose visiems kartu teko būti, Matatutis pagalvojo, pasidrąsino ir paklausė:

- O kaip atsitiko, generole, kad tiek kraštų perėjai, tiek gražių moterų matei, o žmonos vis dar nesusiradai?

Toks status klausimas iš karto generolui nepatiko, ir jis kiek susiraukė, veidas valandėlei apsiniaukė, bet greitai susivaldė.

- Nebuvo kada, - susijuokė.

Bet Matatutis nebuvo iš tokių, kuris rimtai pradėtą klausimą juokais leistų užbaigti, kad nors ir pačiam generolui.

- Mums, paprastiems kareiviams, tai tikrai neišeina. Mums reikia laukti, kol karalius paleis namo. Kur žmogus ją padėtų! Vieną šautuvą, ir tą, kartais sunku panešti, o kai dar prisidėtų pati, dar vaikai. Pagaliau ne kuri čia ir tekėti už kareivio būtų greita.

Bet generolui kitas reikalas. Juk aplinkui tiek gra-
žių moterų, kurios kojas išbučiuotų, jei tik intum.

- Ir tu tikrai tai matai, ką sakai? - akis primerkęs,
generolas pažiūrėjo į Matatutį.

- Tikriausiai, generole. Ir ne aš vienas, visi tą patį
galvoja, - greitai atsakė Matatutis, smarkiai sumuš-
damas kulnėmis.

Generolas paėjo žingsnį į priekį, uždėjo Matatu-
čiui ranką ant peties ir valandėlę tylėjo, lyg galvo-
damas, ar sakyti, kas atėjo į galvą, paskui pasakė:

- Surask man tokią, kaip tavo. Gerai?

Matatutis sumušė kulnėmis dar kartą, o tas jam
reiškė, kad bus surasta ir tokia.

MERGAITĖ

Gal generolas tai ir juokais pasakė. Juk niekada negali žinoti, kada dideli žmonės kalba rimtai ir kada juokauja. Bet Matatutis buvo paprastas žmogus, ir didelio generolo žodžiai jam taip įstrigo į galvą ir į širdį, kad visur ėmė dairytis moters, kuri būtų galėjusi tikti generolui į žmonas. Dairėsi, dairėsi ir pats nustebė, kad tinkamą rasti buvo nelengva. Vienos buvo aukštos ir tokios plonos kaip ištemptos, kitos trumpos ir storos kaip iš viršaus pakrėstos; vienu nosys mažytės kaip pupos ir dar viršun pariestos, kitų didelės, žemyn nuknebusios, už galiuko žemyn patemptos; vienu kojos storos kaip piestos, rodos, eidamos net ir pačią žemę įlenks, o kitų kaip šeivutės, sausos, braškančios. Barkštelėtum šakaliuku – ir nulūžtų.

Buvo viena, kuri būtų galėjusi tikti kiekvienam generolui į žmonas, gal net ir pačiam karaliui į karalienės, bet ji buvo paties Matatučio Mariulė. Ji laukė iš kariuomenės sugrižtančio paprasto kareivio Mata-

tučio ir nebūtų už jokio generolo tekėjusi, nors čia ir kažin kas būtų atsitikę.

Ogi juk jau baigėsi dvidešimt penkti metai, ir per tą visą laiką jis jokios žinios jai nebuvo apie savo pranešęs ir iš jos neturėjo kitos žinios, kad ji kantriai tebelaukia sugrižtančio savo kareivio, kaip tik tai tvirtą tikėjimą. Anais laikais kareivių atostogos dar nebuvo išrastos, o patys kareiviai laiškų rašyti nemokėjo. Kareivis turėjo tik tai tarnauti, ir buvo viskas. Tokių didelių stebuklų anais laikais dar nebuvo. Bet buvo didesnis stebuklas: ištikimas laukimas ir pasitikėjimas, kad laukia ir kad sugriš. Pagaliau ir pats Matatutis už jokus pasaulio turtus nebūtų jos atidavęs. Net jeigu ir pats generolas būtų nusiėmęs savo visus valdžios ženklus ir pasakęs:

– Še, imkis juos, būk generolas, o man atiduok savo Mariulę.

Matatutis, nė akim nemirktelėjęs, būtų atsakęs:

– Ačiū, ne. Verčiau tamsta būk generolas, o man palik mano Mariulę.

Kad ir kažin kas, jis būtų tai pasakęs, ypač dabar, kai jau buvo užstoję paskutiniai kareiviavimo metai.

Bet gyvenime beveik niekada nebūna taip, kaip pasakoj. Čia vis išeina ne taip, kaip žmogus galvoji, kad išeitų. Ir dabar atsitiko, kad toli, kitoj pusėj

kalnų, sujudo maža, karaliaus pavergta tautelė. Žmonės nebenorėjo karaliaus valdžios ir užsimanė gyventi savarankiškai. Matatutis galvojo, kodėl gi negalima būtų jiems savarankiškai gyventi leisti, jeigu jie to nori, o jis pats galėtų greičiau eiti namo ir taip pat gyventi ir savo vaikams pasakoti apie svetimus kraštus ir kitokius nuostabius dalykus. Bet karalius yra karalius, o kareivis kareivis. Pasakė: eik, ir turi eiti.

Darbo tenai buvo nedaug. Žmonės, išgirdę, kad ateina pats generolas su savo išgarsėjusiais vyrais, patys nusiramino, ir muštis su nieku nereikėjo. Net ir vyrų nebuvo galima rasti. Jie patys raiti išlakstė į dykumas, o namie paliko tik avis, vaikus ir moteris, tokius tris dalykus, su kuriais seni kareiviai niekada nesimušė ir nesimuš.

Dienos bėgo vienodai. Rimto darbo nebuvo, tai kareiviai taip ir slampinėjo dyki dykumos pakraščiais. Taip beslimpinėdamas, Matatutis dykumos pakraštyje pasigavo gražų širmą žirgą, raudonu balnu pabalnotą, auksu siuvinėtom kamanom pamautą.

- Tai kad man tą arklį leistų parsivesti į Žemaičius, - galvojo pats sau vienas, - tai jodinėčiau ir visus stebinčiau.

Ir dabar jodinėjo raitas nuo trobos prie trobos vis dairydamasis, kur galėtų rasti moterį, kad galėtų būti gera žmona generolui. Pats nerasdamas, ieškojimą patikėdavo arkliui: paleisdavo pavadžius ir leisdavo eiti, kur žirgas norėjo, o pats tiktai dairėsi. Veidų matė daug gražių, bet niekur nebuvo gražios moters. Visos jos buvo sunkaus darbo prie žemės palenktos, didelėmis stipriomis kojomis ir plačiomis kietomis rankomis. Pačios gražiausios gal galėjo tikti jam į tarnaites, bet ne į žmonas. Nė viena net iš tolo negalėjo prilygti Matatučio Mariulei.

Du jausmai maišėsi Matatučio širdy. Vienas labai smagus, kad čia nereikia ilgai kariauti, kad greitai grįš namo, padarys smagias vestuves, augins vaikus ir jiems jau seks nebe pasakas, bet pasakos tikrus dalykus, kuriuos matė ir išgyveno svetimuose kraštuose, tokiose tolybėse, kurių gal ne tiktai jo paties vaikams, bet ir vaikų vaikams nebeteks matyti. Antras jausmas buvo truputį liūdnas, kad generolas pasiliks vienas – kaip pirštas tarp senų kareivių ir niekada nekels nei vestuvių, neturės nei žmonos, neaugins nei vaikų ir neturės kam pasakoti savo didelių žygių. Ir dar buvo truputį lyg ir sarmata, kad negalės išpildyti taip drąsiai duoto pažado.

Vieną pavakarę su tokiom smagiom ir nesmagiom mintim Matatutis užsėdo žirgą, paleido pavadžius ir pasakė:

- Na, žirgeli, nešk šiandien, kur tavo širdis traukia. Rytoj vis tiek išjojam. O kai generolas tave tokį gražų pamatys, greičiau pats sau pasiims, o man reikės pėsčiam kulniuoti, kaip ir atkulniavau.

Ir vėl paskendo mintyse, kad rytoj jau pakyla žygiuoti atgal, kad po kelių mėnesių gal jau bus Žemaičiuose, ir tuose galvojimuose kariuomenėj prabėgę dvidešimt penkeri gražiausi gyvenimo metai atrodė kaip nejaukus sapnas, iš kurio štai greitai pabusi ir gyvenimą vėl pradėsi nuo tos pat vietos, kurioje karalius buvo sustabdęs. Nebegaila buvo net, jei ir tą gražų arklių pasiims generolas, nebe sarmata buvo, jeigu ir patį generolą paliks be žmonos. Jis turi arklių pilnas stainias, galės senatvėj ir jiems savo nuotykius pasakoti.

Užsigalvojęs net nepajuto, kaip arklys pasuko iš kaimo dykumon ir traukė tolyn beveik išdžiūvusios upės pakraščiu. Saulė buvo nusileidusi. Dangus greitai tamsėjo. Matatutis nelabai kreipė ir dėmesį, kur arklys eina. Krašte buvo visiškai ramu, ir nebebuvo baugu vienam toliau išjoti, net ir į dykumas.

Jis vis negalėjo atitraukti minčių nuo namų. Ir nemėgino. Smagu buvo galvoti, kad ir tėvai vis dar tebelaukia sugrižtančio ir skaičiuoja dienas ir mėnesius. Jie turėtų būti jau gerokai įsenę, bet vis tiek laukia. Kai žmogus ko labai laukia – nemiršta. Ir Mariulė laukė, bet ji nė kiek nebuvo Matatučio mintyse pasidariusi senesnė.

Ji išbėgs pasitikti tokia pat palaidomis geltonomis kasomis plazdėdama, džiaugsmo ašaras iš tamsiai mėlynų akių braukdama. Ir vestuvinis midus per tiek metų turės būti labai geras pasidaręs, ir žalias vynas bus tirštas, kaip pušų sakai.

Staiga žirgas suskliudė ausimis ir sustojo, net Matatutis balne knapterėjo. Dingulys nubėgo per širdį, kad staiga gali būti užpultas, ir krūptelėjo susigriebęs, kad jokio ginklo su savim neturėjo.

Žirgas sukrezeno, ir iš už stačios uolos išėjo moteris: aukšta, liekna, baltu veidu, juodais plaukais ir juodomis akimis, bet taip spindinčiomis, lyg danguje būtų dvi žvaigždės užtekėjusios.

– Sveikas, kareivi, – pasakė ji, ir balsas jos nuskambėjo kaip vėjo šnarėjimas rugių varpomis.

Matatutis visiškai sumišo. Jis tik žiūrėjo nuo arklio žemyn ir nieko negalėjo pasakyti. Jokio žodžio

ant greitųjų negalėjo pagauti, bet ji ir nelaukė, kol jis prašneks. Pati kalbėjo:

- Aš tavęs čia laikiu trečias vakaras. Aš žinojau, kad atjosi.

Matatutis vis dar negalėjo kalbėti.

Bet jam ir nereikėjo. Ji vis šnekėjo:

- Aš žinojau, kad tu turi mano arkli. Taip pat žinojau, kad mano arkli tu labai myli, labai žiūri. Tu turi būti iš labai gero krašto, kad moki taip labai net svetimą gyvulį mylėti.

Matatutis vis negalėjo kalbėti, bet jau galėjo galvoti. Jis tik sėdėjo ant arklio ir labai labai galvojo. O mergaitė vis kalbėjo, balsą vis labai gražiai nutaikydama, kad skambėtų kaip saulės tekėjimas Žemaitijoje.

- Aš taip pat žinojau, - sakė ji, - kad mano arklio tu į kitą kraštą neišvesi. Tavo širdis neleis to padaryti. Tas arklys - mano sužadėtinio dovana. Jis man dovanavo jį, kai buvau maža mergaitė. Atsiuntė tokį gražų kumeliuką, ir aš pati savo rankomis į arkli užauginau, ir joti įpratinau, ir žmogaus kalbą suprasti išmokiau. Tu dar nežinai, kad kitą savaitę sužadėtinis atvažiuoja manęs pasiimti, ir ką jis pasakys, kai ras mane vienintelę jo dovaną praradusią.

Bet kodėl tu, kareivi, nieko nekalbi? Nė žodžio nenori man pasakyti?

- Aš kalbu, - trumpai ir labai ramiai atsakė Matatutis.

- Bet aš negirdžiu, - nustebo mergaitė.

- Aš klausau, ką tu man kalbi, ir šnekuosi pats su savimi. Aš labai dažnai pasišneku pats su savimi, ir tai man padeda daug nelaimių išvengti. Ir dabar, tu žiūrėk, ką aš tau pasakysiu: aš tau turiu visiškai kitą sužadėtinį.

- Kitą? - dideles dideles akis padarė mergaitė. - Ne, jokie kito sužadėtinio aš negaliu turėti. Mane tėvas dar negimusią pažadėjo Turkijos didiko sūnui, ir kitą savaitę jis atvažiuos manęs pasiimti. Ką jis pasakys, kai ras mane praradusią jo dovaną.

- Jis nieko nesakys, - nusišypsojo Matatutis.

- Iš kur tu žinai, kad jis nieko nesakys?

- Ką jis sakys, kai neberas nei arklio, nei tavęs.

- Neras?

Matatutis vėl turėjo pagalvoti.

- Kodėl, geras kareivi, vėl nebekalbi? - nekantriai klausė mergaitė. - Ar kas negera yra tau galvoj?

- Ne. Aš tik vis šnekuosi pats su savimi. Bet va, žiūrėk, ar tu matei kada savo akimis tą sužadėtinį?

Mergaitė papurtė galvą.

- Mums nevalia matyti savo sužadėtinio prieš vestuves.

Matatučiui tai nebuvo naujiena. Jis žinojo, kad rytuose daug kur taip yra.

Jis vėl valandėlę galvojo ir rinko žodžius, kaip reikėtų kalbėti.

- Bet va, žiūrėk, - vėl prašneko. - Aš iš kito krašto, toli iš šiaurės. Ten saulė ne tokia karšta, bet žmonių širdys šiltesnės. Tenai nė vienas tėvas netekina dukters už tokio vyro, kurio ji pati savo akimis nėra mačiusi.

Aš pats irgi turiu sužadėtinę. Labai gerą ir labai gražią. Jeigu tavo akys būtų mėlynos ir plaukai geltoni kaip linas, būtum tokio pat gražumo, kaip ji. Bet ji mane matė. Ir aš ją mačiau. Pirma vienas kitam patikom, o tik paskum sutarėm. Ir vestuvės jau buvo parengtos, bet karalius mane išvarė į kariuomenę, o ji pasiliko laukti. Ir ji jau dvidešimt penkti metai manęs laukia, ir aš jos dvidešimt penktus metus laukiu, ir jau greitai sugrįšiu ir vestuves tokias iškelsiu, kad kelios parapijos girdės.

O tu juk nematei ir nieko nežinai. Ir ko tau laukti? Ir va, dabar dar žiūrėk, ką pasakysiu: aš prižadėjau tave pargabenti vienam dideliam vyrui. Aš jį pažįstu dvidešimt penkerius metus, ir kiekvienas to

pulko kareivis pasakys, kad kito tokio vyro tu niekur nerasi. Ir geras, ir gražus, ir protingas. Mes kartu su juo visą pasaulį perkeliavom, ir nebuvo moters, kuri būtų atsisakiusi už jo tekėti, bet jis nenorėjo nė vienos. Jis laukė, kol tave surasiu ir jam atvesiu. Žinau, kad ir tau jis patiks, kad tik pamatytum.

- Aš tenoriu tik savo arklio, - akis kiek panėrusi, pasakė mergaitė.

- Bet tu palauk, - nenusileido Matatutis. - Tu pirma ligi galo paklausk. Aš žinau, kad iš viso pasaulio moterų tik tu viena jam į žmonas tetinki. Jis prašė mane, kad išrinkčiau jam moterį, va, žinau, kad jau radau. Tu nemanyk, kad radau iš karto. Aš žiūrėjau į tūkstančius moterų, bet nieko panašaus į tave nemačiau. Ir dar žinok: senas kareivis turi šunies jausmą. Žiūrėk, eini ir pradedi jausti, kad čia eiti negalima, kad gali žūti, o eiti vis tiek reikia. Tada eini pasiruošęs ir visada sutinki pavojų. Bet kai būni pasiruošęs, ir pavojus nebaisus. O dabar va, jaučiu ne pavojų, bet kad judu tikrai vienas kitam tiksit: jis tau bus tikras vyras, o tu jam tikra žmona.

- Bet aš tenoriu tik savo arklio, - jau beveik sušuko mergaitė.

Bet žemaitis yra žemaitis. Jis nuo savo niekada nesitraukia.

- O aš noriu savo generolui žmonos, - ramiai atsakė. - Žinok, kad jis ne paprastas generolas ir ne koks turkas, bet tikras kunigaikštis. Turi gal šimtą dvarų su gražiausiais rūmais, daug šimtų tarnų, daugybę jojamų ir važiuojamų arklių, bet neturi žmonos. O žmonos jam tikrai reikia. Aš pats savo kareivio akim mačiau, kad reikia. Jeigu jis norėtų, galėtų turėti ir šimtą, bet jis ne turkas. Jam tereikia vienos, bet tikros. Ir dar žiūrėk: tu tenai būsi viena visų dvarų ponia, o kas tu būsi pas turką. Turkas gal jau ir dabar turi daugiau žmonių, negu pats suskaityti gali, ir dar tave prie jų pridės. Paleis dar vieną avių didelę avių bandą.

Ir čia senas kareivis neapsiriko: jis visą laiką nenustojo tuo pačiu metu daręs trijų dalykų: galvojo, kalbėjo ir buvo budrus. Visą laiką buvo nežmoniškai budrus. Vos tik jis paminėjo avių bandą, mergaitė švysterėjo ore ranką, ir Matatutis vos spėjo ją pagauti už riešo, kai peilio pats smaigalys jau buvo įsmigęs jam krūtinėn. Labai smailaus ir labai aštraus peilio.

O mergaitė net ir nepajuto, kaip pakilo oran ir atsidūrė ant arklio tarp stiprių Matatučio rankų. Ji nešaukė, balsu neplyšojo, bet sukosi, blaškėsi, gynėsi nagais ir dantimis, bet Matatutis viena ranka

stipriai suėmė ją pačią, o kita arklį pasuko stovyklon. Juo mergaitė smarkiau blaškėsi ir kandžiojosi, juo Matatutis stipriau ją spaudė.

- Skauda, - pagaliau ji sudejavo.

- Ir man skauda, kur kandi, bet matai, kad aš nedejuoju, - ramiai atsakė Matatutis. - Ir kur įdūrei skauda, bet aš nepykstu. Man patinka, kai žmogus už save kovoja, bet tu nusiramink ir paklausyk, ką aš dar pasakysiu. Tik pažiūrėk: pirmiausia aš sakau, kad tau nieko neatsitiks, jeigu pasimatysi su generolu. Aš senas kareivis, bet aš ir žemaitis, ir tu žinok, kad žemaičiai garbingi vyrai. Aš galiu prisiekti, kuo tik panorėsi, kad tau nieko neatsitiks.

Aš tau sakiau, kad pavojų visada jaučiu iš tolo. Jeigu būčiau nejautęs, būtum nusmeigusi kaip seną triušį, o dabar matai, kaip išėjo. Bus daug geriau, jeigu patogiau ant arklio atsisėsi ir ramiai paklausyti, ką aš dar turiu pasakyti. Juk jau matai, kad pas generolą vis tiek nunešiu, ar tu spardysies, ar nesispardysi. Bus protingiau, jei nesispardysi ir ramiai paklausyti.

Mes, žemaičiai, kantrūs žmonės, bet kai kas per daug, tai ir supykti pasitaiko. O kai žemaitis supyksta, būna nebegerai. Tai va: aš tave parodysiu generolui, o generolą tau - ir darykit, kaip norit.

Jeigu jis tau patiks, galėsi būti jam žmona, o jeigu ne, pats savo rankomis vėl į tą pačią vietą atgabensiu ir paleisiu. Aš tai sakau, ir gali man tikėti. Žemaitis tuščiai nešneka.

Mergaitė nustojo blaškytis, patylėjo, patylėjo, paskum pasakė:

- O kas bus, jeigu generolas manęs norės, o aš jo ne?

- Atnešiu atgal, paleisiu, ir galėsi eiti savo keliais, - drąsiai atsakė, bet nebe taip drąsiai pagalvojo: o ką jis galės padaryti, jeigu generolas nepaleis? Generolas vis tiek generolas, ir pats sau pasi-drąsinti pridėjo:

- Na, gerai. O turką ar tu jau matei? O ką darysi, jeigu jis tau dar labiau nepatiks negu generolas?

Mergaitė nieko nebepasakė, bet žemaitis buvo atsargus ir laikė taip, kad ji nenuslystų nuo arklio ir nedingtų staiga sutemusioj dykumos naktį kaip žuvelė vandeny.

KAREIVIO DOVANA

Sugrižęs į stovyklą, Matatutis tiesiai prijojo prie generolo palapinės.

Nors jau buvo tamsu, bet visų akys buvo atkreiptos į parjojantį Matatutį. Kiekvienas galvojo, kad žemaitis pagavo kokį svarbų belaisvį.

- Noriu pamatyti generolą, - trumpai pasakė, prijojęs sargybinių.

Užmiršo net ir visus pagarbos žodžius pridėti prie generolo.

- Jo šviesybė generolas rengiasi miegoti, - atsakė sargybinis.

- Pranešk generolui, kad aš ne vienas.

- O kas čia daugiau?

Sargybinis nesiskubino, ir žemaitis pradėjo pykti, kad mergaitės akyse jam net tas paprastas kareivis tiek nedaug pagarbos terodo. Jis daugiau nebešnekėjo, nė žodžio daugiau nebepasakė, bet nušoko nuo arklio su mergaite ant rankų, pastūmė pasiuntinį į šalį ir įėjo palapinės.

Generolas buvo įsigilinęs į kažin kokius raštus ir, pajutęs ką įeinant, smarkiai pasuko galvą į šoną, norėjo susibarti, bet pamatė ant kareivio rankų mergaitę ir sustojo ant pusės žodžio. Abiem rankom perbraukė per šviesius, jau žilstelėjusius, plaukus.

- Kas čia? - pasakė.

Matatutis pastatė mergaitę ant žemės.

- Ką buvau Jūsų Šviesybei prižadėjęs?

- Prižadėjęs? Ką tu man buvai prižadėjęs?

Matatučiui dar nesmagiau pasidarė negu prie palapinės sargybinio. Jam pasidarė taip nesmagu, kad net žemė po kojomis pradėjo šilti.

- Žmoną, - vienu žodžiu paaiškino.

Generolas suraukė kaktą, lyg norėdamas kažin ką atsiminti, paskum perbraukė ranka per veidą ir pradėjo žiūrėti į mergaitę. O mergaitė buvo tokia graži, tokia graži, kad generolas, visą amžių karuose praleidęs, niekada nesudrebėjęs ir prieš stipriausią priešą, pajuto, kad nebetenka širdies drąsumo.

O generolas buvo irgi toks gražus ir toks tiesus, ir tokiom stipriom ir pilnom gerumo akim, kad mergaitė žiūrėjo žiūrėjo į susimaišiusį generolą, pasuko galvą į Matatutį ir tyliai linkterėjo. Jos pažvelgimas buvo toks smagus ir pilnas laimės, kad Matatutis, jeigu jis būtų buvęs ne žemaitis, būtų taip pašokęs,

kad pakaušiu dangun būtų atsimušęs. Bet jis buvo žemaitis ir dar senas kareivis, tai tik galvą linkterėjo ir pats sau žemaitiškai praniurnėjo:

- O ką, ar aš nesakiau...

Ir garsiai pridėjo:

- Jūsų Šviesybe, ar galiu išeiti?

Generolas nuo jo žodžių lyg buste pabudo.

- O ne, dar ne, - pasakė.

Paskum pasisodino ir mergaitę, ir kareivį ir liepė viską išpasakoti, o paskum mergaitei davė kitą palapinę, pastatė sargybą, Matatučiui liepė eiti miegoti, o pats visą naktį ėjo ir ėjo iš vieno savo palapinės galo į kitą, kad ligi ryto toj vietoj išsimynė juodas takas.

GENEROLO ATLYGINIMAS

Kitą rytą generolas paskyrė būrį kareivių lydėti mergaitę namo. Jai patarnauti paskyrė Matatutį, ir Matatutis žiūrėjo ją geriau, negu būtų žiūrėjęs savo dukterį.

Kažin kurią kelionės dieną Matatutis pasiraitojo rankoves. Rankose jau buvo pilna gerai įpūliavusių žaizdų.

- Nuo ko čia? - paklausė mergaitė.

- Nuo tavęs, - ramiai atsakė Matatutis.

- Tikrai? - nustebo.

- O kaipgi. Tai nuo tavo tų gražių dantukų.

- Vaje! Kodėl manęs neužmušei?

- Negali užmušti padaro, kuris tiktai ginasi, - paaiškino žemaitis, ir mergaitei labai patiko, kad jis taip aiškina.

- Tau reikėtų būti karalium, - pasakė ji, pasėmė iš šaltinio vandens, išplovė žaizdas, suplėšė švarius marškinius ir rūpestingai apraišiojo.

Kai jos maži piršteliai bėgiojo apie žaizdas, Matatutis galvojo, kad tuos raiščius gal jau nuraišios

Mariulė, ir jos piršteliai bus ir daug vikresni, ir daug švelnesni. Nuo tų minčių Matatučiui taip šilta pasidarė širdy, kad net atsiduso.

- Kas širdį spaudžia? - greitai paklausė mergaitė.

- O, niekas, - kiek susisarmatinęs pasakė Matatutis. - Tik smagu pasidarė pagalvojus, kad netrukus būsiu namie ir tas žaizdas gal jau nuraišios mano paties Mariulė.

- Ir pyks ant manęs.

- O ne. Jeigu aš pats nepykstu, tai kas daugiau galėtų bepykti.

Ir juodu dar ilgai šnekėjosi apie gražų Žemaičių kraštą, apie žalius jo laukus, ramiai šlamančius miškus ir mėlynus ežerus.

Taip neskubėdami sugrižo į generolo dvarą ir čia rado jį patį jau belaukiantį, su savo pulkais kitais keliais greičiau parjojusį. Jis pasitiko mergaitę, pasiėmė už rankos ir nusivedė į namus, o pulkams paskelbė dviejų savaitių šventę.

Visas dvaras rengėsi vestuvėms: tik vežė, tik nešė, tik maišė, tik spaudė, tik virė, tik kepė, tik čirškino.

Pats generolas vieną dieną pasišaukė Matatutį į rūmus. Paprastam kareiviui tai buvo nepaprastas atsitikimas. Niekas net minte neatsiminė, kad kada

taip būtų buvę. Ir pačiam Matatučiui buvo nei šiaip, nei taip eiti į blizgančius kambarius. Sunkiau negu su japonais kariauti.

Generolas stovėjo vidury didelio kambario ir rankose laikė popierių.

- Gerai tarnavai, - pasakė. - Norėčiau, kad visi mano kareiviai tarnautų taip, kaip tu.

- Gal ką nors duos už gerą tarnavimą, - tyliai pats sau pagalvojo Matatutis, o garsiai pasakė:

- Ačiū, šviesiausias generole. Padariau, ką galėjau padaryti.

- Žinau, žinau, kad padarei. Dabar galėsi keliauti namo. O sakyk, ar nenorėtum dar pabūti čia tas kelias dienas ligi mano vestuvių.

- Labai norėčiau, generole, - greitai pasakė, - bet ir namo labai norėčiau. Pasiilgau. Dvidešimt penkeri metai - tai ne viena diena.

Generolas pirma truputį susiraukė, paskum nusišypsojo.

- Suprantu, - pasakė. - Pasiilgimui sutrumpinti duosiu kelionei arklį. Tu to vertas. Ne kiekvienas kareivis gali savo generolui surasti pasauly gražiausią žmoną.

Matatutis nepasijuto, kaip papurtė galvą.

- Kam purtai galvą? - greitai paklausė generolas.

Matatutis pagalvojo, sumetė nelabai gerai padarę ir tylėjo.

- Kam? - trumpai paklausė dar kartą.

Matatutis vis tiek tylėjo. Baimė pakirto kojas, ir žodis neina pro burną.

- Aš klausiu, - jau visiškai piktai šūkterėjo generolas, ir žemaitis pamatė, kad ir šiaip blogai, ir taip nebegerai, ir pasakė:

- Nieko, šviesiausias generole, aš tik pagalvojau, kad ji ne pati gražiausia.

- O iš kur tu žinai? - nebeatleido nė žingsnio.

- Jeigu jau tiek įbridai, brisk ir ligi galo, gal nebus viršum galvos, - pats sau vienas pagalvojo ir garsiai pasakė:

- Mano Mariulė, generole, vis tiek gražesnė.

Generolas susijuokė, bet taip, lyg Matatutis jam būtų visiškai kvailas daiktas. Ir nuo tokio juoko Matatučiui kraujas iš karto tik siūbt galvon, dyglys tik smegt per širdį, kad net ir generolas visiškai kaip nebe generolas pasidarė. Ir tada jau ėmė drožti:

- Kam, - sako, - generole, juoktis iš prasto kareivio? Ar tam, kad visą geriausią savo amžių tamstai ištarnavau? Tamsta matai tik tą vieną, o aš mačiau ir tą, ir aną. Anos plaukai kaip auksas ir akys kaip dangus giedrą rytmetį. Kam užtat reikia juoktis?

Ta graži, tikrai graži, ir aš ją ne juokams pargabe-
nau, bet plaukai jai vis tiek juodi kaip derva ir akys
tokios pat.

Generolas nebesijuokė. Jis pažiūrėjo, pažiūrėjo
susiraukęs į Matatutį, perplėšė baltą popierių,
kuriame buvo surašyti visi Matatučio nuopelnai,
perplėšė per pusę, paskum dar per pusę, paskum
dar, paskum nusisuko ir išėjo.

Matatutis suprato, kad bus negerai, ir sumetė,
kad reikėjo pirma pagalvoti, o paskum patylėti, prieš
generolą pastovėti ramiai, pasiimti popierius ir išjoti
namo. Mariulė vis tiek būtų pasilikusi gražiausia už
visas, o generolas galėjo galvoti apie savąją ką tik-
tai norėdamas. Tam jis ir generolas, kad nežinotų,
ką paprastas kareivis apie jį galvoja.

Bet po laiko ir pats geriausias galvojimas pasi-
daro nebegeras: atėjo du vyrai ir išsivedė Matatutį
į kiemą. Bet ir kieme nesustojo, o vedė, kol nuvedė
į kalėjimą. Čia padavė kitiems, tie nuvedė žemyn
į rūšį ir atidarė sunkias, geležimi kaustytas duris.

- O ne, - pasakė Matatutis, spirdamasis, kad neį-
stuntų vidun. - Mane generolas paleido namo ir
dar arklį žadėjo duoti, kad kelias būtų trumpesnis.

Jis aiškino iš visos širdies, o vyrai tik juokėsi. Vienas visiškai draugiškai uždėjo ranką ant peties ir pasakė:

- Jau, mielas broliuk, ką generolas siunčia čia, to nebesiunčia namo, - ir įstūmė pro duris į visiškai tamsų, pelėsiąs padvisusį kambarį.

Įstūmė, ir kol Matatutis spėjo atsigręžti, durys kurčiai klektelejo, paskum subraškėjo sunkus kablys, ir abu vyrai garsiai nusijuokė. Jis prišoko prie durų, bet durys buvo gerai įderintos į sieną, ir iš vidaus nebuvo jokios rankenos. Paieškojo, už ko galėtų paimti pirštais, pamėgino drūtumą pečiais ir sustojo: pro tas duris išeiti kelio nebuvo. Tada, rūpestingai apsigraibydamas, apėjo pasienius, bet visos sienos buvo lygus, šaltas, drėgnas mūras. Vienam pasieny užtiko glėbį drėgnų šiaudų.

- Na, dabar galėsi galvoti kiek norėdamas, bet naudos iš to nebus, - garsiai pasakė ir, visiškai nusiminęs, atsirėmė į sieną.

NAUJAS DRAUGAS

Ir prasidėjo dienos ir naktys rūsio patamsy. Mata-
tučiui, visą amžių išbuvusiam laukuose ir vis tarp
žmonių, toks buvimas buvo sunkiai suvokiamas.
Buvo sunkiau, negu pėsčiam su sunkia kareivio
našta ant kupros nueiti pusę pasaulio ir vėl sugrįžti.
Reikėjo gyventi kaip gyvam palaidotam. Kada auš?
Ar jau greitai saulė tekės? Kada leisis? Iš kur šian-
dien vėjas? Koks oras? Kada nustos liję? Visi kas-
dieniniai klausimai nebeteko prasmės.

Rūsysis buvo gilus ir gerai padarytas. Iš gyvojo
pasaulio nė menkiausias garsas į jį neatėjo, ir iš
jokių ženklų negalėjai net dienų skaičiaus atskirti.
Valgyti atnešdavo senas nebylys, o gal tik taip senas
kareivis, kuriam buvo uždrausta gyvą žodį pratarti.
Atnešdavo tik duonos ir vandens, bet ir tai ne visada
vienodai ir ne vienokiu laiku. Kartais dar senosios
nebūdavo pradėjęs valgyti, o jau atnešdavo naujos,
o kartais ir suvalgydavo, ir vėl išalkdavo, o duonos
atnešant vis nesulaukdavo. O gal jam pačiam tik taip

atrodė, kad labai daug galvojo. Kai užsigalvodavo, ir pats nepamatydavo, kur laikas dingdavo.

Galvojo, galvojo, daug sykių gyvenimą perkratė nuo pat vaikystės, atsiminė daugelį įvykių, kuriuos seniai seniai buvo pamiršęs, ir suprato vieną dalyką, kurio per gyvenimą nebuvo supratęs. Suprato, kad visiems labai patinka, kol jis mažesnis už kitus, kol daro gera tik kitiems, o kai tik ir jis pats nori pasidaryti ko nors vertas, tuoj pasidaro ir nebegeirai. Ir pagaliau visiškai tvirtai nusprendė, net garsu, ranką stipriai mosuodamas patamsy, kalbėjo:

- Daugiau tai jau ne. Daugiau niekam nieko. Nė aguonos grūdo. Karaliui terūpi tiktai karaliaus reikalai. Generolui terūpi tik generolo reikalai ir generolo garbė, o Matatučiui terūpi tik Matatučio...

Pasakė ir sustojo. Pagavo pats save, kad turės rūpėti ir Mariulės reikalai, ir tėvų, ir kaimynų.

- Bet vis tiek mano paties reikalai turės rūpėti patys pirmieji, - tvirtai nusprendė ir vėl pradėjo galvoti, kad ir kitiems darė ne vien tik iš noro kitam padaryti, bet ir tam, kad didesnio akį galėtų savin atkreipti. To prisipažinimo pats sarmatijosi, bet pačiam mintis vis lindo ir lindo galvon. Ir juo labiau matė, kokia iš to pataikavimo buvo nauda, juo labiau

darėsi sarmata. Kartais toji sarmata darėsi tokia didelė, kad ir gyventi nebesinorėjo.

- Bet tegu tik išeičiau. Tegu tik mane paleidžia. Tada žinosiu - ir kaip gyventi, ir kaip galvoti.

Ir labai tvirtai nusprendė, kad pirmiausia žiūrės tik savęs, paskum Mariulės, paskum tėvų, o paskiausia... Ne, daugiau jis nežiūrės nieko. Pirmiausia pasidarys, kad pas jį patį būtų visko pilna. Pilni tvirtai gyvulių, pilnos klėtys javų, pilnos daržinės pašaro, o paskum, kai kam ko reikės, galės ateiti paramos. Paramos jis niekam neatsakys, duos ją, bet iš viršaus, taip, kaip generolas kareiviui laisvą dieną. Ne, ne, dabar jis žinos, kaip reikia gyventi. Ir gyvens taip tvirtai, kad jokios malonės iš viršaus nereikės prašyti, ir nieko jokiam didesniam nedarys, kad malonės gautų.

Ir jis taip galvojo ir galvojo ir savo galvojime buvo nepaprastai tvirtas, kai vieną dieną visiškai netikėtai atsidarė kalėjimo durys, įėjo du vyrai ir išvedė Matatutį į dienos šviesą. O tas dienos šviesumas buvo toks didelis, kad nieko nebebuvo galima matyti. Akyse buvo tiktai raudona ir žalia, paskum vėl žalia ir vėl raudona.

- Tai va, čia tas vyras, - pasakė negirdėtas balsas. - Generolas galvoja, kad jis padarys. O tu žiūrėk, kad viską darytum, kaip jis tau lieps.

Matatutis suprato, kad pirmieji žodžiai buvo pasakyti kažin kam kitam, o paskutiniai jam, bet saulės šviesos buvo taip apakintas, kad akyse tebuvo tik raudona raudona, paskum žalia žalia, vėl juoda, dar juodžiau kaip rūsy. Jis žiūrėjo prisivertęs, bet vis tiek nieko negalėjo matyti.

- Kad aš nieko nematau, - pagaliau pasakė.

- Jie visi taip, - pasakė tas pats balsas. - Kai iš rūsio išeina, praeina geras laikas, kol gali gerai matyti. O tas pabuvo gerokai. Ar ne dvejus metus tiktai. Kiek laiko išsėdėjai rūsy?

Matatutis suprato, kad žodžiai jam, bet vis dar negalėjo matyti, kas sako, ir pats pirmą sykį tikrai suprato, kad buvo pametęs ir laiką.

- Nežinau, - visiškai atvirai pasakė.

- Jie visi taip. Kai tik uždaro rūsy, tai laiką tuoj ir pameta. Gal ir visus ketverius sėdėjo. Bet ar ne vis tiek. Na, veskis. Aš manau, kad greitai matys kaip reikia. Visi, kuriuos gyvus išleidom, vėl mato kaip matę, tik laiką tai nebe taip greitai sumezga.

Matatutis girdėjo, kaip anas nuėjo, pajuto, kaip kitas paėmė už rankos.

- Einam, - pasakė.

Ranka buvo minkšta, bet pilna tvirtumo. Jautė, kad veda vyras. Jautė, kad danguje nėra saulės, kad pučia vėjelis, minkštas, švelnus kaip motinos ranka, bet akyse vis tebebuvo raudona, žalia ir juoda. Juto, ir kaip įvedė vidun ir pasodino ant lovos krašto. Perbraukė ranka per minkštą apklotą, ir per širdį nubėgo šiluma, lyg būtum parėjęs namo. Visą laiką buvo šiaudai, pliki ir glitūs nuo drėgmės ir senumo, o dabar audeklas, minkštas ir pilnas šilumo.

- Pagulėk, - pasakė tas pats vedusiojo balsas. - Laiko turime. Pirma tegu apsipranta akys, o paskum pašnekėsime.

Matatutis nuvirto ant lovos ir mėgino galvoti, kam jį dabar paleido, ir ką jis dar turės padaryti, bet galva darėsi sunkesnė vis ir sunkesnė, lyg būtų kas apgirdęs, o kai pabudo, buvo visiškai tamsu.

Ėmė miegas, ir jis tik norėjo apsiversti ant kito šono, bet rankos užčiuopė lovą, ir Matatutis krūptelėjo. Iš karto jis nesuprato, kaip rūsy galėjo vietoj šiaudų atsirasti lova, paskum iš lengva pradėjo aiškėti, kad buvo iš kalėjimo kažin kur išvestas. Kaip brangiausią daiktą jis išgniaužė pagalvį ir lovos užtiesalus, paskui atsisėdo. O gal tiktai jis namie? Gal visos kareivio dienos buvo tiktai sapnas, toks

ilgas ir sunkus, kad pradėjai galvoti, jog kitaip ir būti nebegali, kad ir turi būti tokia teisybė.

Palengva nuleido kojas ant žemės, pagaišęs atsistojo. Norėjo eiti, bet negalėjo suvokti, kurion pusėn. Buvo visiškai tamsu. Visiškai taip pat kaip rūsyje. Perbraukė rankomis akis. Truputį perštėjo, bet negalėjo tikėti, kad, bebūdamas rūsy, būtų apakęs. Atsistojęs dairėsi, kol tamsoj pamatė balzganą vietą ir pradėjo ton pusėn eiti.

- Kas yra? - išgirdo balsą. - Nori išeiti?

- Ne, - kiek pagaišęs paaiškino. - Ar jau sutemo? - iš savo pusės paklausė.

Balsas nusijuokė.

- Ne sutemo, bet vidunaktis. O kaip akys?

- Nežinau. Matyti tai nieko nematau. Tenai lyg būtų šviesiau. Ar tenai langas?

- Gali būti ir langas, bet ir aš pats nieko nematau. Lauke apsiniaukę. Turbūt bus lietaus. Gulk, rytoj pamatysim.

Matatučiui išsisklaidė svajojimas apie namus, kaip sklaidosi gražus sapnas pabudus. Jis vėl atsigulė, bet užmigti nebegalėjo. Nežinojo, kas jam bus liepta daryti kitą dieną, bet žinojo, kad nuo šiol, jeigu ir darys, tai darys tiktai tai, kas liepta. Dauge-
lis kareivių, kurie tedarė, kas liepta, atėjo paskiau

negu jis ir pirmiau namo išėjo. Dabar jis niekam neužklius, kad vėl kaip nors galėtų sulaukti dienos, kada galės pajudėti namo.

Begalvojant tamsa pradėjo pilkėti. Artėjo rytas, ir Matatučiui pasidarė taip smagu, kad vėl gali matyti tekančią saulę, mėlyną dangų, medžius, žolę ir žmonių veidus.

- Tai kaip šiandien? - prakalbino balsas, pažįstamas iš vakarykščios, ir Matatutis atsigrįžęs pamatė stovintį liesą, aukšto ūgio vyrą.

Kelis akimirksnius jis žiūrėjo Matatučiui tiesiai į akis, o akys jo buvo rudos, rudos ir tokios aštrios, lyg, rodos, yломis durtų. Bet Matatutis neužsileido. Jis nenuleido akių ir į šalį nepasuko.

- Jeigu tiek laiko galėjau drąsiai žiūrėti į juodžiausią tamsą, neišgąsdinsi manęs nė savo rudumu, - pats vienas pagalvojo, o garsiai pasakė: - Šiandien visiškai gerai. Viską matau.

Vyras nusišypsojo.

- Tai pakankino, ir greičiausiai be reikalo.

- Gal ir su reikalu, - pasakė pagalvojęs, kad teisybę atkišus nėra ko lakstyti. - Generolas žino, ką daro.

- Na, gerai, gerai, paskiau papasakosi, kaip tenai buvo. Tokios teisybės visi esam ragavę. Aš irgi sėdė-

jau patamsy tik todėl, kad nepataikiau tą žodį pasakyti, kurio iš manęs generolas laukė. Bet vis tiek laimingas esi. Generolas nupirko savo žmonai juodą žirgą, bet niekas negali prajoti. To, kuris pardavė, niekas niekur negali rasti: kaip ėjo, tai ir nuėjo, o mes nieko negalim padaryti. Nėra vyro, kuris galėtų ne tiktai užsėsit, bet ir priėti nesileidžia. Sako, tau sekdavęsi su arkliais. Generolas atsiminė ir liepė išleisti. Jeigu prajodinėsi, galėsi eiti.

- Ar tikrai? - paklausė.

Jam sunku būtų tikėti, kad už tokį darbą generolas galėtų paleisti.

- Na, aš ne generolas, bet jis taip sakė, - visiškai rimtai paaiškino vyras.

- O jeigu ne?

Vyras tik skėstelėjo rankomis ir patraukė pečiais. Generolas nieko daugiau nebuvo sakęs, ir jis nieko negalėjo pasakyti.

- Ar galėčiau pamatyti tą arklį?

Vyras vėl nusišypsojo.

- Paklausyk manęs ir neskubėk. Pirma pavalgyk, o paskum pažiūrėk. Pažiūrėk ir nesiskubink. Į rūšį visada paspėsi sugrįžti.

- Ar tai jau tas arklys toks ir pašėlęs?

Vyras patraukė pečiais.

- Ką gali pasakyti! Gyvulys yra gyvulys. Jis daug kuo panašus į žmogų: niekada negali pasakyti, kada ką tau padarys.

Matatutis pasižiūrėjo į vyrą. Niekada niekas nebuvo su juo taip kalbėjęs. Atrodė, lyg žmogus būtų labai geras, norėjo pasakyti, kad jam irgi taip pat išėjo su generolu, bet atsiminė, ką buvo pasižadėjęs tamsiam rūsy, ir nutilo. Pasilenkė ant indo ir pradėjo valgyti.

Tik pirmą šaukštą karštos riebios sriubos nurijęs, suprato, kaip yra pasiilgęs visa ko. Ne tiktai šviesos, bet ir žmonių, ir žmonių kalbos, ir dainų, ir valgio, nors paprasto, bet šilto, gerai pagaminto ir skanumu kvepiančio. Jis valgė ir valgė ir susilaikyti negalėjo, o prakaito lašai nuo kaktos tekėjo tiesiai į valgį.

Buvo neapsakomai smagu, kad gali valgyti, ir jam netikėtai atėjo galvon mintis, kad generolas jo vis tiek nepaleis. Ar jis prajodinės tą neapžergiamą arklį, ar ne, vis tiek turės grįžti į tamsumą. Jis nebegalėjo tikėti niekieno žodžiu. Jeigu dar pats ateitų ir pasakytų, tada pasižiūrėtų tiesiai į akis, gal ir patikėtų, bet taip per tarnų tarnus...

Ir vėl jam šoko nauja mintis: o gal čia ir tėra tik generolo tarnų darbas. Patys negali prajodinėti, bijo kailį įkišti, tai ir išsitraukė jį iš rūsio, o kai tiktai

arklys bus pripratintas joti, ir vėl įkiš, ir niekas net nesužinos, kas arklį prajodinėjo.

Mintis buvo tokia stipri, kad, net kąsnio nebenurijęs, pakėlė akis į vyrą ir pradėjo žiūrėti.

- Kodėl taip žiūri? - tas paklausė kiek susirūpinęs.

- Iš kur esi? Man vis rodosi, lyg būčiau patį kur matęs, - pasakė tik tam, kad turėtų ką pasakyti?

- Ar Turkijoje buvai?

- Ne.

- Tai negalėjom nė susitikti. Ką nors kitą panašų matei.

- Tai turkas esi?

Vyras tik linkterėjo galvą, ir Matatutis vėl gerai pasižiūrėjo. Jis visą laiką galvojo, kad visi turkai yra mažiukai, aptukę, dėvi plačiom kelnėm ir labai šlykštūs, o tas, ir žemaitis būdamas, Žemaičiams gėdos nebūtų padaręs. Bet vis tiek pasitikėti negalėjo. Jis gyvuliu labiau pradėjo tikėti kaip žmogum. Ir jeigu tiktai arklį galės suvaldyti, ir jeigu pats arklys atrodys, kad gali bėgti, jis galvojo pasileisti savo keliu. Kol čia susigraibys, jis bus toli, ir tada gali daryti, ką kas nori. Pagaus - pagaus, bet, kol pagaus, pabus laisvas, namus pamatys.

Valgyti nebegalėjo. Pasisakė labai norįs pamatyti arklį, ir abu su turku nuėjo į tvartus.

Arklys buvo juodas kaip juodžiausias juodvarnis. Stovėjo pririštas dviem pavadžiais ir tuoj sukarpė ausimis, kai tiktai pajuto praveriant tvarto duris.

- Nepaprastas arklys, - pasakė turkas. - Kai tiktai pajunta žmogų einant artyn, tuojau ir šoka. Tokio gyvulio savo gyvenime nemačiau, ir niekas nėra matęs.

- Tai iš kur jis? - paklausė Matatutis.

Turkas tik pečiais patraukė.

- Visaip žmonės prikalba, bet kas gali tikrą teisybę pasakyti.

Matatutis pažiūrėjo į arklių iš tolo, pažiūrėjo. Permetė akimis visus kitus. Juodis atrodė už kitus ir stipresnis, ir greitesnis. „Kad tiktai pasisektų tave kaip reikiant tarp kojų paimti, tada sveiki sudie. Galėsit vėją laukuose susigavę rūsy uždaryti, o ne žemaitį“, ir priėjęs uždėjo ranką arkliui ant sprando.

- Kuziuks, - pasakė žemaitiškai. - Ar jie nemoka joti, ar tu nenori jų jojamas būti?

Arklys žiūrėjo tamsiomis akimis ir karpė ausimis, o Matatutis plekšnojo per kaklą ranka, išlygino karčius. Turkas žiūrėjo iš tolo ir negalėjo atsistebėti, kaip tas vyras gali su Juodžiu taip kalbėtis lyg su seniai pažįstamu, kai nė pats geriausias generolo arklininkas negalėjo net artyn priėti. Aną kartą

vieną dantimis paėmęs taip tēškė į vidurį aslos, kad dar ir dabar nesikelia iš lovos. Už turko nugaros palengva rinkosi kiti arklininkai, ir visi negalėjo atsistebėti, kaip pasikeitė arklys. Rodos, kiekvienas prieitų ir tą patį padarytų.

- Gerai, - pasakė turkas, - gal po pietų galėsi ir pabandyti.

- Kodėl ne dabar? - nustebo Matatutis.

- Taip sakė generolas. Jis pats nori matyti, kaip arklys bėgs. Jeigu nori, gali pamėginti čia pat po tvartą.

Matatutis nenorėjo mėginti. Jam atrodė, kad sarmata su tokiu arkliu jodinėti po tvartą. Ir jam vėl kilo įtarimas, kad yra su tuo arkliu kas negera.

Ir kai juodu pasiliko su turku vieni, jis paklausė:

- Kodėl pats generolas turi žiūrėti?

- Kas gali žinoti, ką generolas galvoja, bet kiekvieną sykį, kai tik veda arklių iš tvarto, jis visą kiemą apstato kareiviais, kad nepabėgtų. Nežinia, kaip yra, bet žmonės visai priešneka.

Turkas nutilo ir ilgai žiūrėjo į Matatutį.

- Manau, kad patamsy išmokai, kas yra nešnekėti, ko nereikia, ir mes galėsime būti geri draugai, - pasakė.

- Aš manau, kad galėsime, - ramiai pasakė Matatutis.

- Aš dar negaliu suprasti, koks iš tavęs vyras. Apie tą arklį žmonės kalba, kad jis yra velnio paties mokytas atimti iš generolo žmoną. Sako, pats velnias jį atvedė ir generolui dovanuoja, ir niekas kitas ant jo negalės sėsti, kaip tik tai pati generolienė. O kai tik ji užsės, tai ir sudie. Niekas to arklio nebegalės sulaikyti. Tos kalbos ir generolą yra pasiekusios, todėl jis ir nori, kad pirma koks vyras išmėgintų. Bet niekas negalėjo, o tu - kaip savo. Pats generolas nieko nepadare. Norėjo sėsti, bet arklis nė iš tolo.

Matatučiui ir tikėti, ir netikėti, ką turkas pasakoja. Pagalvojo ir paklausė:

- O kam velniui ta generolo žmona? Kai numirs, ir taip galės pasiimti.

- Taigi, kad nemirs. Ją, sako, jau vienas kareivis iš velnio pavogė ir gyvą generolui dovanuoja, tai velnias vėl nori atsiimti.

Matatutis balsu nusijuokė:

- Velnias, jeigu norės, pasiims ir taip. Kam jam to arklio.

O pats sau pagalvojo: gerai, kad taip kalba. Jeigu jau tas arklis velnio, tai neš, jokie kareiviai nesulaikys.

Ir jis vėl sugrįžo į tvartą, užsėdo arklį ir pajodinėjo. Arkllys buvo eiklus, visas virpėjo ir krūpčiojo, atrodė, kad žemės kojomis nesiekia.

- Tiek jūs mane ir matysit, tik išleiskit pro duris, - pats sau kartojo ir matė save patį, lekiantį per laukus, paskum miškais, paskum namie. Ir tą akimirką taip pasijuto pasiilgęs namų, kad atrodė, jog mirti būtų daug lengviau, negu be namų gyventi.

- Pasakyk generolui, kad arklį galiu prajodinėti tuojau, - pasakė turkui.

Tas nusišypsojo. Jis nieko nepasakė ir vis šypsojosi, paskum paėmė už alkūnės ir nusivedė į patį tolimiausią tvarto kampą ir dar gerai apsidairė.

- Aš žinau, kad tu geras vyras, - pasakė, - bet tą arklį palik tol, kol generolas pats jo pasiges. Pajodinėk čia pat po tvartą, kad įprastum. Jeigu eisi su manimi, tavęs laukia didelė ateitis.

Matatutis nieko nesuprato ir tikėti nenorėjo. Po ilgo buvimo patamsy jis nebenorėjo niekam tarnauti, bet bijojo ir prieš stoti, kad vėl nebereikėtų atsidurti patamsy.

- Ar negali pasakyti, ką man reikės daryti? - paklausė.

- Tuo laiku nieko, tik susidraugauk su arkliu. Jis yra pašėlęs, ir sunku buvo rasti žmogų, kurį jis mėgtų, ir tu padaryk taip, kad jis tave pamiltų.

Daugiau Matatutis nebeklausinėjo.

Jis stengėsi būti draugiškas turkui, kiekvieną dieną pajodinėdavo arklį tvarte, o turkas jam irgi buvo draugiškas. Buvo sotu, gyveno šiltai, ypatingo darbo neturėjo ir būtų galėjęs ramiai gyventi, jeigu ne namų pasiilgimas. O tas pasiilgimas augo su kiekviena diena. Kai tiktai pažiūrėdavo į arklį, taip ir pradeda drebulys krėsti. Tik sėsti ir išlėkti.

MATATUTIS PADARO SAVAIP

Prabėgo daug dienų, atrodė, kad generolas visiškai užmiršo apie arklių ir apie Matatutį. Jam galvoje tebuvo pasaka apie velnią, ja tikėjo ir bijojo arklių paduoti žmonai. Tą arklių generolas iš ano keisto juodo pirklio nupirko tik iš didelės meilės žmonai, nes arklys buvo toks gražus, kokio nė pats karalius neturėjo. Dabar, tokią pasaką išgirdęs, jis net pagalvodavo, kokia gera proga dovanoti jį karaliui, kad net akyse nesimaišytų, kad pati žmona kartais jo nepamatytų ir pajoti neužsimanytų.

O Matatutis skaitė bėgančias dienas ir niekaip negalėjo priskaičiuoti tos, kada išleis jį su Juodžiu iš tvarto. Su turku juodu pasidarė dideli draugai. Turkas jam daugybę savo nuotykių pripasakojo, o Matatutis viską nuoširdžiai jam išsipasakojo. Išsipasakojo net ir ką galvojo apie patį generolą.

Vieną dieną, buvo jau pavakarys, turkas priėjo prie Matatučio, nusivedė į savo kambarėlį, uždarė duris, pasisodino kampe ir labai tyliai pasakė:

- Dabar ateina mūsų dienos. Aš žinojau, kad tu vyras, ir kad generolas tau ne pakeliui, - ir turkas papasakojo, kad dabartinė generolienė buvusi pažadėta turkų karaliui, kad karalius baisiai pykęs, kai ta ištekėjusi už rusų generolo, siuntęs slaptus pasiuntinius, kad ji pabėgtų, bet jai čia patikę geriau, ir tada turkų karalius nusprendė eiti į karą ir pats ją pasiimti.

Karas prasidės tuoj. Rusų karalius to dar nežinąs, bet turkas žino ir šiandakt išvyksta, o generolienę paveda jam, Matatučiui. Karalius generolą išsiųs kariauti su turkais, o Matatutis turi paimti generolienę ir pabėgti. Čia turkas pašaukė keturis vyrus, kurie žinos, kur generolienę padėti, kol turkai visiškai sumuš rusus ir patį karalių su visais generolais į ledinuotąsias marias sugrūs.

- Tau bus atlyginta, tu nebijok, - sakė, kai tie keturi vyrai išėjo. - Aš sakau, ką tikrai žinau. Tu galėsi važiuoti namo su ketvertu, o jei norėsi - ir su aštuonetu. Rusai ramiai miegojo, generolas džiaugėsi savo laime, o mes dirbom. Niekas dar nežino, kad tūkstančiai turkų jau plaukia per jūrą. Būrių būriai geriausių laivų, ir tu pamatysi, kad po pusės metų rusų čia nebus nė kvapo. Niekas neturi aštresnių kardų kaip turkai, tu tai žinai, ir niekas kitas

geriau kirsti nemoka kaip jie. Kas dar gyvas liks, jūroje jau stovi tūkstantis laivų: sukrausim ir visus vergijon parduosim. Tegu ir jie žino, kas yra vergija.

Generolienė tave pažįsta. Ir tavim pasitiki. Dabar žinok, kad tik tam tave iš rūsio ištraukėm. Jeigu tu pasakysi, kad jai pavojaus nebus, jeigu su tavim eis – ji eis. Kai kareiviai ateis, nežinia ką gali padaryti. Užtat žiūrėk ją labiau negu savo paties akį. O jeigu kas atsitiktų, bėk į turkų stovyklą ir žiūrėk palapinės su žalia vėliava. Tik turėk su savim tą žalią ženklą, ir niekas tavęs nesugaišins, nors per patį mūšį veržtumeis. Bet tikiu, kad nieko bloga neatsitiks, ir mes pasimatysim tik tada, kai viskas bus baigta. Žinok, kad geras atlyginimas tavęs laukia.

Įspraudė rankom žalią medžiagos gabalėlį, apkabino, stipriai, vyriškai suspaudė ir išėjo.

Matatutis pasiliko kaip įkaltas. Pažiūrėjo į mažą žalią skudurėlį su auksinėm raidėm ir vėl nuleido ranką žemyn.

Jis nieko nenorėjo daryti, nieko nešti ir nieko saugoti. Jis tik norėjo namo, bet ne į rūsį. Turkai laimės ar nelaimės, bet jis tai pralaimės tikriausiai. Generolas žmonos be apsaugos nepaliks.

Priėjo prie Juodžio ir paglostė karčius. Juodis patrynė paausį į petį. Juodu buvo pasidarę dideli

draugai. Ir Matatutis galvojo: kai tiktai turkas išeis, jis išjos pasijodinėti, ir tiek tada jį tematys. Niekam nė į galvą neateis, kad jis bėga. Jis prajos labai ramiai per kiemą ir pro vartus, pajos kiek galima toliau žingine, o paskum jau jos kaip reikia.

Jis apsidairė ir pamatė, kad prie kitos sienos šnekučiuojasi du iš tų keturių vyrų, kuriuos turkas pristatė. Matatutis nieko apie juos nežinojo, bet aišku, kad jie buvo taip pat turkai ir greičiausiai buvo palikti saugoti ir jo. Tada jis dar paglostė arklių, paglostė ir norėjo eiti iš tvarto, kad turkams nepasirodytų įtartinas, kai išgirdo gražų balsą:

- Koks arklys! Tikras stebuklas!

Matatutis atsisuko. Prieš jį stovėjo moteris. Labai graži. Jis moters nebuvo matęs nuo to laiko, kai jį įmetė į rūšį, ir toji atrodė taip graži, kad būtų ir žodžio negalėjęs rasti. Tai buvo tik pirmas akimirksnis, o su antruoju pažino ir ją pačią.

- O, sveika, Jūsų Šviesybe generoliene, - pasakė ir žemai nusilenkė.

Ji irgi žiūrėjo, žiūrėjo į Matatutį ir staiga sušuko:

- Tu vėl sugrižai? Turbūt namie nieko neberadai?

- Dar nebuvo namie, - liūdnai nusišypsojo Matatutis.

- Ne? Kodėl?

Generolienė buvo labai susirūpinusi.

Matatutis pažiūrėjo jai stačiai į akis, pagalvojo:

- Kad nežinau, ar galiu sakyti.

- Nebijok. Manęs nebijok, - labai švelniai pasakė, ir akys jos buvo gražios ir pilnos gerumo.

Ir Matatutis nebeišlaikė. Išpasakojo jai viską taip atvirai, kaip tik motinai tebūtų pasakojęs, o ji klausė, ir akys jos darėsi pilnos ašarų.

- Dievuliau tu mano, kaip viskas nueina kitaip, negu galvoji. Aš dažnai tave atsimindavau. Labai dažnai. Vis norėdavau atspėti, ką radai namie. Ar jau vedei? Ar labai laimingas pasidarei? Dažnai ir vyro klausdavau, ar neturi kokių žinių apie tave. Jis vis žadėdavo ką nors sužinoti ir vis per daugybę reikalų užmiršdavo. Jis geras. Labai geras. Ir tu negali sakyti, kad kada būtų buvęs blogas tau ar kareiviams. Tu pats tai man sakei, ir aš pati mačiau. Bet niekada negali suprasti, ką kada žmogus tau bloga padarys.

Kaip jis galėjo paimti tave ir taip be niekur nieko atimti tau viso gyvenimo laimę! Kad kam kitam, bet tau, kuris jam laimę atnešei. Ir kas jam iš to? Daugiau laimės nuo to nebuvo. Dabar suprantu, kodėl jis pasidarydavo neramus, kai primindavau tave. Jis padarė pagal savo ir pats sau daug gražių valandų

sugadino. Niekas negali suprasti, koks baisus kartais gali būti ir pats geriausias žmogus. O jis tikrai geras.

Ji kalbėjo ir supykusi, ir susigraudinusi, mažyte kojele vis trankė drėgną tvarto aslą, o paskum nutilo ir labai susikaupusi pagalvojo.

- Bet tu nenusimink, - pasakė. - Aš čia turiu tokią žiedelį. Jį man davė motina, bet dabar jis man nebereikalingas. Tu žinai, kad mes, Rytų moterys, neturim teisės pačios sau laimės pasirinkti. Ją mums parenka tėvai, bet mergaičių laimė ne visada ta pati kaip tėvų. Dievas ir moteriai skyrė čia, žemėje, laimę, tik kai ją paima ir uždaro hareme, ne kiekviena tos laimės ir šešėlį randa.

Užtat kažin kokia moteris nuėjo pas Dievą pasiskųsti. Jiėjo labai toli, buvo labai suvargusi, kojos kruvinos, veidas sukritęs, belikusios tik vienos tamsios, laimės pasiilgusios akys. Ir tų tylių akių šaukšmas buvo toks didelis, kad Dievas pasigailėjo ir davė visoms parnešti po žiedelį, kad, neradusi laimės, vėl galėtų pasidaryti jauna.

Jeigu būčiau nuėjusi už turko, gal žiedelis ir man būtų buvęs reikalingas. Tikrai būtų buvęs reikalingas, nes žmogaus laimės dviejose vietose pasaulyje

negali būti. Mano laimė buvo čia. Aš nežinojau ir spyriausi prieš ją, bet tu ją man per prievartą įdavei.

Dabar aš laiminga. Bet jeigu būčiau gyvenimą be laimės nugyvenusi, be laimės ir senatvės sulaukusi, būčiau pervėrusi savo plaukų pluoštelį per žiedą, tris kartus tekančiai saulei nusilenkusi, rasa akis nusiplovusi ir vėl būčiau pasidariusi jauna mergytė, vėl galėčiau laimės tikėtis. Dabar to nebereikia. Antro laimingesnio gyvenimo vis tiek neturėsiu.

Paimk tą žiedelį ir parsinešk namo. Abu suglauskit galvas, paimkit abu po pluoštelį plaukų, sumaišykit į vieną, perverkit per žiedelį, padarykit, kaip sakiau, ir vėl abu būsite jauni ir laimingi. O aš eisiu, išbarsiu vyrą ir paskysiu, kad tuoj leistų tau keliauti namo. Liepsiu duoti ir patį geriausią žirgą, kad galėtum skristi kaip paukštis.

Ir nuėjo. Paėjusi dar atsisuko ir pridėjo:

- O kai kelsi vestuves, atsiųsk pasiuntinį. Aš pati noriu nuvažiuoti į tavo vestuves.

Matatutis pasiliko kaip druskos stulpas. Jis nespėjo nei prasižioti, nei sudiev pasakyti, ir jeigu ne mažytis žalias žiedelis rankoje, būtų galvojęs, kad sapną sapnavo.

Kitoj rankoj turėjo žalio šilko gabalėlį. Abu buvo žali. Vienas žadėjo jam laimę duoti, su kitu jis turėjo

laimę iš generolienės atimti. Laimę, kurią pats jai buvo radęs. Toli prie sienos stovėjo du turkai, žiūrėjo į Matatutį ir norėjo atspėti, ką jam pati generolienė taip ilgai ir taip iš širdies kalbėjo. Jiems atrodė, kad ir ji žino, kad turkai pradėjo karą, ir kad pati prašo Matatutį išnešti ją pas turkų karalių, kuris greitai nugalės Rusiją, o paskum gal ir visą pasaulį.

O Matatutis pagalvojo, pagalvojo, suvyniojo žiedelį į žalią šilką, įsidėjo kišenėn ir nusprendė tuoj pasivyti generolienę ir pasakyti, kad turkai eina pradėti dėl jos karą, kad jam pavesta ją gyvą ir sveiką turkų karaliui pristatyti, ir kad jis pasiryžęs išsaugoti ją ne tik sveiką, bet ir laimingą, net jeigu reikėtų ir kitan pasaulio galan nugabenti.

Jis paims ją ant Juodžio ir galės šiandakt išsinešti Žemaitijon, ir galės pati pamatyti, kaip juodu su Mariule pasidarys vėl laimingi ir kokias vestuves iškels, o tuo metu čia generolas sumuš turkus ir vėl ją sau pasiims. Tada galės ir pats savo akimis pamatyti, kad Mariulė vis tiek pati gražiausioji moteris pasaulyje.

Jam besisukant eiti, įbėgo visas uždusęs kareivis, liepė kuo greičiausiai pasiimti daiktus ir eiti kieman.

Matatutis net pašoko iš džiaugsmo, kad generolienė taip viską akies mirksniu sutvarkė. Jis pagal-

vojo, kad dar ją pačią kieme pamatys ir viską galės pasakyti.

- O kurį arklį? - dar paklausė. - Ar galiu Juodį?

- Palik savo arklius, - piktai atkirto pasiuntinys. - Arklių paibelis negriebs. Bus ir be tavęs kam žiūrėti.

Ir nubėgo prie turkų.

Kiemas buvo pilnas kareivių. Jie greitai stėjo į eiles, o vadai lakstė iš vieno galo į kitą. Buvo girdėti šauksmai ir antausių pliaukšterėjimai.

Matatutis paėjo, paėjo ir sustojo pasidairyti.

- Ko žiopsai! Stok į savo vietą! - piktai sušuko vyresnysis.

- Aš vykstu namo, - pradėjo Matatutis, bet vyresnysis buvo visas įraudęs ir labai piktas.

- Ką? Mamos, seni, pasiilgai? Turkai - visą tėvynę, o jis namo. Greičiau stok, jeigu nenori...

Matatutis jokios bausmės nenorėjo. Jis nususuko ir nuėjo, kur stėjo kareiviai. Tiek metų išbuvęs rūsy ir tvartuose, nebežinojo, nei kur jo būrys, nei kur eilė, tai paėjo prie arčiausios ir atsistojo į galą.

Bet per greitumą nelabai kas ir paisė, kur kuriam reikia stoti. Pirmieji būriai jau traukė iš kiemo ir leidosi į plačias lygumas. Matatutis sukinėjo tarp pirštų žiedelį ir vis galvojo:

- Kad tik prieitumėm mišką, tiek jie mane ir tematytytų. Tegu patys vieni žinosi su savo turkais. Aš jau senas, ir nebe man muštis, o širdy juto, kad turkai - ko gero - gali ir jį patį užmušti, ir jis niekada vėl nebe pasidarys jaunas, niekada ir jo Mariulė nebe pasidarys jauna.

Jis norėjo ko greičiausiai namo ir galvojo tik apie namus, apie seną sodą, apie trisdešimt metų senumo midų, kurių buvo užraugę vestuvėms, bet miško vis nebuvo ir nebuvo. Naktys buvo šviesios, ir kai tik sustodavo trumpo poilsio, tuoj pastatydavo sargybas. Dažniausiai raitus kazokus, ir niekas negalėjo galvoti, kad galėtų prasmukti pro kazoko akį ar pabėgti nuo kazoko žirgo.

Dvyliktos dienos vakare jis išėjo ant kalnelio. Toliau eiti nebebuvo kur. Apačioj buvo lyguma, pilna smailių palapinių, ir nesuskaitoma daugybė turkų, šmėseluojančių raudonais švarkais ir mėlynomis kelnėmis.

Toliau buvo jūra, didelė, tamsiai mėlyna, pilna juodų laivų, ir tik Matatutis vienas težinojo, kam tie laivai.

Jis stovėjo kaip įkaltas ir ilgai klajojo akimis po slėnį, kol surado palapinę su žaliu ženkle. Jis pats buvo nežmoniškai pavargęs ir žinojo, kad visi karei-

viai taip pat pavargę, o turkai buvo pailsėję, ir jų buvo daug daugiau. Gal dešimt sykių daugiau. Toli laukuose ir vienoj pusėj, ir kitoj buvo matyti dulkių debesys.

Jie rodė, kad kareivių renkasi dar daugiau, bet ir jie visi bus taip pat išvargę, ir Matatutis nenorom pradėjo galvoti, kiek iš jų rytoj tuo laiku gulės negyvų ir kiek sės į laivus, kad būtų išvežti vergijon. Ir jis dar galvojo, kad kiekvienas iš tų vyrų turi ką nors nors, nuo ko nenori visą amžių skirtis. Vieni turi tėvus, kiti žmonas su vaikais, kiti mergaites, kurios lauks ir lauks sugrįžtant mylimojo ir niekada nebesulauks.

Ir kaip pradėjo galvoti, taip ir sustoti nebegalėjo. Ir saulė nusileido, ir vienos sargybos pasikeitė, ir kitos pasikeitė, o jis galvojo ir galvojo.

Į rytą rūkas aptraukė kalnelį. Tirštas tirštas, kad ir savo rankos negalėjai pamatyti. Tada Matatutis pakilo, tyliai praslinko pro sargybas ir nusileido pakalnėn.

PERGALĖ

Kol pasiekė turkų palapines, pradėjo švisti. Pats Matatutis ėjo, bet tikrai nežinojo, ko eina. Jis nenorėjo kariauti ir nenorėjo, kad kiti žūtų. Jis tik norėjo pamatyti turką ir su juo pasišnekėti. Atrodė, jeigu tiktai juodu pasišnekės, turės ką nors sugalvoti, kad nereikėtų tiek žmonių išžudyti ir dar daugiau į vergiją parduoti. Du vyrai visada gali gerų dalykų sugalvoti, jeigu tiktai tikrai nori ką gera sugalvoti.

Netoli palapinių jį sulaikė turkų sargyba, o jis tik išskleidė žalią skudurėlį ir parodė. Sargybinis pažiūrėjo ir pamojo plačiu kardu. Tuoju atbėgo kitas, plazdėdamas plačiom mėlynom kelnėm, ir nuvedė Matatutį tolyn.

Matatutis eidamas žvalgėsi. Visur gulėjo turkai, galvas murzinais turbanais storai apsisukę, riestus plačius kardus po šonais pagulę. Norėjo sumesti, kiek jų galėtų būti, bet per daugumą ir to negalėjo.

O turkas vis vedė ir vedė, kartais per miegantį peršokdamas, kartais per daug ant tako atsigulusį koja paspirdamas, ir Matatučiui vis darėsi aiškiau,

kad prieš tokią daugybę du ir geriausi vyrai nieko doro nebegali padaryti. Jeigu jau juos kas atvedė čia, ves ir toliau. Išmintis jų nebesulaikys, nebent tiktai mirtis pastotų kelią. O mirties parengti nebuvo kam.

Tuo metu palydovas nusilenkė ties pravira palapine sėdinčiam storuliui vyrui, raudonu turbanu galvą apsirutulojusiam, ir pasakė, kad atėjo žmogus su vyriausio vado ženkle.

Storulis su neįtikėtinu vikrumu atsistojo, gerai gerai pažiūrėjo Matatučiui į akis, paėmė ženklą ir ilgai vartė tarp pirštų, tyliai įėjo į palapinę ir vėl išėjo.

– Jis dabar miega, – pašnibždomis pasakė, lyg vadas ir kelintoj palapinėj nuo jo žodžių galėtų pabusti. – Jis atsigulė tik prieš kelias valandėles, ir reikės palaukti, kol kiek nusnūs.

– Gerai, aš palauksiu jo paties palapinėj, – visiškai drąsiai atsakė Matatutis. – Mano žodžius jis turi tuoj išgirsti, kai tiktai prameks akis. Ir dar: aš žinau paskutinę minutę, kada tie žodžiai turi būti pasakyti. Jeigu ligi to laiko jis pats nepabus, aš turėsiu sutrukdyti jam poilsį. Jei to nepadarysiu, atsitiks nelaimė, kurios Turkija ir ligi pasaulio galo neužmirš.

Storulis labai susirūpino. Pasiuntiniui liepė eiti atgal, o pats, davęs Matatučiui ženklą, kad sektų,

greitu, bet tyliu žingsniu nuėjo žalio ženkle palapinės pusėn. Matatutis sekė, stengdamasis neatsilikti, nors jo išvargusioms kojoms ir nelengva buvo spėti.

Jis nebežinojo, kaip turės būti toliau, bet eidamas galvojo ir galvojo ir žinojo, kad turi sugalvoti ką pasakyti, kad viskas būtų gerai. Jis galvojo vieną mintį, tą metė, galvojo kitą, vėl metė. Smegenys dirbo kaip nesuleistos girkos.

Tuo laiku storulis priėjo žalio ženkle palapinę. Sargybiniai lenktais kardais atidavė pagarbą, o jis atsargiai praskleidė baltą palapinės šilką, pažiūrėjo vidun, pridėjo pirštą prie lūpų ir linkterėjo Matatutiui, kad gali įeiti.

Matatutis įėjo ir tyliai atsisėdo prie durų. Jis nesidairė, net ir atgal nepažiūrėjo, nors juste juto, kad storulio akis tebėra prie palapinės plyšio. Ir jam pačiam iš karto palapinėj buvo sunku ką matyti. Palengva prasižiūrėjo. Kitam palapinės krašte ant kilimo gulėjo vyras. Jo drabužiai buvo dailiai sudėstyti ir padėti vidury palapinės, o jis pats kvėpavo ramiai, vienodai, lyg neturėtų minties, kad tuoj reikės pakilti ir pradėti žudyti tūkstančius nieko niekam nepadariusių, nuo didelio ėjimo mirtinai išvargusių vyrų.

Jis vis Matatučiui dar atrodė žmogus, su kuriuo būtų galima susikalbėti, jeigu su juo mėgintų kalbėti ne jis, paprastas kareivis, bet pats karalius arba nors ir generolas. Negeras žmogus negalėtų taip ramiai miegoti. Ir Matatučiui pasidarė gaila, kad jis ne karalius. Tada jis viską padarytų, kad nebūtų karų ir neberekėtų vyrams visą amžių vargti kariuomenėj, atskirtiems nuo namų ir nuo savųjų.

Akys vis labiau ir labiau apsirato, ir ėmė rodytis, kad vadas lyg ir kur matytas. Pasilenkė arčiau, dar arčiau, ir senas kareivis vos sulaikė nustebimo šauksmą: vadas buvo tas pats arklidžių turkas. Jis pats nuvyko į Rusiją, pasidarė vyriausio generolo arklininku, viską matė, viską sužinojo, viską paruošė taip, kad karą galėtų tikrai laimėti. Gerai atsiminė paskutinį jo atsisveikinimą ir suprato, kad kalbėti su juo nėra ko. Jis tuoj paklaus, kur generolienė, ir Matatutis neturės ką pasakyti. Kaip atrodė generolo rūšys, jis gerai žinojo, bet kaip atrodys turkų vergija – negalėjo įsivaizduoti. Šiurpas nukrėtė Matatutį, kad įlindo kaip į maišą.

Jis pradėjo galvoti greitai greitai, lyg mirties vejamą pakalnėn, paskum tyliai pradėjo atsisiegoti savo palaidinę, nusirengė, greitai užsimetė vado drabužius, užsidėjo jo aukštą šilkinį turbaną, visą baltutį

kaip gulbės plunksnos, tik su didele raudono rubino sagtim kaktoje, užsisegė deimantais sagstyta kardą, ištraukė iš makštų ir dideliu tyliu šuoliu iššoko iš palapinės.

Kiek toliau stovėjo storulis, ir apie jį buvo susirinkęs būrys vyresniųjų. Jie jau žinojo, kad palapinėj yra vadui labai artimas žmogus, atnešęs didelio svarbumo žinią.

- Paskui mane! - sulaikydamas balsą, kad vado nepažadintų, šūkterėjo Matatutis ir tekinas pasileido jūros pusėn.

Galiuką pabėgęs, stabterėjo ir pilnu balsu sušuko:

- Visa kariuomenė paskui mane!

Vyresnieji, iš karto šokę paskui vadą, kaip skruzdelės pabiro į visas puses, kiekvienas kelti savo dalinio, o Matatutis bėgo dideliais žingsniais, kardą nuversdamas palapines, ir vis šaukė:

- Visa kariuomenė paskui mane!

Vyresnieji kėlė kareivius ir savo rėžtu šaukė:

- Visa kariuomenė paskui vadą!

O vado baltas šilkinis turbanas ir raudoni, auksu siūti ir deimantais nusagstyti rūbai tik mirgėjo, tik žiburiavo saulėje, ir nė vienas negalėjo suklysti, kur vadas yra.

Ir bėgo visi būriais ir kaip kam pakliuvo.

Matatutis visada buvo greitas, bet dabar bėgo taip, kad ir save patį jauną būtų pralenkęs. Jį vijosi patys narsiausi ir klusniausi kareiviai, paskui juos lėkė visi kiti, negirdėtos baimės pagauti, dar paskiau aptukę vyresnieji, nes jiems sunku buvo savo aptukimą panešti. Jie duso nuo savo pačių storumo ir niekaip negalėjo suprasti, kas atsitiko. Kad suprastų, jiems reikėjo turėti laiko susėsti, apsvarstyti viską iš eilės ir paskum nutarti, o čia to laiko nebebuvo.

Pats pirmasis pribėgo jūros krantą Matatutis. Tokį statų, akmenuotą krantą – ir sustojo. Tuoj įkandin atbėgo ir pirmas kareivis. Jis buvo jaunas, gražiai nuaugęs, atrodė labai narsus, ir iš akių švietė laimė, kad jis pats pirmasis paskui vadą.

– Į jūrą ir į laivus! – sušuko Matatutis.

Kareivis kelis akimirksnius sugaišo, bet Matatutis suplojo kardo plokštuma jam per užpakalį, ir kareivis dideliu šuoliu atsidūrė jūroje.

Kiti buvo čia pat.

– Į laivus! – šaukė Matatutis, ir kareiviai birte biro nuo kranto į vandenį, mėgino plaukti, bet plačios kelnės sėmėsi vandens ir kaip svarsčiai traukė vyrus į dugną. Nauji vyrai tik biro ir biro, o Matatutis tik kardu mojo ir šaukė:

– Į laivus! Į laivus!

Nuo kalnelio ir rusai pamatė, kad turkai bėga kaip galvas pametę. Jie susitvarkė ir pradėjo leistis į slėnį tvarkingomis linijomis, pasiruošę kovoti, jeigu turkai pamėgintų atsisukti.

Tik atsisukti nebebuvo kam. Daugumas kareivių jau buvo vandeny, o vyresnieji uždusę ir susimaišę, tik vienas Matatutis, už visus per galvą aukštesnis, vis komandavo visus į vandenį, o mėginantiems susilaikyti plojo kardo plokštuma per užpakalį.

Tik staiga pro visus generolus ir vyresnius kaip briedis priekin išsinešė vienmarškinis vyras. Jis irgi buvo galvą pametęs ir bėgo tuščiomis rankomis tiesiai į Matatutį, o Matatutis rankoje turėjo šviežiai išgalastą, kaip skustuvas aštrų, turkų vado kardą.

Iš karto buvo aišku, kad atbėga tikrasis vadas, ir Matatutis pasijuto labai sumišęs.

- Ir ko čia dabar jis puola kaip akis išdegęs, - liūdnai pagalvojo. - Nė vieno ginkluoto kareivio neužmušiau, o dabar reikės užmušti vienmarškinį. Argi jis nemato, kad bėga mirti? Juk kai duosiu, tai kiau-
rai perkirsiu. Na, Viešpatie tu mano, aš negaliu taip paimti ir užmušti, bet jeigu nemušiu jo, anie visi subėgs ir mane vietoj užmuš. Tikrai užmuš.

Ir Matatutis, nebesugaudamas, ką geresnio padaryti, ištiesė ranką tolyn jūros pakrante ir pradėjo šaukti:

- Bėk tenai. Tenai.

Bet jis buvo ne paprastas kareivis, kuriam galima įsakyti ir kvailus daiktus padaryti. Jis buvo vadas ir žinojo, ką daro. Matatutis jau labai iš tolo matė piktą jo veidą ir degančias akis ir pats sau niurnėjo:

- Ir kvailumas turko. Kai tik pribėgs, ir užmušiu. Tikrai užmušiu. Ten bėk, beproti, - iš visos gerklės sušuko, rodydamas ranka kiton pusėn, bet turkas puolė tiesiai.

Tada Matatučiui atėjo greita mintis kaip žaibas. Jis metė turkui tiesiai veidan sunkų šilkinį turbaną, o pats pasileido bėgti. Turkas pasigriebė turbaną ir - vytiš. Matatutis sumetė, kad turkas tai ne žemaitis. Žemaitis jeigu jau ką veja, tai veja, o turkas nori turėti laiko ir vydamas dar viską susirinkti. Ir kai turkas vėl buvo visiškai netoli, jis atsegė kardo makštį ir paleido turkui tiesiai po kojom. Turkas susipainiojo į diržus, knapterėjo, pasigavo makštį ir vėl keliais žingsniais atsiliko, o Matatutis nusivilko skaisčiai raudoną švarką ir, kai jau turkas beveik siekė kardo makštį, metė švarką ant galvos ir pasuko ton pusėn, kur buvo rusų pulkai.

Rusai gaudė padrikai pasilikusius turkų vyresniusius ir išsigandusius kareivius, bet labiausiai vertėsi palapinėse, kuriose turkai buvo palikę viską, ką tikėtai su savim turėjo. Niekam nė į galvą neatėjo pasižiūrėti ton pusėn, kur laukaisėjo lenktynių be kepurės, vienmarškinis, bet su plačiomis mėlynomis kelnėmis Matatutis ir žibančiu turbanu, skaisčiai raudonu švarku, bet baltom apatinėm kelnėm vyriausias turkų kariuomenės vadas.

Matatutis bėgo iš visų jėgų, kad greičiau pasiektų savuosius. Jis taip norėjo parsinešti nors kardą ir turkų vado kelnes: mėlynas, plačias, aukso siūlais išsiuvinėtas. Būtų nuostabus atminimas ir jam pačiam, ir vaikams, ir vaikų vaikams. Ir kelios parapijos per kelias kartas šnekėtų, kaip Matatutis visą turkų kariuomenę į jūrą sukišo.

Bėgo, o kvapo buvo vis mažiau ir mažiau. Taip norėjo, kad kas iš savųjų pasitiktų. Kad iš visos didelės armijos nors vienas koks paprasčiausias kareivis pasimaišytų, bet nebuvo nieko. Kelnių pirma visiškai neįjuto, o dabar kaip sunkūs svarsčiai mataškavosi tarp kojų ir maišė bėgti.

- Vis tiek turėsiu užmušti, - niurnėjo, jau visiškai dusdamas. - Užmušiu, ir tegu. Ir kas.... Tegu

nelenda. Nemušiu aš, jis užmuš. Pribėgs, atims kardą ir užmuš.

O turkas vis artyn, ir Matatutis vis labiau jautė, kad užmušti negalės. Kai jis taip sustos, atsisuks ir – tiesiai per galvą. Kad iš muštynių, iš kraujo užsidegimo, bet dabar taip sau...

Ir Matatutis nebeišlaikė. Kiek jėgų turėdamas, sviedė kardą toli toli į šoną, pats išsoko iš kelnių, kniupterėjo, ko tiktai nosim žemės nepaarė, ir daug lengvesnėmis kojomis pasileido prie savųjų.

Užpakalyje nebegirdėjo turko nei žingsnių, nei uždusio šniokštimo. Galą pabėgęs, atsigrižo. Turkas nebesivijo, bet ramiai sėdėjo pievoje ir movėsi kelnes, o prie jo šuoliu lėkė pats rusų generolas su keliais raitininkais.

Matatutis ligi skausmo sukando pirštus.

– Kad jum kur visi devyni velniai! – nusikeikė. – Kur jūs buvot, kol aš dar tebeturėjau jo kardą ir kelnes?!

Dar pažiūrėjo, kaip raiti kareiviai būriu apsupa turkų vadą, numojo ranka ir pasuko stovyklos link. Kaip iš sapno pabudęs, sumetė, kad pirmiausia reikia susirasti savo kareiviškus drabužius, bet paėjęs vėl sustojo. Drabužių nesitikėjo rasti. Palapinės buvo suverstos, ir viskas sumaišyta.

Stovėjo vidury lauko vienmarškinis ir žiūrėjo, kaip generolas kalba su turkų vadu. Jis labai būtų norėjęs išgirsti nors vieną žodį, kas ten kalbama, bet tegirdėjo šūkterėjimus, murmėjimą ir matė rankų mosikavimą.

- O ko tu čia be kelnių? - netikėtai išgirdo balsą už nugaros. - Naktį pabėgai? Pas turkus?

Matatutis krūptelėjo ir atsisuko. Priešais stovėjo jo paties būrio vadas.

- Nepabėgau, - ramiai, dar bėgimo kvapą tebe gaudydamas, atsakė Matatutis. - Noriu pasišnekėti su generolu.

Bet būrio vadas tuoj antausį, tuoj kitą, įrėmė durtuvą į nugarą ir nuvarė pas pulkininką.

- Tas šiandakt pabėgo pas turkus, - pasakė nuvaręs. - Rytą niekur neradom, o čia dabar pagavau dar be drabužių. Kai turkai pradėjo bėgti, net apsirėngti nespėjo, o gal pagalvojo, kad be drabužių niekas nepažins.

Pulkininkas turėjo daug kitokių rūpesčių. Jis net akių į Matatutį nepakėlė, bet žiūrinėjo puikų riestą kardą su žaliais akmenimis nusagstyta rankena.

- Kaip tokią dieną teismui neatiduosiu, - pasakė. - Įkrėsk dvidešimt penkias ir uždaryk vienam mėnesiui.

- Bet, pone pulkininke, aš nepabėgau, - šoko teisintis Matatutis.

Pulkininkas nutraukė:

- Gana, užteks, - ir, nepakeldamas nuo kardo akių, pridėjo: - Žinai, kas yra už pabėgimą?

Matatutis žinojo: už pabėgimą buvo katorga ligi gyvos galvos. Kitas gal būtų ir tylėjęs, bet žemaitis yra žemaitis. Jam teisybė kartais brangesnė už galvą.

- Bet aš nepabėgau. Aš tik noriu viską pasakyti, kaip buvo.

- Pridėk dar dvidešimt penkias, - vis nuo kardo nepakeldamas akių, pridėjo pulkininkas, - ir dar... Bet užteks ir mėnesio.

Matatutis atsiminė rūšį ir penkiasdešimt lazdu, kurių ir stipriam vyrui galėjo būti per daug, bet nenorėjo dar daugiau gauti. Atsiėmė, kad buvo skirta, ir atsisėdo mėnesiui. Sėdėti nereikėjo, nes lauke kalėjimo nebuvo, bet turėjo valyti pulkininko arklį ir negalėjo niekur iš stovyklos ribų pasitraukti.

KARALIUS

Tokio laimėjimo niekas nesitikėjo ir niekas nesuprato, bet karaliui tuoj buvo išsiųsta žinia, kad generolas su savo kariuomene visus turkus į jūrą sugrūdo, o patį vyriausią vadą ir daugelį mažesnių į nelaisvę paėmė. Visiems buvo neapsakomai smagu. Tokio laimėjimo net knygose niekur nebuvo aprašyta. Iš didelio džiaugsmo generolas trečią dieną įsakė visiems kareiviams dovanoti bausmes. Dovaną ir Matatučiui, tik penkiasdešimties lazdų niekas išimti nebegalėjo, o nuo jų gėlė ir strėnos, ir akys buvo paraudusios.

Tokia staigia žinia ir pats karalius nenorėjo tikėti. Kai turkai taip netikėtai užpuolė, visiems atrodė, kad eis ir kiaurai nueis. Visas dvaras buvo susijaudinęs, o atsargesnieji slapta krovėsi brangenybes ir rengėsi bėgti, nors vargu ar kuris žinojo, kur galės išbėgti. Gavę žinią, visi nuščiuvo, o karalius su karaliene padarė, ko niekada anksčiau nebuvo darę: liepė pakinkyti geriausius arklius ir, palydovų

apsupti, išvažiavo padėkoti drąšiam savo generolui ir smarkiems jo vyrams.

Visus kareivius sustatė į ilgiausias eiles, o pats karalius net iš karietos išlipo pasveikinti generolo ir savo rankomis prisegė prie krūtinės pačią didžiausią žvaigždę, o generolas karaliui dovanojo deimantais nusagstyta turkų vardo kardą.

Apdovanojo karalius ir kitus vadus, paskum įsėdo į karietą ir nuvažiavo pagal kareivių eiles, vis sveikindamas, vis sakydamas:

– Gerai, vyrai. Tai gerai mušėt. Ačiū, vyrai. Išgelbėjot motiną tėvynę.

Važiuoja, sveikina, visas labai smagus, vis apžiūri, kaip vyrai atrodo, ir tik staiga liepia sustabdyti arklius.

Sustabdė ir žiūri tiesiai į Matatutį. Matatučiui ir širdis nutirpo. Galvoja: karalius vis tiek viską žino. Stovi ir jaučia, kaip kojos pradeda tirpti. Tik spaudžia širdį saujon, kad išlaikytų, jeigu karalius išlips iš karietos ir jam tokią pat žvaigždę kaip generolui, ir dar karietą namo parvažiuoti. Tada tai jis į vestuves ne tik generolienę, bet ir patį karalių pasikvies. Tegu žino visi!

O karalius žiūri ir niekaip negali suprasti, kaip čia tarp žaliūku vyrų stovi toks į priekį palinkęs, iš pažiūros niekam doram nebetikęs senis.

Pasimojo artyn.

- O ką tu čia veiki? - paklausė.

- Savo šviesiausiam karaliui tarnauju, - įsitempęs atsakė Matatutis ir pagalvojo, kad karalius gal ir nežino, ką jis padarė.

Pažiūrėjo į generolą, tas labai rūščiai raukė kaktą.

„Ir pasakysiu, kaip čia viskas buvo. Karalius turi teisybę žinoti“, - galvojo Matatutis, o karalius klausė:

- Nuo kada?

Matatutis vėl pažiūrėjo į generolą. Jis buvo dar labiau susiraukęs ir krimto ūsą, ir tai nieko gero nežadėjo. „Vis tiek nemeluosiu“, - nusprendė Matatutis, bet, kiek metų kariuomenėj išbuvęs - negalėjo sumesti. Čia reikėjo pagalvoti, ir jis pasikrapštė galvą, nors ir žinojo, kad prieš karalių nevalia to daryti. Bet su karaliumi jis norėjo pasišnekėti kaip su žmogum, taip, kaip visose žemaičių pasakose. Ir jis pradėjo visiškai nekareiviškai:

- Kad jau sunku būtų tikrą teisybę pasakyti. Laidas taip ilgai bėgo, kad susimaišė ir metai, ir dienos. Turėtų jau būti apie trisdešimt penkerius.

Generolas visą viršutinę lūpą prikando, o karalius nusišypsojo.

- Metus, matau, tikrai užmiršai, o kur namai - ar dar atsimeni?

Karalius šiandien buvo toks smagus, kad net su senu kareivių nepabijėjo pajuokauti, o Matatutis net pašoko:

- Kur namų neatsiminsi, šviesiausias karaliau! Dievuliau tu mano, nagi Žemaičiuose. Tenai.

Ir parodė ton pusėn, kur vasarą saulutė leidžiasi.

Visi ministrai ir generolai, ir kiti dideli žmonės dairėsi į vienas kitą. Niekas nebuvo girdėjęs, kad karalius iškilmingo parado metu taip ilgai kalbėtųsi su paprastu kareivių, ir dar su tokiu, kuris visiškai nemoka kareiviškai atsakinėti.

O karalius, lyg norėdamas juos paerzinti, pasirėmė alkūne į auksinį karietos šoną ir pasilenkė arčiau, kad geriau išsižiūrėtų į tokio seno kareivio akis.

- O namie ar tavęs kas laukia? - paklausė.

- Laukia, o kaipgi! Laukia tėvas, motina ir...

Ir čia Matatutis susigriebė. Pagalvojo, gal nepatogu karaliui sakyti, kad dar ir Mariulė laukia.

Bet čia karalienė pasilenkė pro karaliaus petį. Ji labai gražiai nusišypsojo ir pasakė:

- Kas dar? Žmona? Vaikai?

Matatutis vėl pagalvojo ir pamatė, kad dabar nebegalima nebeatsakyti.

- Ne, dar ne žmona, - kiek sumišęs pasakė. - Mariulė. Mes jau buvome gatavi prie šliūbo eiti, bet mane paėmė ir atvarė į kariuomenę, o ji pasiliko laukti, kol sugrįšiu. Ir tebelaukia.

Karalius irgi suraukė kaktą. Jam nepatiko, kad kažin koks žemaitis gali tiesiai pasakyti, kad jį į kariuomenę varyte atvarė, bet karalienei tokie dalykai buvo toliau nuo širdies. Ji smagiai šypsojosi ir dar norėjo šnekėtis. Įsižiūrėjusi pamatė, kad Matatutis buvo vyras ir stambus, ir gražus, tik labai suvargintas. Jai pagailo ir jo, ir tokio ilgo laukimo.

- Ir tu manai, kad ji tavęs tebelaukia? - paklausė.

- O kaip kitaip, - greitai atšovė Matatutis. - Laukia. Mes žemaičiai jau tokie: jei žodis pasakytas, tai kaip kirviu kirsta.

Tada karalienė pasilenkė prie karaliaus ausies ir kažin ką ėmė sakyti pašnibždomis. Karalius klausė, klausė, paskum pakėlė galvą ir pasakė.

- Gerai. Esi jau atitarnavęs ir gali eiti namo.

Matatučiui net galva apsisuko. Jis iš to džiaugsmo tik pašoko ir sušuko.

- Ar tuoj?

- Tuoju, tuoju, - labai rimtai pasakė karalius ir, atsisukęs į vyresnįjį, paliepė, kad tą kareivį tuoju paleistų namo, nes toks Jos Skaistybės karalienės noras.

Karalius nuvažiavo toliau pagal eiles. Draugai vieni žiūrėjo su pavydu, kiti su pagarba, o pats Matatutis stovėjo kaip prikaltas. Iš džiaugsmo negalėjo pajudėti iš vietos, tik dvi didelės ašaros ritosi per veido raukšles žemyn.

- O padėkoti ir užmiršai, - pasakė šone stovėjęs jaunas vyras.

Matatutis krūptelėjo. Pagalvojo.

- Gal ir reikėjo, - pradėjo garsiai, - bet už ką? - tyliai pats vienas nubairgė galvoti.

NAMIE

Ilga ir sunki buvo Matatučio kelionė. Tik į trečią mėnesį pasiekė Žemaitijos vidurį. Miškai ir laukai pakvipo kaip jaunystėje, ir Matatutis pajuto, kad kitur visam pasaulyje tokio kvapo nėra. Ir saulė pasidarė šviesesnė, ir vėjas papūtė namų kvapu, ir kojos palengvėjo. Paskutinę naktį nė nakvoti niekur nebesustojo, bet ėjo, ėjo ir ėjo. Artėjant aušrai, visiškai artėjo ir namai. Smagu buvo galvoti, kad namo pareis kartu su saule.

O rytas buvo gražus, ir saulė rengėsi tekėti be jokio debesėlio danguje ir be rūko sruogelės pažėmėj. Kai tiktai saulė pradės kilti iš anapus kaimo ganyklų, jis išeis iš beržynėlio tiesiai ties Mariulės namais.

Visą naktį galvojo: pažins ar nepažins, pažins ar nepažins. Ir galvojo: jeigu nebepažins, iš karto nepasisakys, kas esąs, bet užeis, paprašys pavalgyti, paprašys, kad leistų kelias valandas pasilsėti. Pasa-kys, kad grįžta iš kariuomenės, ir kad dar liko dvi trys dienos ligi namų, ir žiūrės, ką ji sakys.

Ir mažytį žiedelį stipriai laikė, suspaudęs tarp pirštų. Per mišką eidamas, nebegalėjo jo laikyti kišenėje ir bijojo laikyti rankoje, kad neišslystų iš pasilgimu virpančių pirštų, kad neiškristų į žolę. Žolėje galėjo dingti amžinai. Kai laukas ėmė artėti, baimė pamesti žiedelį pasidarė tokia didelė, kad atsiklaupė prie kelmo, nusiėmė nuo kaklo skarelę, pasitiesė, atsargiai padėjo žiedelį į patį vidurį skarelės, rūpestingai suvyniojo, bet neberado vietos, kur galėtų skarelę padėti. Tada vėl išvyniojo, įdėjo į skarelės kampą, dvigubu mazgu užrišo ir vėl užsidėjo ant kaklo. Taip niekur nebegalėjo dingti nei skarelė, nei žiedelis.

Medžiai pradėjo retėti, ir Matatutis išėjo į tekančios saulės aukso rausvumu nudažytus tėviškės laukus. Jau medžiams pradėjus retėti, jis nebegalėjo sulaukyti ašarų, o dabar akys srovėmis patvino. Per jas negalėjo matyti nei laukų, nei namų. Viskas susiliejo žibančiam raudonume. Tik apsiraminęs apsižvalgė, pasitrynė akis ir vėl apsižvalgė: vieta buvo nebe ta pati. Nebuvo nei Mariulės trobų, nei tų didžiulių liepų, kurios savo tamsiu kupolu visą apylinkę goždavo. Laukai aiškiai buvo tie patys, tik vieta ne ta. Liepų vietoje ramiai šnarėjo rugiai, rasotas pilnas varpas žemyn palenkę. Trobų vietose

tebuvo žymu mažos kalvutės. Sunkumas Matatučiui suspaudė širdį, kojų keliai palinko, rodos, atsisėstum parugėj ir nebjudėtum iš vietos.

Buvo nuartas net ir tas takas, kuriuo abu bažnyčion eidavo. Ir griovutis buvo užlygintas.

Pastovėjęs pamiškėj, apėjo buvusios sodybos žymes, paskum pasuko tiesiai per pievas tėvų kietan. Jų namai tebestovėjo. Troba buvo pašėpusi ir per vidurį įlinkusi, lyg didelis sunkus pakeleivis būtų kada prisėdęs ant jos pasilsėti, sodas padžiūvęs ir išretėjęs, bet vis tas pats, tik vienas ažuolas buvo ir aukščiau pakilęs, ir šakas daug plačiau išskėtęs, negu tada paliko.

Pro čiukurą dūmai rūko ir sklaistėsi vaiskiam rytmečio ore. Šilta krūtinėj pasidarė. Mama virė pusryčius vis dar tuo pačiu laiku, tik kažin kaip pati beatrodo. Ir kažin kaip tėvas. Ir pusryčių kažin kas bus. Juk niekas netiki, kad šį rytą jis pareitų. Nebent kokį pranašingą sapną būtų motina susapnavusi. Ji dažnai susapnuodavo, kas atsitiks.

Tvorų vienur visiškai nebebuvo, kitur ištisais straisniais buvo ant žemės suvirtusios, vietomis net tamsiais pūzrais vešlioje žolėje pabirusios.

- Nebeturi tėvelis sveikatos, - pagalvojo ir apmetė akim, kur pirmiausia reikės pradėti tvirti ir kiek reikės karčių, ir kiek baslių.

Ligi rugiams nubalsiant laiko dar buvo, ir Matatutis galvojo aptversiąs pusę sodo, o kitą pusę paliks rudeniui ar gal ir pavasariui, nes ir troboms jau daug kur reikėjo prikišti rankas.

Dar pasižvalgė ir drebančia širdim, ir drebančiomis iš susijaudinimo rankomis pravėrė duris. Pravėrė ir sustojo, slenksčio neperžengęs.

Krosnyje kūrenosi ugnis. Apie ugnį sukosi sijoną aukštai pasikaišiusi moteris, prie stalo sėdėjo vyras su plačia ruda barzda, plačioj lovoj kiurksojo pasišiaušusios vaikų galvos.

Matatutis žiūrėjo ir negalėjo pratarti žodžio. Jis trisdešimt metų dėjo žodžius, su kuriais pasišnekės su namais, ir paskutinį akimirksnį pamatė, kad namų nebėra.

- Ko nori? - rusiškai paklausė moteris.

Matatutis vis dar negalėjo šnekėti.

- Matyti, nebylys, - taip pat rusiškai atsiliepė iš už stalo vyras. - Duok gabalą duonos, ir tegu sau eina. Vaikus dar išgąsdins.

Moteris paėmė duonos gabalą ir ištiesė per slenkstį. Matatutis ne tiktai negalėjo praverti burnos, bet negalėjo pakelti ir rankos.

- Ką? Ar duonos dykai gauti dar neužtenka? - paklausė moteriškė, labai piktai žiūrėdama tiesiai į akis.

Matatutis pajuto, kaip smaugia gerklę, ir lūpos pradeda drebėti, apsisuko ir greitai išėjo. Trobos tebebuvo tos pačios ir žemė ta pati, bet nebebuvo nieko, kas galėtų iš pasiilgimo apsikabinti, nei ką jis pats galėtų apkabinti ir prie širdies priglausti.

Tik kaime sužinojo, kad čia žmonės buvo sukilę, kad jo tėvai davė sukilėliams pavalgyti ir už tai abu senokus katorgon išvarė, o jų vieton atkėlė rusą. Dar sužinojo, kad dalis sukilėlių užsidarė bažnyčioje, kad Mariulė norėjo nunešti jiems valgyti, kad benešančią jau šventoriuje ją kazokai pasigavę ir bizūnais negyvai užkapoję. Ir jos kapą parodė.

Ant kapo buvo pastatytas gražiai išpjaustinėtas kryžius ir truputį gėlių pasodinta. Visi Mariulę atsiminė ir sakė, kad ji bus šventa.

Matatutis atsiklaupė ir ilgai meldėsi, paskum nusiėmė nuo kaklo skarelę, išrišo iš mazgelio žiedelį. Sėdėjo, žiūrėjo į žiedelį ir galvojo, ką su juo būtų galima padaryti. Su Mariule plaukų nebega-

lėjo per jį perverti, o pats vienas nenorėjo. Neturėjo jokio noro pasidaryti jaunas ir nieko savo nebeturėti. Pažiūrėjo, pažiūrėjo į žiedelį, prakrapštė žemėje duobutę prie pat kryžiaus ir užkasė. Užkasęs susimąstė. Žinojo, kad gyventi dar reikės, gal dar ir daugel metų, bet gyventi jokio noro nebeturėjo. Nebeturėjo kur gyventi ir nenorėjo eiti pas svetimus ir maldaute pastogės maldauti. Niekur nebuvo nei tėvo motinos, nei jokio kito artimo. Beliko viena: kol galės dirbti sunkų darbą, o kai nebegalės... Kur dingti, kai nebegalės? Ir tada Matatutis supyko. Supyko taip smarkiai, kad vargu ar nors šėšėlį to piktumo buvo kada jautęs.

PAS KARALIŲ

Matatutis buvo paprastas žmogus ir tikėjo, kad paprastam žmogui reikia taip daryti, kaip liepia tie, kurie viską išmano, o karalius jam buvo tas, kuris viską labiausiai išmanė, bet dabar supyko ir ant karaliaus... Per ilgą buvimą karaliaus kariuomenėj jam ne kartą buvo kilusi mintis, kad čia yra daug kas ne taip, kaip turėtų būti, bet jis buvo ne tiktai paprastas, bet ir labai kantrus. Jam vis rodydavosi, kad reikia dar truputėlį pakęsti, ir viskas pasitaisys, vis kas nors pamatys, kad klysta, ir pasitaisys. Dabar to nebegalvojo. Kaip supyko, taip ir išsirengė tiesiai pas karalių.

Eiti reikėjo labai ilgai, bet vis tiek nuėjo ir piktumą tą patį širdij nusinešė. O Matatučio piktumas irgi buvo ne paprastas, bet panašus į supykusio Dievo, jeigu, žinoma, Dievas kada pyksta; jo piktumas buvo teisybės piktumas.

Kai pažiūrėjo į karaliaus rūmus, tas piktumas dar labiau padidėjo. Rūmų didumui galo nebuvo matyti, nuo langų šviesumo akys temo, o auksiniai bokštų

stogai taip švietė, kad nebegalėjo ir suvokti, kas čia bešviečia: ar saulė iš aukšto dangaus, ar tie karaliaus bokštai.

Pasižiūrėjęs, pasidairęs ėmė ieškoti, pro kur patekti pas karalių. Priėjo prie vienu vartų. Vartai uždaryti, o sargyba stovi su nuogais kardais ir veja šalin visus, kurie tik pamėgina kiek arčiau prieiti. Priėjo prie kitų vartų. Vartai irgi uždaryti, o sargyba stovi su nuogais durtuvais ir duria kiekvieną, kuris tik mėgina kiek arčiau prieiti. Susiieškojo trečius vartus, pačius didžiausius, pačius gražiausius, bet čia sargyba stovi su auksiniais kirviais ir kerta negyvai iš karto kiekvieną, kuris per arti išdrįsta prieiti.

Suprato Matatutis, kad geruoju prie karaliaus neprieis. Pradėjo sukti ratą po rato apie rūmus ir vis galvoti, kaip patekti į vidų. O ir patys rūmai aptverti aukšta mūro tvora be langų, be plyšių, pats tvoros viršus eilių eilėmis aštriais kuolais nusagstytas.

Bet įeiti reikėjo. Reikėjo įeiti ir pasakyti tam mūro tvora apsitvėrusiam ir aukso stogu apsidengusiam karaliui, kaip iš tikrųjų yra jo karalystėje. Ėjo, ėjo ir susitiko seneliuką, žymiai senesnę už save, bet tokį gyvą ir smagų. Matatutis buvo taip užsirūstinęs ant karaliaus, kad norėjo praeiti net nepasisveiki-

nęs, bet seneliukas sustojo, pasižiūrėjo lyg į seniai sutiktą pažįstamą ir pasisveikino.

Tada pasisveikino ir Matatutis.

- Ko užsirūstinęs? - paklausė seneliukas.

Matatutis turėjo laiko ir seneliukui papasakojo viską, ką aš jums ligi čia esu perpasakojęs, o gal dar šį tą ir daugiau, nes man pačiam paties Matatučio jau nebeteko sutikti, o kiti galėjo daug nuotykių ir pamiršti. Seneliukas klausė, klausė ir pats rimtas pasidarė beklausydamas.

- Ar tu manai, kad karalius nežino, kaip kur kas yra? - paklausė.

- Manau, kad nežino. Jis nežinojo, kad ir aš jau per ilgai kariuomenėj tarnauju. Kai tik sužinojo, tuoj ir paleido.

- Laimingas, kuris tiki karalių gerumu, - nusišypsojo seneliukas.

- Bet aš tikiu, - karštai pašoko žemaitis. - Karalius negali žinoti, kokią neteisybę padaro koks generolas arba kazokas. Jie tik karaliaus vardu viską daro, tai taip ir atrodo, kad karalius negeras. Kad tik galėčiau kaip prieiti, viską pasakyčiau, ir tu pamatytum. Kad ir dabar... Ar manai, kad karalius žino, jog aš, senas jo kareivis, suku ratus apie rūmus ir

noriu pasikalbėti. Sakyk, ar jau nebėra kokios nors skylės, pro kurią galėčiau patekti vidun?

Seneliukas pasikrapštė pakaušį.

- Matai, - pasakė, - žmonės visaip prišneka. Nuo seno sakoma, kad tuose mūruose yra viena silpna vieta, kuriai prakalti nereikia nei kaltų, nei kirvių. Užtenka tiktai turėti kantrybės.

- Kantrybės man yra, - greitai atsakė Matatutis.

- Gerai, gali pabandyti. Atsistok štai po tuo medžiu, įsiremšk akimis į sieną ir nepasuk jų į šalį, kol sienoj pasidarys plyšys.

- Ar ilgai reikės žiūrėti? - paklausė Matatutis, ilgakai pažiūrėjęs į tvorą, bet seneliukas nieko neatsakė.

Atsisuko pažiūrėti, kodėl neatsako, bet jo nebebuvo. Jis buvo per tuos kelis akimirksnius spėjęs nueiti ir tarp medžių pasislėpti. Matatutis dar šūkte-rėjo kartą, kitą, bet niekas nebeatsiliepė. Net ir aido iš miško nebuvo girdėti. Tada atsistojo po medžiu, įrėmė akis į sieną ir pasakė:

- Na ir nepasitraukiu iš čia, kol sieną akimis kiaurai pragraūšiu. Laiko turiu. Vis tiek manęs niekur niekas nelaukia, o jei prireiksiu mirčiai, ji ir čia susiras.

Ir pradėjo žiūrėti.

Bėgo dienos ir savaitės, o jis vis žiūrėjo.

Medžio lapai pradėjo ruduoti, o jis vis žiūrėjo.

Papūtė šalti vėjai ir nunešiojo nuo šakų visus lapus, o jis vis nepavargo.

Atėjo šaltis, medžio šakas šarma aptraukė, o nuo pumpurų maži ledo varvekliai pakibo, o jo akys kaip du plieno gražtai buvo įremti vis į tą pačią vietą.

Šiluma nuvarė šaltį, pavasaris išginė į laukus būrius peteliškių, pievas nusmaigstė žolių žalumu, pradėjo sprogdinti medžio pumpurus ir po kiekvienu kabinėti mažus, kvepiančius žalius lapelius, o Matatutis vis neatitraukė akių net į pavasariį pasižiūrėti, bet pamatė... pamatė, kad su pumpurų sprogimu ir mūro sienoj atsirado mažas plyšelis, kuris nepastebimai didėjo ir didėjo, ir kai medžio lapai vėl pradėjo ruduoti, pasidarė toks didumo, kad Matatutis skersas prasispraudė į karaliaus sodą. Iš tos pusės sode jokių sargybų nebuvo, ir jis visiškai paprastai nuėjo tiesiai į karaliaus rūmus.

Buvo pietų metas, ir karalius valgė keptas kurapkas. Jis tebebuvo visiškai toks pat kaip tada po Turkų karo, ir Matatutis jį iš karto pažino. Ir karalienė tebebuvo tokia pat. Matatutis ją irgi iš karto pažino. Pažino ir kai kuriuos kitus ponus, kurie tada buvo kartu su karalium. Tik Matatutis buvo visiškai

pasikeitęs. Jis buvo labai išvargęs, nuo ilgo nevalgymo į kietą kaulą sudžiūvęs, o drabužiai nuo ilgo stovėjimo po medžiu taip pat buvo susibaigę, kad gabalais krito ant blizgančių karaliaus grindų. Niekas Matatučio nepažino.

- Iš kur dabar tas? - sušuko karalienė, pirmoji pamačiusi įeinant Matatutį.

Apie stalą pasidarė sumišimas. Niekas negalėjo numatyti, iš kur tas čia galėjo atsirasti, ir dar tokiu laiku.

- Aš esu Jūsų Šviesybės senas kareivis, - pasakė, žemai nusilenkęs Matatutis.

Karalius pažiūrėjo į Matatutį.

Abiejų akys susitiko, bet Matatučio akys nuo žiūrėjimo į sieną buvo pasidariusios tokios, kad karalius pajuto, kaip jam plaukai po vieną, po vieną pradeda stotis ant galvos.

- Išmeskit! - sušuko karalius ir pradėjo drebėti.

Bet Matatutis atsakė labai ramiai:

- Nemeskit, aš pats išeisiu. Aš niekam blogo nedarysiu. Aš akimis karaliaus sodo tvorą pražiūrėjau, kad galėčiau čia įeiti karaliui teisybės pasakyti. Ir va, žiūrėk, karaliau, kaip pas tave yra.

Tu pagavai mane į kariuomenę, ir aš tarnavau tau taip gerai, kad ir geriausias šuo geriau nega-

lėtų tarnauti. Žinau, kad nereikėjo taip daryti, bet aš esu tas, kuris neverkia dėl praėjusių dienų. Aš mušiau priešus, aš pats vienas visą turkų armiją jūroje paskandinau ir išgelbėjau ir tave, ir tavo karalystę, o ką pats už tai gavau? Buvau tik skaudžiai primuštas ir suspardytas.

Tada aš daug galvojau ir supratau, kad didelių žmonių turi būti ir didelės klaidos, ir mokėjau kentėti, ir nepykau. Bet mane paėmė rūstybė, kai viską patyriau. Tu pats mane iš kariuomenės paleidai namo, bet tik tada, kai namus jau anksčiau buvai atėmęs, paleidai pas tėvus, kai juos buvai jau seniai ištrėmime numarinęs, paleidai pas sužadėtinę vestuvių kelti, kai jau seniai seniai ją buvai nukankinęs.

Žinau, kad ne tu pats tai darei, bet leidai, kad kiti darytų tai tavo vardu. Tu tokią tvarką padarei, ir todėl atėjau tavęs paklausti, kur man dabar eiti ir ką daryti, kur senatvėje galvą priglausti? Kuo man už visą skriaudą atlyginsi?

Karalius buvo atsigavęs. Jam visi plaukai vėl buvo sugulę į savo vietas, ir kaktoje buvo atsiradusios gilios raukšlės.

- O iš kur tu esi? - paklausė.

- Iš Žemaičių, - aprimęs, kad viską galėjo pasakyti, atsakė Matatutis.

- Gerai. Tu atrodai nepaprastas vyras, aš tau ir nepaprastą atlyginimą duosiu. Tokį gerą, kad geresnio ir numiręs nebenorėtum.

Ir, atsisukęs į ponus, pasakė:

- Išmeskit pro vartus tą melagį, paleiskit šunis, ir tegu gena jį, kol šunys pavargs. Paskum paleiskit kitus, paskum dar kitus. Varykit, kol parvarysit Žemaitijon. Tik žiūrėkit, kad man šunų per daug nepavargintumėt. Paimkit kokias keturias, penkias pamainas.

Karalius pamėjo ranka, tarnai pagriebė Matatutį, ir jis dar gerai nepradėjo spirtis, kai pasijuto jau už vartų išmestas. Paskum paleido gaują šunų ir užsiundė, o kitas gaujas vežėsi kariatose, kad, tai jau pavargus, kita pailsėjusi galėtų vyti.

Puolė karaliaus šunys seną karaliaus kareivį, ir jam nieko nebeliko, kaip tiktai bėgti. O šunys kibo ir kibo į pakinkius ligi pat pirmo dvaro, kur jau laukė nauji nepavargę arkliai. Tenai pakeitė arklius ir paleido naujus šunis. Ir taip vijo Matatutį nuo vieno dvaro ligi kito.

Šunys vis keitėsi, arkliai vis keitėsi, tik vienas Matatutis buvo vis tas pats ir kojos vis tos pačios, ir nebuvo kada pailsėti. Ne kartą galvojo atsisėti ant griovio krašto, sėdėti ir nesijudinti. Tegu daro,

ką nori, bet sarmata buvo, kad seną kareivį ir gerą žemaitį pakeleje sudraskytą šunys, tai kas, kad ir karališki. Ir vėl jis bėgo, vėl kabinosi, kol parbėgo į gimtąjį kaimą ir krito paslikas. Čia ponai susirinko savo šunis, o Matatutį paliko gulėti.

Vienas paliktas, Matatutis pravirko. Piktumo jam nebebuvo jokio, bet verkė iš skausmo, iš širdgėlos ir skriaudos. Verkė ir niekaip susilaikyti negalėjo.

STEBUKLINGAS KREPŠYS

- Ko dabar taip raudi? - išgirdo malonų balsą ir pakėlė akis.

Priešais stovėjo smulkus, visas žilutis seneliukas, lyg matytas kur. Toks truputį liūdnas, truputį su šypsena, lyg į kažin ką gerai pažįstamą panašus. Pagalvojo apie aną, kuris patarė tvorą žiūrėte pražiūrėti, bet tas buvo kitoks. Tas buvo panašus į kažin ką tokį, kurį kasdieną po truputėlį susitinki.

Matatutis žiūrėjo pro ašaras ir nieko nesakė.

- Kas gi yra? - vėl paklausė seneliukas, ir Mатуčiui nuo jo balso pasidarė taip, lyg pati motina būtų ištiesusi ranką ir paglosčiusi išvargintą galvą.

- Kad ir apsakyti sunku, - pagaliau pasakė.

Seneliukas atsisėdo priešais, pasirietė kojas po savim ir vėl nusišypsojo.

- Paklausk, - kalbino. - Matau, kad esi pasaulio matęs, ir aš šiek tiek mačiau. Jeigu iš savo vieno išmanymo nieko patarti negalėsiu, tai gal, abu išmanymus krūvon sudėję, ką nors gera sugalvosim. Aš

viena tik žinau, kad pasauly retai kas atsitinka, kad nebebūtų galima pataisyti.

Nuo seneliuko kalbos Matatutį net šypsena suėmė. Gal ir seneliukas pasaulio kiek matęs, bet ką jo matymas galėjo prilygti Matatučio matymui, ir ko tas visas matymas vertas, kai pasidaro nebegerai. Bet šnekėti pradėjo ir papasakojo viską.

Seneliukas pasakojimo klausė kaip vaikas pasakos. Klausydamas kartais buvo liūdnas, kartais labai rimtas, o kartais smagiai šypsojosi.

- Tai matai, - baigė pasakoti Matatutis. - Gyvenimas buvo ir ilgas, ir margas, o ką aš galiu iš jo dabar ištraukti. Iš viso gyvenimo, iš visų vilčių beliko, va, tiktai tuščia pypkutė, kišenėj nė skatiko ir krepšy net nė duonos trupinėlio. Net pačiam, kai pagalvoji, sarmata darosi, kad, visą amžių sąžiningai dirbęs, vargęs kitų gerui, senatvėje turi eiti pakiemiais duonos kąsnio išsimaldauti ir svetimus šunis lodyti.

- Tu ne vienas toks, - ramiai pasakė senelis.

Matatutis pažiūrėjo ilgom. Jam nesmagu pasidarė, kad tas žmogeliukas visą jo gyvenimo darbą tiek tevertina. Norėjo pasakyti kietesnę žodį, bet jį užkando anapus dantų ir tepasakė:

- Tai todėl, kad pasaulis blogai sutvarkytas. Kad niekam teisybė nerūpi.

- Tai ko norėtum? Pinigų? Žemės? Galybės? - visiškai rimtai paklausė, lyg tuos visus dalykus turėtų čia pat savo senam mažam delne.

Matatutį suėmė juokas, kad seneliukas nuo senatvės jau taip suvaikėjęs. Jam viską papasakojai kaip žmogui, o jis lyg su vaiku: „Ko norėtum?“

- Ko? - patraukė pečiais Matatutis. - Žmogus daug ko norėtum, bet kas tau ką taip be niekur nieko ims ir duos. Aš tik daviau ir daviau, gal todėl taip ir yra, kad savęs per mažai žiūrėjau. Duonos, ir tos, ne kiekvienas norės atiekti. Jeigu prašytum šunim pasiundyti, greičiau atsirastų, kas pasiundo: smagu būtų žiūrėti, kaip senis per laukus kaulus neša, bet gero nieko per visą gyvenimą duoti niekas nesiskubino, nesulauksi to nė senatvėj.

Senukas nenustojo šypsojęsis, nors Matatutis ir labai rimtai kalbėjo.

- Nagi padaryk kaip pasakoj. Pasakyk savo tris didžiausius norus, gal aš juos ir išpildysiu. Pamegink.

Matatučiui tie senuko žodžiai kaip peilis nuėjo per širdį.

- Klausyk, žmogau, - pasakė, - jeigu būtum vaikas ir taip šnekėtum, gal aš irgi kartais pasijuokčiau. Aš visą laiką svajojau vesti Mariulę, turėti vaikų ir

šnekėti su jais taip, kaip dabar tu su manim nori šnekėti. Kareivio gyvenime vaikų neteko pažinti, bet jeigu čia šnekėtų vaikas, kad ir pasijuokti iš senio norėdamas, man nebūtų skaudu. Aš irgi kartu su juo pasijuokčiau, bet kai toks iš tokio nori juoktis, tikrai darosi nesmagu.

O seneliukas vis spyrėsi.

- Bet pamėgink, - sakė. - Pamėginti juk gali, kad ir netikėdamas.

Ir Matatučiui nejučia nulėkė mintis: gera būtų, kad kas jį padarytų viso pasaulio karalium. Tada karų nebūtų, ir visi kareiviai galėtų eiti namo. Visus karalius irgi paleistų gyventi kartu su paprastais žmonėmis, o jų auksą išdalytų vargšams.

Dėl savo karaliaus pagalvojo. Nieko negera jam nedarytų, bet ir taip nepalikėtų. Greičiausiai pristatytų kur šunų šerti. Vien todėl, kad prisimintų, kaip jis savo senam kareiviui padarė. Kad Mariulė atsikeltų ir būtų karalienė, kad tėvai sugrižtų ir visą laiką kartu būtų. Bet tokių rimtų dalykų juokams jis negalėjo išdėti. Kad būtų vaikas, būtų galėjęs, bet vyrui taip galvojant pasisakyti buvo ir sarmata. Jis irgi panoro pasijuokti iš seneliuko. Užėjo noras už pasijuokimą atsilyginti pasijuokimu. Pasikrapštė pakaušį, pasikrapštė ir pradėjo:

- Ką čia žmogus tam amžiuje daug benorėsi! Galėčiau paprašyti laimingos mirties, bet numirti dar ir be tavo valios sugebėčiau.

- Ar tikrai? - įsiterpė seneliukas.

Matatutis nusijuokė.

- Na, tokio atsitikimo tai dar nebuvo, kad žmogus, užsinorėjęs mirti, negalėtų sau gyvybės atimti. Bet mirti aš nenoriu, kad ir labai sunku būtų taip, kaip esu, bet ir įdomu pamatyti, kas gi atsitiks toliau. Reikės juk ir kur nakvoti, ir ką valgyti, ir nežinai, iš kur visa tai imsis. Gyventi reikės. Turės atsirasti kas nors, kuris ir padės gyventi.

Atsimeni, kai tada mano paties namuose pasitiko rusė ir atkišo kaip elgetai duonos gabalą, neėmiau. Negalėjau rankos pakelti, o dabar jau visiškai aišku, kad reikės eiti pakiemiais, šunis lodinti, duonos kąsnio maldauti ir neretai rinkti žodžius, sotesnius už duoną ir kietesnius už akmenį.

Jeigu esi gudrus, padaryk, kad to seno švarke-lio kišenėj visada būtų duonos ir dar šio to prie duonos. Pagal dieną: sekmadienį mėsos kąsnelis, penktadienį žuvies ašaka, o kitomis vėl kas. Ir dar: seniai seniai jau bečiulpiu tuščią pypkutę. Paskutinį tabokos kvapą jau baigiu čiulpti. Net pačiam medy jokio kartumėlio greitai nebeliks. Tai smulkus rei-

kalas, bet, visą amžių rūkiesiam, sunku ir to mažo malonumo į senatvę nebetekti. Padaryk, kad mano pypkutėj visada smilkėtų geros tabokos žiupsnelis.

Tai jau būtų du prašymai. Mano senatvei jau kaip ir gana būtų. Ko daugiau žmogui reikia: esi pavalgęs, kai norėsi ir vėl pavalgysi, pypkutė visada smilksta. Bet pats būtinai nori, kad būtų trys. Leisk valandėlę pagalvoti.

Kai karalius už visa gera dabar mane šunimis perpusę karalystės vijo, man vis buvo toks noras: kad turėčiau didelį maišą, kad galėčiau visus tuos šunis suvaryti į maišą, užrišti ir balon įmesti, o pats atsėsti ir nors valandėlę pailsėti. Juk nežinai, kokie šunys tave gali dar rytoj užpulti. Tik didelio maišo tai nenorėčiau tampyti. Ar negalėtum padaryti, kad tokį maišą galėtų atstoti mano krepšys. Pasitaiko, kad kas kliūva ar užpuola, tik pasakai:

- Į krepšį, - ir tas sėdi krepšy. Ir sėdėtų tenai tol, kol pats pamatyčiau, kad jau galiu išleisti. Ar negerai būtų buvę tada su tais turkais, jeigu tokį krepšį būčiau turėjęs. Būčiau suvaręs visus, nunešęs į Turkiją, iškratęs ir liepęs visiems namo bėgti. Nebūtų reikėję gyvų žmonių į balą kišti.

Senukas nusišypsojo.

- Gerai, - pasakė, - duodu viską. Tik į krepšį nevaryk nieko, pirma gerai nepagalvojęs, kas iš to gali išeiti. Bet tu galvoti moki.

- O, dėl to nebūgštauk, aš esu žemaitis, o žemai... - ir nebebaigė žodžio.

Seneliukas čia pat jo akyse sutirpo kaip dūmas. Jis niekur nenuėjo, žingsnio į šalį nežengė, žemėn neprasmego, bet dingo toj pat vietoj, kur buvo sėdėjęs. Net atsistoti neatsistojo.

- Tai tau, - liūdnai nusišypsojo Matatutis, - į senatvę ir nebemiegodamas pradėdau sapnuoti. Turbūt jau tikrai paskutinioji ateina. O gal nuo to išvargimo, - ir iš papratimo patraukė tuščią pypkutę, o iš jos dūmas tik dumt, dumt, dumt, skanus toks, mėlynas, tokio karališko kvapo.

- Ir vėl sapnuoju, - nusišypsojo ir pradėjo apžiūrinėti pypkę.

Pypkėj buvo įkimštas geras žiupsnis tabokos. Ir atrodė įkimštas visiškai šviežiai, dar gerai net neįsismilkęs. Patraukė dar kartą, dūmo buvo dar daugiau. Pasigraibė už nosies, pasidairė po apylinkę. Niekas nerodė, kad miegotų ir sapnuotų tokį tikrą sapną.

- Tai tau, žemaiti, ir po visam, - suniurnėjo ir griebė už kišenės, o tenai gi visa abišalė šviežios,

dar krosnim tebekvepiančios duonos ir rūkytos žuvis gabalas.

- Penktadienis, - pagalvojo, nors jis pats ir tikrą dienų skaičių buvo pamiršęs. Paragavo: duona buvo labai skani ir žuvis skani. Valgė ir juto, kaip skanumas gaivinančia jėga visu kūnu teka. Greitai nuovargio nė ženklo nebeliko.

- Iš tikrųjų... - tęstinai nutęsė Matatutis pavalgęs ir pažiūrėjo į seną kareivio krepšį. Jis visas nublukęs, keliose vietose jo paties ranka paadytas, pakurpinėtas, visas suglamžytas ir sunešiotas gulėjo šalia ant griovučio krašto.

Paėmė į rankas, apžiūrėjo. Buvo visiškai tuščias. Apsižvalgė aplinkui. Nieko gyva nebuvo matyti. Kitapus griovio didelė žolė pasislėpęs čirškė žiogas. Bet paties žiogo irgi nebuvo matyti.

- Taip ar taip, reikia... Na, tu svirply, eikš į krepšį - ir net pats krūptelėjo, žiogas tik zvimbtiesiai pro nosį ir sėdi krepšyje. Ūsus krutina, sparnus taiso, dideles akis į šonus sukina, bet iš krepšio neina.

Matatučiui širdy pradėjo darytis neramu, bet jis vis tiek dar negalėjo tikėti, kad tas būtų tikra teisybė, o ne sapnas ar koks kitas akių apgavimas. Žiogas tai žiogas, bet kad būtų koks gyvas daiktas

kaip reikiant. Kad žmogus koks. Bet atsiminė, kad pirma reikia pagalvoti, ir susigriebė, kad žmogų tai be niekur nieko krepšin kišti būtų negera. Žmogaus negalima gąsdinti. Kad taip koks gyvulys ar nors paukštis. Ir su ta mintim gandraus aukštai aukštai padangėse tik ta ta ta ta ta ir užkaleno.

- Eikš ir tu į krepšį. Tik, žiūrėk, žiogo man nesu-ryk.

Nespėjo dar gerai paskutinių žodžių pabaigti, o gandraus kaip akmuo žemyn iš padangių ir šmukšt į krepšį. Įlindo ir sėdi. Koja raudoną snapą rakinėja ir žiogo neliečia.

- Aiški teisybė, - pagalvojo Matatutis, ir širdį kaip geležim suspaudė, kad tokį didelį dalyką į niekučius išmainė. - Kad nors geros minties galvoje nebūčiau turėjęs, - sudejavo.

Žiūrėjo į žiogą su gandraus ir galvojo, kad tą patį akimirksnį jau būtų galėjęs būti viso pasaulio karalius, Mariulė karalienė, o žmonės būtų taip gražiai nesipešę - kaip krepšyje gandraus su žiogu.

- Štiš lauk, judu, - sušuko supykęs ir pakratė krepšį.

Ir žiogas, ir gandraus tuoj išdulkėjo.

Tada Matatutis piktaus numojo ranka, pakilo, paėjo, sustojęs dar atsisuko pasižiūrėti į tą vietą,

kurioje tikras stebuklas buvo nuvartytas juokais, ir garsiai sušuko:

- Taip man senam avinui ir reikėjo. Bet kuo kalti tie visi kiti, kad aš kvailas buvau. Tie, kuriems dabar kur nors muštis reikia, kad koks karalius to nori.

ATRADIMAS

Kad būtų galėjęs, būtų pats save primušęs. Piktas kaip vėtra perėjo kelis kaimus, su nieku nešnekėdamas, niekam į sveikinimą neatsakydamas. Visi turėjo ką nors, visi ką nors dirbo, visi galėjo pasigirti savo laukais, savo namais, o jis būtų galėjęs turėti savo rankoje viską. Visą ligi paskutinio siūlo galo.

Bėgęs bėgęs pradėjo galvoti. O kai pradėjo galvoti, ėmė susigėsti dėl savo piktumo.

- Kam tau tuoj visko norėti. Tu juk ir dabar daug turi. Daug daugiau negu dauguma kitų. Visada sočiai pavalgyti juk visiškai nebloga. Žmonės visą gyvenimą pluša, vargsta ir tai ne visada gali pavalgyti ligi soties. Ir pavalgęs tuoj turi galvoti, ką kitą syki valgys. O man nereikia. Pavalgęs be jokio rūpesčio galiu rūkyti. Tai juk irgi malonu. Atsigulei kur prieš saulę ir leisk dūmus į mėlyną dangų.

Kas nežino, kad gera būtų turėti visą pasaulį savo rankoj. Labai gera. Bet sotesnis tikrai nebūsi. Jei galėtum vienu kartu dešimt kartų valgyti, o dabar vis tiek bus tas pats. Daugiau nesuvalgysi ir sotesnis

nepasidarysi. O kas atsitiktų, jeigu tas pats senukas kokio juokdario krepšiui tą pačią galią duotų. Ateitų toks į viso pasaulio karaliaus rūmus ir sako: „Į krepšį, Jūsų Šviesybe“. Ir Jūsų Šviesybė lenda. Paskum įvaro Mariulę, paskui tėvus, išneša kur į sodą ir pakabina ant senos obels šakos. Arba kur prie kelio ant tvoros, kad kiekvienas pamatytų, kaip yra su viso pasaulio valdytoju. Ir dar pakabinęs sako: duok man tą ir tą, tai paleisiu. Jam duoda, o jis dar. Duok man tą ir tą, tai paleisiu.

Nuo tos minties Matatutis pašoko į viršų, o paskum, kaip piemenukas nuo karvių namo paleistas, per galvą persivertė.

- Turiu! - sušuko visa gerkle. - Tikrai turiu! Ir padarysiu! Oi, broliuk tu mano, tai padarysiu!

Pašūkavęs pagalvojo, pasvarstė ir išsirengė į didelį kelią.

VĒL PAS KARALIŪ

Šī kartā skubēti nebeturējo jokia noro. Ējo pasi-valgydamas, pasirūkydamas, su žmonēm ramiai pasikalbēdamas, daug ko iš jų pasimokydamas, smalsius geru pypkēs dūmu pavaišindamas, gerai apgalvodamas, kā padarys nuējēs, ir net nē pats nepajuto, kaip vėl atsidūrē prie karaliaus rūmū.

Priējo tiesiai prie didžiujū vartū.

Sargyba stovi, auginsius krivius iškēlusi, ir taiko kirsti, kai tiktai arčiau kas prieis. Matatutis sustojo taip, kad tik kirviu nepasiektū, ir sako:

– Esu senas karaliaus kareivis. Visā amžiu kara-liui tarnavau, o dabar noriu su juo pačiu pasikalbēti.

Bet sargyba buvo labai rūsti ir liepē pasitraukti.

– Jeigu neleisit, aš pats įeisiu ir jus kartu įsinešiu. Verčiau leiskit taip.

Sargybiniai buvo parinkti labai stiprūs vyrai, o čia buvo tiktai vienas, ir tas pats senyvas žmogus. Jie tik garsiai nusijuokē, o vienas net paējo į priekį pagāsdinti žemaitį su kirviu, bet tas nusiēmē nuo pečių krepšį, pakratē ir sušuko:

- Į krepšį, vyrukai.

Ir sargybiniai vienas po kito tik strykt, strykt su visais kirviais į krepšį, pasidarė tokie mažyčiai, kaip švininiai kareivėliai, sėdi krepšio dugne ir nieko negali daryti.

Matatutis užsimetė sargybinius ant pečių ir ramiai įėjo į karaliaus rūmų kiemą. Kiemas buvo didelis, lygus, išklotas dideliais blizgančiais margais akmenimis. Jais vaikščiojo gražiai apsirengę dideli ponai, ir kiekvienas vis pažiūrėdavo į Matatutį, bet nė vienas nepaklausė, kaip jis čia toks pras-tas galėjo patekti. Toliau augo daug gražių medžių, ir žydėjo gėlės. Matatutis vėl pagalvojo, kad gera būtų būti karalium, tik jis nežinojo, ką reikėtų daryti su ta daugybe visokių ponų, kurie visko yra mokęsi ir viską žino.

Jis perėjo kiemą ir tiesiai pasuko į karaliaus rūmų duris, bet čia irgi buvo sargyba: du auksu aprengti vyrai su ilgomis ietimis. Jie sukryžiavo ietis, ir Matatutis negalėjo praeiti.

Su jais jau nė šnekėti nebešnekėjo, bet praskleidė krepšį ir susidėjo, - ir sargybinius, ir ietis.

Įėjo vidun, apžiūrėjo veidrodines sienas, užlipo plačiais, minkštais kilimais išklotais laiptais į viršų ir prie karaliaus kambario durų rado trečią sargybą.

- Į krepšį, - tyliai pasakė, ir abu vyrai sulėkė pas kitus. Visi buvo krūvoj, vieni kitus pažino, bet niekaip negalėjo suvokti, kas darosi.

Tada Matatutis įėjo jau stačiai pas karalių.

Karalius sėdėjo prie didelio stalo su dviem karalaičiais ir žaidė švino kareivėliais. Karalienė sėdėjo didelėje minkštoje kėdėje paskendus, sukinėjo ant ilgų baltų pirštų žiedus ir džiaugėsi jų spindėjimu. „Būtų gražu, kad ir mano Mariulė būtų galėjusi taip džiaugtis“, - pagalvojo. Už lango ramiai švilpavo paukštis.

Matatutis taip ramiai įėjo, o karalius su karalaičiais ir karaliene taip labai buvo užsiėmę savo darbais, kad nė nepastebėjo jį jau kambary esant.

- Labas vakaras poniai karalienei, labas vakaras Jo Šviesybei karaliui ir karalaičiams, - labai žemai nusilenkė senas kareivis.

Jis tik nusilenkė, bet nebuvo išsigandęs ir sveikino šypsodamasis.

Karalius pakėlė galvą ir tarp pirštų taip suspaudė švininį kareivėlį, kad tas net į tris gabalus perlūžo. Vyresnysis karalaitis pasislėpė tėvui už nugaros, jaunesnysis palindo po stalu, karalienė tik aiktelėjo ir nieko nebegalėjo pasakyti.

- Kaip tu čia vėl patekai? - visas nuo piktumo paraudęs, sušuko karalius.

- O šį sykį mane didelė išmintis pamokė ir kaip pas karalių patekti, ir kaip jo šunų nebebijoti.

Karalius atsistojo ir suplojo rankomis.

Matatutis nusišypsojo. Kol kas tik jis vienas teži-
nojo, kad už kambario durų sargybų nebėra.

- Ir aš noriu, kad pasikalbėtumėm kaip du žmo-
nės, - ramiai dėstė Matatutis. - Aną sykį pasakiau,
ką padariau. Aš nepamelavau nieko. Jeigu kas kara-
liui sakė kitaip, tai tas ir melavo. Bet man vis tiek.
Aš ne teisybės atėjau ieškoti. Aš tenoriu, kad atly-
gintum man nors už darbą, kad duotum vietą, kur
galėčiau senatvėje ramiai galvą priglausti.

Karalius nelabai girdėjo, ką Matatutis šnekėjo.
Jam buvo neįdomu, jis tik laukė durų sargybos vir-
šininko ir negalėjo suprasti, kodėl jis nepasirodo.

Suplojo dar kartą ir nebegalėjo paslėpti susirū-
pinimo.

- Kažin, ar kas atsilieps? - nebeiškentė Matatutis.

Karalius pabalo.

- Kas atsitiko? - paklausė Matatutį.

- Aš manau, kad nieko, tik nėra kam atsiliepti, -
visiškai ramiai atsakė, lyg nebūti kam atsiliepti kara-
liaus rūmuose būtų pats paprasčiausias dalykas.

Karalius dar kartą suplojo ir pašaukė balsu.

– Kur jie visi? – suėmė rankomis už galvos.

Matatutis tiktai šypsojosi.

– Ko šypsais? – sušuko ir žengė artyn, o Matatutis nusiėmė nuo pečių krepšį. Tuo metu įbėgo tarnas.

– Pašauk sargybų vyresnįjį, – sušuko tarnui ir vėl atsisėdo į kėdę.

Karalaičiai apsikabino motiną ir visi išsigandę žiūrėjo į svetimą vyrą.

Matatutis praskleidė krepšį, pažiūrėjo į vidų ir susijuokė.

– Kas ten yra? – paklausė mažiausias karalaitis.

Jis dar buvo per mažas, kad nusigąstų rūmuose atsiradusios mažos netvarkos.

Karalius sūnų sudraudė, smarkiai treptelėdamas koja, ir berniukas patempė lūpą.

– Nenusimink, mažyti, greitai parodysiu ir tau, ir karaliui...

Į patį vidurį kalbos įlėkė visas uždusęs sargybų viršininkas. Karalius trenkė plaštaka į stalą, kad net sienos sužvangėjo.

– Kaip tas čia pateko? Paaiškink! – sušuko. – Ir žiūrėk, kad daugiau to nebeatsitiktų! Tą valkatą tuoj į rūšį! Kad saulės šviesos savo gyvenime nebematytų! Visoms sargyboms po penkiasdešimt lazdų per

padus, o tu, kad kitą sykį žinotum savo darbą, pats prie mano durų stovėsi, kol išmoksi, kaip sargybos turi savo pareigas eiti!

Sargybos viršininkas labai apsidžiaugė, kad jam tik tokia bausmė, ir greitai šoko pro duris pasišaukti vyrų, bet už durų nieko nebuvo. Nubėgo apačion, bet ir tenai jokių sargybų nebebuvo, nubėgo prie vartų, ir tenai buvo tuščia, o Matatutis vis nenustojo šypsojęsis, paskum praskleidė krepšį, pažiūrėjo į vidų ir pasakė:

- Žinau, kad jūs, vyrai, čia nieku dėti, ir jau norėjau paleisti, bet patys girdėjote, ką karalius pasakė. Kuris norite penkiasdešimt lazdų gauti, galit šokti lauk, o kuris ne, pasilikit. Aš čia jums nieko bloga nežadu daryti.

Kareiviai dar labiau susigūžė krepšio kamputy. Matatutis vėl atsisuko į karalių.

- O tave, karaliau, aš vis tiek prašau dar sykį pagalvoti. Nieko nebausk dėl to, kas čia atsitiko, o man ir kitiems seniems kareiviams, kurie viską prarado bekarėiviaudami, parūpink ramią senatvę. Ir tai padaryk iš meilės, ne iš baimės.

Sargybos viršininkas įlėkė su visu būriu žvalių vyrų. Pats puolė ant kelių prieš karalių ir pradėjo:

- Atleiskite, Jūsų Šviesybe, visos sargybos dingę, kaip žemėn prasmego. Niekas nežino, kur jos yra. Pastačiau naujus vyrus, visur trigubai daugiau negu buvo. Turėjo būti koks baidymas išdavimas. Bet dabar viskas sutvarkyta. Paimkit tą! - sušuko vyrams ir parodė ranka į Matatutį.

Vyrai puolė paimti seną žmogų, o tas tik prakleidė krepšį ir pasakė:

- Visi į krepšį!

Ir atsitiko karaliaus rūmuose niekada negirdėtas dalykas: pirmiausia krepšin sušoko kareiviai, paskum sargybos viršininkas, paskum karalaičiai, karalienė ir pagaliau dribtelėjo pats karalius. Matatutis užtraukė krepšį, atsisėdo į plačią minkštą kėdę, kur karalienė buvo sėdėjusi, ir galvoja.

Širdy kažin kas maudžia ir gundo nunešti visus kur į kūdrą ir iškratyti į pačią giliausią vietą, į sūkurį kokį, kad nė vienas laukan nebeišliptų, pačiam atsisėsti į karaliaus sostą ir valdyti žmones su meile. Ir kas tik nenorės karaliūm pripažinti, kas nors kiek plauką šiauš, tuoj į krepšį, į krepšį, paskum į tą pačią kūdrą. Ir kai čia viskas jau bus gerai, tada turkų karaliū į krepšį, paskum vokiečių, paskum kinų, japonų, o pačiam vis daugiau ir daugiau

žmonių valdyti ir vis žiūrėti, kad visiems būtų gera gyventi.

Bet kaip padaryti, kad visiems būtų gera. Vienas didelis, kitas mažas, vienas nori dirbti, kitas nori tingėti, vienas nori vieno, kitas kito. Kaip sužinoti, ko kuris nori, kad žmonių daugiau negu skruzdėlyne skruzdėlių, ir negali matyti, kur kuris yra ir ką veikia, negali žinoti, kokia nelaimė kurį užklupo.

Sėdėjo sėdėjo, rūkė rūkė, galvojo galvojo, bet nieko negalėjo sugalvoti.

- Tai matai, kaip yra, - pagaliau pats vienas balsu prašneko, žiūrėdamas, kaip rangosi melsvi pypkės dūmeliai auksu klotose ir paveikslais išpuoštose karaliaus kambario lubose, - durnas daiktas paprašė dar durnesnio daikto ir gavo, o gavęs ir nebežino, ką daryti. Kodėl negalėjau paprašyti, kad pamokytų, kaip padaryti, kad visiems čia žemėje būtų gera gyventi. Kad visi būtų ir laimingi, ir smagūs.

Sėdėjo sėdėjo ir tyliai pravėrė krepšį. Karalius tuoj iškišo galvą.

- Kam tu mane įžeidinėji? - sušuko.

- Aš nieko neįžeidinėju. Aš tik pats jaučiuosi įžeistas, - ramiai pasakė Matatutis.

- Tu? - nustebo karalius. - Ar tu žinai apskritai, kas yra įžeisti karalių? Ir ko tu pagaliau tikrai

nori? Nesidžiaugi, kad pats karalius savo akim tave pamatė ir iš kariuomenės paleido, o kažin ko užsi-geidei. Sakyk, ko nori, ir greičiau paleisk iš to pra-keikto krepšio.

Karalius kalbėjo labai piktai ir tvirtai, lyg tikė-damas, kad, ir krepšin įkištas, dar nenustojų būti karalius.

- Kad sunku net pasakyti, ko žmogus kartais panori, - visiškai ramiai atsakė Matatutis. - Čia besėdint man atėjo į galvą, kad tik žmogus mažas, o ne jo norai. Niekada nebuvo pagalvojęs, kad galėčiau kada norėti kūdroje karalių paskandinti, o dabar panorėjau. Sakau, nunešiu ir iškratysiu visus kaip kačiukus kur į kūdros vidurį.

- Paskandinti? - greitai pašoko karalius, bet jau nebe taip piktu balsu. - Paskandinti gal ir galėtum, bet ar pagalvojai, iš kur kitą karalių gausi?

- Karalių... - Matatutis numojo ranka. - Kas nenorėtų karalius būti? Tokių galėtum net vežimais vežti. Tik, va, nežinia, ar kuris nors iš jų būtų geresnis. Ar atsirastų kas nors, kuris karalius norėtų būti ne dėl savo reikalo, bet dėl kitų. Kiekvienas galvos, kad tik jis viską gali, kad tik jis viską išmano, lygiai kaip ir tu kad manei. O tu, tam krepšyje pasėdėjęs ir gerai pagalvojęs, gal ir naudingų dalykų galėtum išmokti.

- Tai kas tu esi? Dievas? - visiškai nuolankiai paklausė karalius.

- Ne, aš tik paprastas tavo kareivis. Aš tik gavau galią padaryti, ką matei mane darant. Ir žinai dar, koks noras mane ima? Noriu nusinešti tave Žemaitijon, paleisti iš krepšio ir užsiundyti šunim. Nors tu iš žemaičių ir daug ko atėmei, bet šunų dar mes turim. Ir gerų šunų. Ir žemaitiški šunys tai ne karališki, pamainų jiems nereikėtų. Jau kai užsiundyčiau, tai varytų ligi pasaulio galo, o jeigu reikėtų, tai ir atgal tas pats sugrąžintų.

- O ne, mielas kareivi, savo karaliui tu to padaryti negalėtum, - labai išsigandusi ir labai švelniai atsiliepė karalienė iš paties krepšio dugno.

Matatutis susijuokė.

- Kodėl ne, - greitai atsakė. - Jeigu karalius gali daryti viską ir nė kiek negalvoti, ką daro, kodėl negalima to paties padaryti ir karaliui. Aš net labai norėčiau karalių pasiundyti šunim, kad sužinotų, kaip tai iš tikrųjų atrodo, tik, va, galvoju, galvoju ir negaliu vieno dalyko išgalvoti: kaip karalių atskirti nuo žmogaus. Žmogaus aš negaliu nei žudyti, nei šunimi siundyti. Žmogus, karaliau, yra didesnis už karalių. Žmogus išėjo iš Dievo rankos, o iš kieno rankos išėjai, karaliau, tu? Čia tavo laimė ir yra.

Žinau, kad reikia tau ką padaryti, tik nežinau ką. Tik nežudysiu ir šunim nesiundysiu.

- Tai greičiau sakyk, ką dar darysi! - su nekantrumu šūkterėjo karalius.

Matatutis kelis akimirksnius pagalvojo.

- Jeigu atsimeni, ko atėjęs prašiau, tai tuo kartu daugiau nieko nenoriu.

- Gerai, - visiškai rimtu balsu pradėjo karalius. - Duosiu tau dvarą su daug miškų, žemių, vandenu, su gražiais rūmais. Duosiu maišą pinigų, kad galėtum be rūpesčių gyventi, duosiu ketvertu kinkytą karietą, kad pėsčiam nereikėtų namo eiti, visiems seniems kareiviams irgi ką nors duosiu, kad galėtų, parėję namo, ramiai gyventi. O kitų irgi nebelaikysiu visą gyvenimą.

Kariuomenės reikia, be jos ir žmonės negalėtų ramiai gyventi, bet nebelaikysiu taip ilgai. Bent tu, kurie nenorės ilgai būti, nelaikysiu. Tegu ir kareiviui lieka laiko pagyventi. Viską padarysiu. O tu irgi išpildyk vieną prašymą: nebeateik pas mane daugiau. Nebegąsdink mano šeimos ir nemaišyk valstybės reikalų.

Matatutis prižadėjo ir išleido iš krepšio ir karalių, ir karalaičius, ir karalienę, ir visus kareivius.

Visi vėl pasidarė tokio pat didumo kaip buvę ir labai nustebę žvalgėsi į vienas kitą ir į Matatutį. Kai kurie dar tebedrebėjo.

– O jų prašau irgi nebebausti, – paprašė Matatutis, parodęs į sargybinius. – Jie tik tai tepadarė, ką ir pats karalius vėliau padarei. Visi juk tam pačiam krepšy buvot.

Kareiviai sukando lūpas, kad nenusišypsotų, o karalius paraudo, bet prižadėjo viską, ko Matatutis prašė. Paskum paprašė sėstis ir palaukti, nes jam reikią pasiklausti savo ministerių, kur gauti tokią dvarą, išdininkui pasakyti, kad pripiltų maišą pinigų, arklininkui, kad parinktų pačius geriausius arklius ir paruoštų karietą tokiai ilgai kelionei.

Matatutis atsisėdo į minkštą kėdę, pradėjo žiūrėti sienose išpieštus didžiulius paveikslus, o karalius ir visi kiti išėjo.

NIEKAS NEPADEDA

Karalius buvo ir piktas, ir neramus. Jis sušaukė visus patarėjus į didžiulę, veidrodžiais išklotą pasitarimų salę, atsisėdo į karaliaus sostą ir negalėjo prartarti žodžio. Negalėjo taip paprastai visiems pasakyti, kad atėjo elgeta ir susidėjo krepšin ir visas sargybas, ir patį karalių su visa šeima.

Patarėjai sėdėjo ir žvalgėsi į vienas kitą. Jie žinojo, kad rūmuose atsitiko kažin kas labai negera, bet nė vienam nevalia buvo praverti burnos, kol pats karalius nepraveria.

Tylėjo visi.

– Šnekėk, – pasakė karalienė ir uždėjo savo baltą ranką karaliui ant rankos.

– Kad sunku sakyti, o sakyti reikia. Ir jūsų patarimo reikia, – kreipėsi į salę, tylinčią taip, lyg pati mirtis pirštų galais pasieniais vaikštinėtų. – Jūsų karaliaus sostas ir visa mūsų motina tėvynė niekada nebuvo tokiam dideliame pavojuj.

Ir karalius viską papasakojo iš eilės. Pasakė, kad elgeta sėdi karalienės kėdėje ir laukia, kad visa

karaliaus taryba padarytų, ką jis begėdiškai reikalauja. Ir dar negali pasakyti, ar jis laikys savo žodį. Kas elgetos žodžiu gali tikėti.

Visi susirūpino, vienas po kito pakildami, ėjo prie durų pro plyšelį pažvelgti, kaip Matatutis sėdi karalienės kėdėje, žvalgosi po kambarį ir sklaisto ant kelių elgetos krepšį.

- Paprastas dalykas, - pasakė vienas. - Reikia tik krepšį kaip nors išvilioti.

- Kam vilioti? Atimti, ir tiek, - pasiūlė kitas.

- Ne, reikia gudriau. Reikia sukelti pasitikėjimą, - pradėjo aiškinti vienas iš seniausių patarėjų. - Kas kad jis elgeta, bet savo rankoje turi jėgą, kurios kiekvienas karalius gali pavydėti. Tik vienas dalykas gali mums padėti: karalius žinotų, ką su tokia jėga daryti, o elgeta niekada to nesumes. Su juo reikia elgtis taip pat, kaip elgtumėmės su kiekvienu iš svečius atvykusių karalių, ir pamatysite, kaip savo krepšį net pats atiduos.

- O jeigu neduos? - pirmas suabejojo karalius.

Jis jau geriau pažino Matatutį negu kiti.

- Jeigu neduos? Tada paprasčiausias reikalas. Jis turi čia pat numirti. Krepšys pasiliks, ir Jūsų Šviesybė galės jį valdyti.

Tada kilo klausimas, ar be elgetos valios kitas kas galėtų juo naudotis.

Reikėjo žinoti ir tai. Tuoj būrys išmintingiausių nuėjo karališkon bibliotekon sužinoti, ar nebuvo kada nors pasauly ko nors panašaus į tokį krepšį, kiti paliko sėdėti ir laukti, o visa karaliaus virtuvė buvo sukelta ant kojų per trumpą laiką paruošti tokius pietus, kokius ruošdavo svetimo krašto karaliui apsilankius.

Praėjo geras laikas, kol išminčiai surado, kad toks krepšys yra kada buvęs ir ėjęs iš rankų į rankas, ir kiekvienas, kurio rankose jis būdavo, galėjo juo naudotis. Tik paskum patekęs į kažin kokio keistuolio rankas ir tas paslėpęs. Niekas nežinojęs, ar kalnuose, ar dykumoj, ar vandeny. Daug kas po to mėginęs ieškoti, bet jokių pėdsakų niekur negalėję užtikti. Paskum ir tikėti nustojo, kad toks krepšys apskritai galėjęs būti, ir visą reikalą pavadino pasaka. Bet dabar pasaka jau vėl buvo pasibaigusi, krepšys vėl buvo pasaulyje, tik, kaip ir visi geri dalykai, ne tose rankose, kuriose turėjo būti. Bet visų svarbiausia: buvo aišku, kad krepšys gali veikti ir be Matatučio.

- Gerai, - nusprendė karalius. - Mes turim išmėginti viską. Krepšio aš noriu! Aš turiu jį turėti!

Visi karaliui pritarė, bet visų akys irgi sužibo: kiekvienas kitas norėjo tokį krepšiuką turėti. Tik to niekam negalėjo sakyti, ir visi labai smagiais ir atvirais veidais pakilo pietų. Pakvietė ir Matatutį.

Susirinko ministrai ir kiti dideli ponai, visi žiba, o Matatutis paprastuose trinyčiuose ir krepšį per petį pasikabinęs. Visi ne tiek valgo, kiek vis į krepšį dirsčioja, o karalius kažin kokia nesuprantama kalba pasikalba tai su vienu, tai su kitu, paskum ir sako Matatučiui:

- O aš galvojau, galvojau ir, va, ką pasakysiu: matau, kad esi labai išmintingas vyras. Dabar tikiu, kad tada turkus pats jūron sukimšai, ir generolui už tą melą pats savo ranka nurinksiu žvaigždes.

- To nedaryk, - greitai pasakė Matatutis. - Tegu kiekvienas turi, ką gavo. Jeigu atimsi, aš dar ateisiu į karaliaus dvarą paprašyti, kad atiduotum.

- Na, gerai gerai - neimsiu, - tuoj nusileido karalius, - bet aš vis tiek tikiu tuo, ką tada sakei. Tik man turėsi kada viską smulkiau papasakoti. Bet kam dabar tau važiuoti kažin kur į dvarą? Pasilik čia. Turėsi gerą gyvenimą, padarysiu tave vyriausiu visos kariuomenės vadu. Kai reikės kariauti, kareivių nė nereikės, tu tik nueisi, suvarysi visus į krepšį, o paskum iškratysim kur į jūrą. Kareivių tereikės tik

tvarkai padaryti. Ir tu nespėsi net gerai apsidairyti, kai mes jau visą pasaulį turėsim savo rankoj.

Matatutis papurtė galvą.

- Karaliau, juk anie kareiviai irgi žmonės. Kaip dabar juos į vandenį.

- Na, gerai. Tai parduok tą savo krepšį ir pasakyk, kaip su juo daryti. Už jį ir dvarų, ir pinigų duosiu, kiek panorėsi. Gerai? O jei norėsi, galėsi čia gyventi.

Matatutis vėl papurtė galvą.

- Nenoriu pats su visis dvarais į savo paties krepšį lįsti, - nusišypsojo.

Karalienė baisiai paraudo, o karalius tik akimis ją sutramdė, vėl pasišnekėjo, pasišnekėjo nesuprantama kalba su kitais ir pakvietė visus išgerti už gerą seną kareivį ir išmintingą žemaitį. Išgėrė ir Matatutis, bet jam gėrimas paliko burnoj nemalonų kartumą. Po valandėlės, pasišnekėję, pasišnekėję, vėl išgėrė. Šį sykį Matatutis pastebėjo, kad jam buvo įpilta visiškai iš kito butelio, ir gėrimas buvo dar kartesnis.

Dabar visi šnekėjo nesuprantama kalba ir žiūrėjo į Matatutį, ir Matatutis negalėjo suprasti, kodėl visi į jį taip žiūri. Po valandėlės vėl atnešė gerti ir Matatučiui vėl pripylė iš kitur. Jis nebenorėjo gerti tokio kartaus gėrimo, ir, kol visi karštai kalbėjosi

nesuprantama kalba, paėmė ir sumainė taureles su kaimynu. Jis norėjo tik pamatyti, ar ir kituose buteliuose gėrimas toks pat kartus.

Kai kalbos nutilo, ir vėl visi sužiuro į Matatutį, karalius pasiūlė išgerti. Visi išgėrė. Išgėrė ir Matatutis ir net susijuokė: toks skanus buvo gėrimas, kurį gėrė visi kiti, o jam kažin kokios tulžies pylė. Iš karto susijuokė, o paskum supyko, kad pats karalius taip gražiai kalba ir taip karčiai girdo, norėjo jau pikta žodį pasakyti, bet kaimynas tik bildinkšt ir nuvirto po stalą. Matatutis pasilenkė padėti atsistoti, bet jis buvo nebegyvas.

Kilo sumišimas.

– Kas jam pasidarė? – paklausė Matatutis.

– Per daug išgėrė. Jis visada greitai pasigeria, – suramino kaimynas iš dešinės.

– Kad jis tik pusę mano taurelės teišgėrė. Karčiosios tos.

– Tavo? – nustebo karalius ir pats pasilenkė prie nuvirtusio vyro, kuris buvo pats svarbiausias ir pats patikimiausias patarėjas visuose painiuose reikaluose. Jis pats ir šiandien buvo pataręs padėti Matatutiui stiprių nuodų, kad krepšys pasiliktų karaliui, o pats atsisėdo šalia, kad pirmas galėtų krepšį pasigauti ir visus suvaryti. Net ir patį karalių.

- Mano, - ramiai paaiškino Matatutis, - aš išgėriau kelias, ir, matai, gyvas tebesu. Tai todėl, kad esu žemaitis. Tik turiu pasakyti, kad baisiai buvo neskanu.

Karalius visiškai susimaišė, o Matatutis pamatė, kad čia ilgam nebegali pasilikti. Jis paprašė, kad greičiau kinkytų arklius, piltų pinigų į maišą ir parodytų, kur yra tas pažadėtas dvaras.

- Aš jau pavargau, noriu pailsėti, - pasakė dar nevisiškai atsipeikėjusiam karaliui. - Čia man poilsio tikrai nebus.

Šnekėjo su karalium, o pats laikė abiem rankom krepšį gatavą ir laukė, iš kurios pusės kas puls.

- Gerai, - pasakė karalius, - gali važiuoti. Tik pasėdėk, kol arklius pakinkys. Ir nieko nebijok. Aš nieko nežinojau, kad tau ne to paties gėrimo davė. Aš surasiu, kas tai padarė, ir liepsiu pačiam išgerti.

Karalius jau buvo visiškai atsipeikėjęs. Jis šnekėjo kaip draugas ir pyko kaip karalius. Matatutis tiktai šypsojosi. Jis negalėjo pasakyti, kad karalius ne tai galvoja, ką sako, bet negalėjo ir tikėti. Jis vėl tyliai išėjo į kitą kambarį ir atsisėdo į karalienės kėdę. Jam buvo nesmagu, kad tokiuose gražiuose rūmuose taip lengvai gali būti numarintas žmogus.

ANTRAS MĖGINIMAS

Karalius labai susirūpino. Ir visi susirūpino. Visi vėl susirinko į veidrodžių salę ir ilgai tylėjo. Tarpais vienas ar kitas priedavo prie durų pasižiūrėti, ką veikia Matatutis. Visi dar turėjo vilties, kad nuodai savo padarys, bet laikas bėgo, o Matatutis buvo toks pat, kaip ir prieš pietus. Buvo aišku, kad nuodai to vyro neima. Tada vienas iš patarėjų pasiūlė pamėginti vandenį.

- Tik reikia taip padaryti, kad nesuprastų, - aiškino, - ir kad nespėtų sukišti į krepšį. Viską reikia daryti, kad nesupyktų.

- Kad tik nesupyktų, - sutarė visi vienu balsu.

- Ir kad krepšys iš mano rankų neištrūktų, - pasakė karalius. - Šiandien jis čia, o rytoj nueis pas kurį kitą, pas turkus ar vokiečius...

Ir visi pajuto, kad šiurpas eina per nugaras.

- Aš kardu nukirsiu! - pasakė vienas generolas.

Visi pradėjo moti rankomis ir raminti.

- Ne, ne, - sakė. - Kai pamatys, kad norim nužudyti, susidės visą dvarą į krepšį ir nusineš.

- Ar mes ne per garsiai kalbėjom? - staiga kažin kuris pasakė, ir visi rankomis užsiėmė burnas, o karalius patyliukais pasišnekėjo su tuo patarėju, kuris pasiūlė mėginti vandenį, ir paprašė visus išsi-skirstyti, ir laikyti paslapy, kas atsitiko per pietus ir apie ką buvo kalbėta po pietų.

Viskas nurimo, o tarnai skubiai pradėjo rengti Matatučio išvažiavimą.

Kol susirengė, atėjo naktis. Į pirmą karietą pasodino Matatutį, į antrą įritino maišą pinigų, į trečią susėdo ponai, kurie žinojo, kur yra dvaras, šalimais pasileido dvidešimt raitų kazokų, kad niekas nemėgintų pinigų maišo atimti.

Arkliai buvo geri ir iš kiemo išlėkė išdundėjo kaip griausmas, tik ugnys iš pasagų pasipylė. Pirmą lėkė per miestą, paskum lygumom, paskum privažiavo didelę upę su aukštu tiltu. Pačiam vidury tilto arkliai sustojo piestu, susiblaškę, subloškė karietą skersai, išlaužė turėklus, ir Matatutis pasijuto taip smagiai iš karios išriedėjęs, lyg kieno pastumtas. Iš karto krepšys dar už kažin ko užkliuvo, ir pasaitas ėmė smaugti kaklą, bet greitai pasileido, ir Matatutis pradėjo kristi į juodą, gurguliuojantį vandenį.

- Laikyk, laikyk! - vienas balsas šaukė.

- Ar turi? Sakyk, ar turi? - atsiliepė kitas.

O Matatutis tik pūkštelėjo į vandenį stačiai ant kojų ir taip smarkiai atsitrenkė į kietą dugną, kad net padai pasmilko.

- Kur turi? - buvo girdėti iš viršaus.

- Velnias nunešė ir žemaitį, ir jo krepšį, - pasakė piktas ir nusiminęs balsas.

- Ką pasakys karalius, kai tuščiomis sugrišime!

- Gal dar rasim? - ramino kitas.

- Kur tu tokioj srovėj rasi! Ligi rytojaus kažin kur bus. Karalius iš proto išeis, kad taip lengvai praradom krepšį.

Matatutis viską girdėjo ir suprato, kad iš jo taip norėjo atimti krepšį, garsiai susijuokė ir sušuko:

- Niekur negaliu nueiti ir norėdamas, nebijokit. Ir rytoj čia rastumėt. Tik nuleiskite kokią virvę, nes vanduo nežmoniškai šaltas, o toliau gilų.

Kur jis stovėjo, vandens tebuvo tik ligi juostos.

Vyrai ant tilto pradėjo tartis, paskum vienas persisvėrė per turėklus ir pradėjo kalbėti.

- Sakai, šalta? Gerai - pirma užkabink krepšį, o paskum ištrauksim tave.

- Taip? - atsakė iš apačios. - O gal pirma tu pas mane ateitum? Į krepšį - gudragalvi!

Vyras tik šast per turėklus - ir kaip žvirblis atsi-dūrė krepšyje.

- Ar visi norite? - susijuokė Matatutis. - Sukišiu į krepšį ir pamerksiu į vandenį. Pažiūrėsim, kaip patiks.

Ne, visi nenorėjo. Jie tuoj nuleido virvę ir užtraukė Matatutį ant tilto. Tada Matatutis išleido vyrą iš krepšio. Šis drebėjo kaip epušės lapas.

- Daugiau nebemėginsiu, - sakė išleistasis. - Ką karalius nori, tą tegu daro, bet daugiau nebemėginsiu.

- Jeigu nebemėginsi, važiuok pas mane. Dvare vietos užteks ir tau, - visiškai rimtai pasakė Matatutis.

Palydovai pažiūrėjo į vienas kitą ir neturėjo ką sakyti. Jie jokie dvaro nežinojo. O Matatutis įsisėdo į antrąjį vežimą, kur buvo pinigai, ir pradėjo žiūrinėti maišą. Ir šiaip spaudė, ir taip, bet niekaip negalėjo suprasti, kaip tenai galėtų būti pinigai. Pagaliau prasišė: maišas buvo pilnas mažų bulvikių. Vežimai pradėjo važiuoti, ir Matatutis tylėjo, kol privažiavo miestelį, o miestelyje liepė sustoti. Tada pasišaukė ponus iš paskutinės kariatės ir paklausė:

- Ar mano būsimam dvare auga bulvės?

- Auga, žinoma. Ten auga geriausios bulvės visoj karalystėj, - greitai visi atsakė.

- Tai išmeskite tą maišą į griovį, o patys važiuokite ir atvežkite man tikrąjį, tą, kur karalius žadėjo. Jeigu neduotų, pasakykit, kad aš dar sugrįšiu, bet sugrįšiu piktas.

Ponai mėgino šnekėti ir šiaip, ir taip, bet Matatutis nebešnekėjo: susirado nakvynę, užsikabino duris, krepšį pasidėjo po šonu ir užmigo.

Ponai pasitarė, pasitarė ir išvažiavo atgal, tik kazokus paliko saugoti ir liepė žiūrėti, kad Matatutis atsikėlęs kur nepabėgtų.

KALNUOSE

Ilgų kelionių ir rūpesčių labai išvargintas ir dar šaltam vandeny gerokai pamirkęs, Matatutis kai gulė, tai ir išmiegojo ligi kitos dienos pietų. Pabudęs su išgąsčiu griebė už krepšio. Krepšys tebebuvo po šonu. Niekas net prie miegančio nebedrįso artintis, bet Matatutį vis tiek suėmė nerimas: kas bus ir iš gyvenimo, ir iš dvaro, jeigu reikės visą amžių tą nelaimingą krepšį labiau saugoti negu savo paties akį.

Paėmė į rankas, iš visų pusių apžiūrėjo, apvartė. Atrodė, toks jau visiškai niekam vertas, toks jau nebetikęs, kad ir prastai akiai žiūrėti buvo nesmagu. Pakabintum šalia vieškelio ant tvoros, ir per šimtą metų niekas tokio bjauraus skarmalo nepaliestų, bet pamėgink pakabinti dabar, kai karalius žino jo jėgą... Ir ne tik tai pats karalius, bet ir visas jo dvaras.

- Ir kam jį parodžiau? - ėmė krimstis Matatutis. - Ir kuriem galam pas tą karalių ėjau? Senukas sakė: pirma pagalvok, o paskum liepk liūsti, aš, rodos, irgi galvojau, bet ne į tą pusę. Prašiau krepšio, kad rei-

kale turėčiau kuo nuo bėdos apsiginti, o dabar, še, pats per jį bėdon įlindau. Ir ne per jį, bet per savo paties kvailą galvojimą. O, kad tu kur surūgtum! Ir niekam atiduoti nebegaliu. Atiduosi – tuoj tave patį pirmąjį į krepšį ir daro, ką nori. Ne, ne...

Taip jam liūdnai begalvojant, sugrįžo ir palydovai jau su tikru auksinių pinigų maišu.

– Važiuojam, – pasakė aukštas žilas ponas, kurį Matatutis buvo matęs kartu sėdint prie karaliaus stalo.

– Ar dabar jau tikrai? – nusišypsojo Matatutis.

– Pirmą irgi buvom siųsti rimtai, bet buvo išdavimas. Matai, kad nė vienas nebegrįžo, kur pirmą lydėjo.

– Ką karalius jiems padarė? – greitai paklausė Matatutis.

– Nieko. Tik labai išbarė ir paleido namo. Dėl jų nesirūpink! Jie visi turi didelius dvarus, gali gyventi ir be karaliaus rūmų. O karalius irgi nenori prie savęs žmonių, kurie darytų viską savaip.

Matatutis pažiūrėjo į žilą poną. Jis kalbėjo labai rimtai, ir balsas buvo geras, ir akys ramios, atrodė toks, kad reikale net ir patį krepšį galėtum patikėti palaikyti.

- Gerai, galim važiuoti. Tu atro dai geras žmogus, - pasakė Matatutis.

- Užtat ir karalius siuntė mane, o ne kurį kitą. Visi pablūdo tavo krepšio, bet man jo nereikia. Aš turiu šimtą dvarų ir pinigų daugiau, negu suskaityti galiu. Kam man tas krepšys. Jei turėčiau priešų, gal panorėčiau turėti su kuo lengvai apsiginti, bet priešų neturiu, o pulti nieko nenoriu. Man gera, kad galiu visiškai ramiai gyventi.

Matatučiui patiko toks vyras, kuris viskuo patenkintas, ir ramiai važiavo toliau.

Dabar jie buvo pasiėmę ir valgyti, ir gerti, pakeičiui dažnai sustodavo ir vaišindavo Matatutį. Nuo valgymo jis susilaikė ir gerti negėrė. Jam vis stovėjo anas po stalu nugriuvęs ponas, ir pats negalėjo atsikratyti jausmo, kad, suvalgęs ką iš karališkų valgymų ar išgėręs jo gėrimų, gali ir pats nugriūti.

Nors palydovai buvo visiškai kiti, bet ir seniausius kazokus išsiuntė atgal, ir visi buvo labai smagūs ir labai draugiški, bet Matatutis vis negalėjo atgauti tikrumo jausmo, vis tikro smagumo neturėjo. Jis galvojo ir galvojo, ką padaryti, kad karalius užmirštų apie krepšį. Ir buvo taip susigalvojęs, kad net nematė, į kurį kraštą važiuoja. Tik kai įlėkė į kal-

nus, apsidairė ir pagalvojo, kad pakeliui į Žemaičius jokių kalnų nėra.

- Kur dabar mane vežat? - paklausė.

- Į dvarą, - trumpai atsakė palydovas.

- Bet mano dvaras ne toj pusėj.

- Čia visi keliai karaliaus, ir visais galima nuvažiuoti Žemaitijon. Karalius tik norėjo, kad pamatytum, koks tų kalnų gražumas. Sako, gal čia gyventi tau labiau patiktų, - maloniai kalbėjo žilas ponas.

Matatutis užvertė galvą pažiūrėti į kalnų viršūnes. Jos buvo aukštos aukštos ir nuo sniego žibėjo, kad net akys skauda.

- Ar ne gražu? - pasakė tas pats palydovas.

- Gražu. Bet aš noriu, kad dangaus būtų daugiau matyti. Gražu, bet Žemaitijoje gražiau, - dar pasidairęs pridėjo.

Karieta įlėkė tarp stačių uolų, smarkiai pasuko į šoną ir sustojo. Buvo taip, lyg į didelį urvą būtų įlėkę. Palydovas greitai išsoko ir pradėjo bėgti atgal, o Matatučiui pasirodė, lyg visa siena iš viršaus leidžiasi žemyn. Jis irgi pašoko bėgti, bet siena tik siūbtelėjo žemyn ir užgožė visą angą. Arkliai išsigandę pradėjo blaškytis ir žvengti, ir vežikas turėjo vargo, kol patamsy juos nuramino. Kitapus sienos ar kažin kur viršuj pasigirdo juokas ir vėl nutilo. Ir

buvo tylu tylu, tik arkliai prunkštavo, piršes virpino, ir vežikas juos mėgino suraminti.

Matatutis įsispraudė į karietos kamputį, pasiėmė krepšį stipriai į abi rankas, kad spėtų kiekvieną įvairyti, kas tik mėgintų pasirodyti. Laukė ir laukė, bet nebuvo nieko ir nebuvo. Niekas neatėjo užpulti ir krepšio atimti.

- Kas čia bus? - nebeiškentęs paklausė vežiką.

- O ką galiu žinoti? Man tik liepė tuo keliu važiuoti. Gal ne čia pasukau?

Jo balsas irgi drebėjo.

Po geros valandos pasigirdo beldimas.

- Prieik arčiau! - išgirdo aiškų balsą.

- Kam sakai? Ar man? - atsiliepė Matatutis.

- Tau, tau. Prieik.

Matatutis pagalvojo, pagalvojo, paskum pajudėjo iš karietos. Vis tiek reikėjo ką nors daryti.

Paėjęs kelis žingsnius į šoną, pamatė, kad už uolos kampo sienoj yra mažytis mažytis langiukas. Toks mažytis, kad ir kumščio neiškištum. Tik truputis žalių kalnų buvo matyti.

- Kaip ten patinka? - paklausė iš už sienos.

- O, neblogai, - juokais nuvertė Matatutis. - Per tas dienas smarkiai pavargau, dabar turėsiu progos

be rūpesčių pasilsėti. Nemanau, kad greitai iš čia paleistumėt.

- Na, niekų nešnekėk. Karalius nori su tavim pasikalbėti.

- Karalius? - nustebė Matatutis. Kam jam dėl manęs, seno, niekam verto kareivio, reikėjo tiek daug vargti. Kodėl nieko nesakė, būčiau aš pats nuėjęs į rūmus. Ne sykį buvau, būčiau ir dar kartą nuėjęs.

- Tu labai daug šneki, - subarė tas pats balsas. - Nusiramink. Jo Šviesybė artinasi!

Matatutis nurimo.

Kelis akimirksnius buvo tylu, paskiau pasigirdo karaliaus balsas:

- Paklausk, ką turiu tau pasakyti. Iš to kalno be mano valios neišeisi, todėl pasirink: arba pasilikti tenai, arba išeiti laisvėn ir važiuoti Žemaitijon.

- Žinoma, kad Žemaitijon, kas gi to nežino, - greitai sušuko Matatutis. - Kam dar klausti?

- Aš taip ir žinojau, kad norėsi. Susuk tą savo stebuklingą krepšį ir iškišk man, ir aš tave tuoj paleisiu. Tu turėsi laisvę ir gyvensi, kaip norėsi, o aš valdysiu pasaulį. Kam gi tau tas krepšys reikalingas?

- Reikalingumo gal ir nelabai, - nutęsė Matatutis. - Daugiau bėdos negu gero, pats matau. Bet

kaip, karaliau, bus, jeigu pats krepšį pasiimsi, o mane čia užmirši?

- Karaliaus žodžiu prižadau, - greitai pasakė karalius.

Matatutis pasikrapštė pakaušį.

- Kad karaliaus žodis yra pats prasčiausias iš visų žodžių. Juo tegalima tik tol tikėti, kol karaliui gera. Jeigu duotum gero žmogaus žodį, gal ir patikėčiau.

- Tai duodu gero žmogaus, - tuoj sutiko karalius.

- Kad ir vėl negerai. Juk, šviesiausias karaliau, tu geras žmogus niekada nebuvai.

- Gerai. Tada ir supūk čia kartu su visu savo krepšiu! - piktai piktai suriko karalius, ir atrodė, kad nusisuko nueiti.

- Palauk dar valandėlę, - greitai sumetė Matatutis. - Vienam čia pūti bus labai nesmagu. Į krepšį, karaliau! Jeigu jau pūsime, tai kartu.

Ir karalius tą patį akimirksnį pasidarė plonas, kaip sliekas, tik slink pro skylę į vidų ir dribt į krepšį.

- Ir visi kiti į krepšį!

Ir visi tik slink, slinkt į vidų, tik dribt, dribt į krepšį. Tik krinta, tik krinta, o Matatutis tik stebisi, kiek daug čia jų buvo susirinę.

Kai jau buvo visi, Matatutis ramiai užrišo, kad kuris nepabėgtų, nusigraibė ligi karietos, pakabino

krepšį ant durų rankenos, o pats atsisėdo į karietos kampa ir įsikando pypkutę. Malonus dūmas pasklido kalne.

- Gera taboka, - pagyrė vežikas.

- Patrauk, - padavė jam pypkutę, ir vežikas negalėjo atsigardžiuoti dūmo gardumu.

- O gal nori užvalgyti? - vėl pasiūlė Matatutis.

- Taigi, viduriai jau kaip ir gurgia. Tik palauk, užsižiebsiu nors vieną žiburį, kad nors pirštų galai būtų matyti.

Kol vežikas žiebė karietos žiburį, Matatutis traukė iš kišenės valgį. Ir turėjo būti kokia didelė šventė, kad ištraukė pusę kepalą gelsvo kvietinio ragaišio ir keptą veršio šlaunį.

Abu pradėjo valgyti, o krepšy buvo tylu. Kartais lyg sukruta kas, kartais lyg sušnibžda, o veršio šlaunies kvapas toks, kad ir valgant seilę vis dar iš burnos traukia. Tokio skanaus valgio nebuvo valgęs nei Matatutis, nei vežikas.

- Šviesiausias karaliau, ar jūsų malonybė mane girdi? - paklausė Matatutis.

- Ko nori? - atėjo piktas balsas iš krepšio.

- Nieko labai daug. Tik va čia mudu su vežiku apsilaižydami kertam žemaitišką ragaišį su pačirškinta veršio šlaunim. Gal, sakau, ir jūsų malonybė

teiktumeis nors paragauti. Mes to gero čia turime tiek, kad užtektų ne tik pačiam malonybei, bet ir visai jo svitai.

- Susikišk savo žemaitišką édalą žinau kur, - atšovė dar piktesnis balsas.

- Na, nenorit, kaip sau norit, - labai ramiai atsakė Matatutis, - tik, matote, mane iš mažens tėvai mokė, kad negera pačiam valgyti, o kitam, čia pat esančiam nieko neduoti. Mokė, kad tik negeri žmonės viską sau griebia, kitiems nieko nepalieka. Ir dar pasakysiu, kad toks jau žemaičio būdas: nenori vienas viską apžioti, tai labai atsiprašau. Aš tenorėjau ir su Šviesybe, ir su jo svita pasidalyti tuo, ką pats turiu.

- Kada tu, žemaiti, liausies mane pykinęs? - pagaliau prašneko pats karalius.

- Sunku pasakyti, - nutęsė Matatutis. - Jeigu nieko nevalgysi, gal ir neilgai, bet jeigu imsi ir valgysi tą, kas mano, seno kareivio, kišenėj yra, galim čia ir daug metų taip gyventi. Juk, ar šiaip, ar taip, iš čia mūsų nieks nebeišleis.

Vėl krepšy nutilo. Karalius nenorėjo valgyti iš kareivio kišenės.

Vežikas pabaigė ir rankas nusišluostė į kelnių šlaunis.

- Dabar vis tiek, kaip jos atrodys, - susigriebęs pasiteisino. - O namie laukia žmona ir keturi vaikai. Ar jie kada nors pamatys mane gyvą?

- Girdi, karaliau? - prašneko Matatutis. - Jo laukia žmona su keturiais vaikais, tavęs žmona su dviem vaikais ir dar visa karalystė, kitų vėl kas nors laukia, tik aš vienas - kaip pirštas. Ir dabar man kaip tiktai gerai, kai žinau, kad niekur niekas nebelaukia. Kol buvau kareivis, laukė, o tu, lyg žinodamas, padarei, kad manęs niekas nelauktų.

- Nutilk! - sušuko didelis balsas iš pat krepšio dugno. - Manęs laukia sužadėtinė. Sekmadienį turėjo būti mūsų vestuvės, ir kas dabar jas kels! Niekas net sapnuoti negali, kur aš esu.

- Mano vestuvės seniai turėjo būti, - atsiduso Matatutis. - Karalius žino, jeigu neužmiršo. Sužadėtinė laukė ir nebesulaukė. Tokia buvo karaliaus valia.

- Na, užteks, užteks, - vėl atsiliepė karalius.

- Galėtų ir užtekti, - ramiai atsakė Matatutis, - jeigu pasakytum, kaip iš čia išeiti. Juk turi žinoti. Reikia ką paspausti ar ką patraukti? Aš pats esu girdėjęs apie uždaromus kalnų urvus. Senelė tokias pasakas man sekdamo.

- Atidarymas tik iš lauko, - pagaliau prašneko vienas iš ponų.

- Toks žinojimas nieko nepadės. Laukan išeiti negalima. Gal pamėginti šaukti? - ramiai šnekėjo Matatutis.

- Jeigu nori - šauk, gal tavo balsą kas ir išgirs, - pasakė tas pats ponas.

Žemaitis priėjo prie skylės, prigludė lūpas ir sušuko iš visų jėgų. Balsas kaip iš vamzdžio, turėjo toli eiti. Paskum priėjo vežikas ir dar garsiau sušuko, o maiše kažin kas pradėjo tyliai juoktis. Jis žinojo, kad už daugelio mylių įvažiavimą į kalnus saugojo karaliaus sargybos ir pro jas niekas gyvas į tą vietą negalėjo patekti.

- Nutilk! - draudė karalius, bet žmogus vis juokėsi ir juokėsi.

Abu vyrai pavargo šaukę, o jis juokėsi ir juokėsi ir karaliaus neklausė.

Greitai ir šaukti nebebuvo prasmės, nes užėjo naktis.

Matatutis susirietė kariatos kampe, vežikas atsigulė ant žemės. Maiše vis šnekėjosi ir šnekėjosi nesuprantama kalba, paskum vienas balsas pradėjo kelti Matatutį.

- Klausyk, senas kareivi, - pradėjo kalbėti iš krepšio, bet ne pats karalius. - Tu pats gerai supranti, kad karalius niekam blogo tyčia nenori. Bet jis taip pat žmogus ir gali visokių klaidų padaryti. Krepšio jis norėjo ne sau, bet visai karalystei. Bet jeigu tu to nesupranti, nesuprask. Karalius nepyksta ir viską atleidžia. Ir dabar yra taip, kad tos uolos atidaryti niekas negali nei iš vidaus, nei iš lauko, ir jeigu tu gali savo gudrumu daryti, daryk, o jeigu ne - mirsim čia visi kartu. Ir šauksmas nieko nepadės, nes niekas čia mūsų neužtiks. O jeigu ir užtiktų, nieko nepadės.

Matatutis patraukė pypkę iš viso vieko ir paleido didžiulį debesį dūmų, paskum pasikrapštė pakaušį. Jis galvojo, kaip reikėtų padaryti su tuo akmeniu.

- Mėginsiu, - pagaliau pratarė, - bet kaip išeis su karalium, tai nežinau, - pats sau pagalvojo. Jis visą laiką buvo toks suktas, kad, iš krepšio paleidęs, ramios dienos neturėčiau. Ar nereikės tiktai parsivežti namo ir visą laiką laikyti kur ant vagio pasikabinus. Na, bet kaip bus, taip, - būkit atsargūs, kad šonkauliai kuriam nesubrašketų. O tu, akmenėli, eikš į krepšį.

Ir akmuo sujudėjo, kad net visas urvas susiūbavo, subraškėjo, o pats akmuo susitraukė į gerą juodos duonos abišalę ir įriedėjo krepšin.

Krepšy vienas šūkterėjo, kitas aikterėjo, o Matatutį tik šaltas prakaitas išpylė nuo tokios galybės.

Urvo anga atsivėrė plati ir aukšta, priešais mėlynavo ežeras, o už jo augo ir augo aukštyn kalnai, baltas snieguotas galvas į dangaus mėlynumą surėmę. Matatutis negalėjo iš vietos pajudėti ir greitai, greitai greitai galvojo, ir mintys galvoje kaip malūno ratas sukosi: „O jeigu pasakyčiau: visi tie kalnai į krepšį, jeigu pasakyčiau: visa žemė į krepšį; o jeigu pasakyčiau: visos žvaigždės į krepšį, o jeigu saulė ir mėnulis, o jeigu dangus ir žemė“. Ir kur jis pats pasiliktų ir ant ko stovėtų, jeigu žemė iš po kojų išriedėtų į krepšį. Šiurpulys nuėjo per nugarą, ir Matatutis krūptelėjo. Šalia jo stovėjo visas išbalęs vežikas, o krepšys tik krutėjo, krutėjo: visi vienas per kitą lipo, norėdami pamatyti, kas atsitiko. „Tai, va, kodėl liepė pirma pagalvoti“, – tyliai sušnabždėjo.

– Važiuojam, – garsiai pasakė vežikui.

Vežikas nejudėjo. Jis žiūrėjo žiūrėjo Matatučiui į veidą, paskum klypt ir atsiklaupė.

– Kas tu esi? – sušnabždėjo. – Tu Dievas?

Matatučiui kad sarmata pasidarė, kad sarmata.

- Ne, ne, - sumikčiojo. - Aš tik paprastas karaliaus namo paleisti užmirštas senas kareivis. Važiukim!

Paėmė vežiką už pečių, papurtė, kad atsipeikėtų, padėjo sutvarkyti arklius, ir jie išvažiavo iš urvo. Tada Matatutis išėmė akmenį iš krepšio, numetė šalikelėn, ir jis vėl su devynių perkūnų trenksmu uždarė kalno angą.

- Vėl reikės penkių tūkstančių vyrų, kad jį pakeltų, - ramiai pasakė žilas ponas, maža rankyte pasirėmęs ant krepšio krašto.

- Aš nebeliepsiu jo kelti, - papurtė galvą karalius. - Tegu sau būna savo vietoj.

Jie visi buvo tokie mažyčiai kaip guminiai vaikų žaisleliai, bet judėjo, sukino galvas ir žvalgėsi į kalnus.

- Kas iš tavo galybės, karaliau? - tyliai pagalvojo Matatutis, bet nieko nepasakė, tik išėmė iš kišenės juodos žemaitiškos duonos, sauso rūkyto kumpio, balto sūrio ir visiems padalijo po gabalėlį. Jis pats dar taip tebebuvo sujaudintas savo galybės, kad apie valgymą ir negalvojo. Ir daryti nieko nebenorėjo. Krepšys jam pačiam darėsi baugus, ir širdy buvo nei šiaip, nei taip, kai arkliai, oloj tik sausų avižų tegavę, godžiai gurkė mėlyną ežero vandenį.

- O Jo Šviesybę karalių taip ir užmiršai, - nutraukė Matatučio mintis balsas iš krepšio.

- Kas, ar aš? - dar vis tebesusimaišęs, pasakė Matatutis.

- Taigi kad tu. Neužmiršk, kad jis karalius, kad jo laukia dideli karalystės reikalai, - labai rimtai kalbėjo žilas ponas, persisvėręs per krepšio briauną.

Balsas jo buvo kaip didelio žmogaus, o jis pats toks juokingai mažytis. Ir karalius toks pat juokingai mažytis. Ir visi kiti tokie pat mažičiai, visi ant krepšio kraštų pasirėmę, tik išlipti ir niekur nueiti negali. Matatutis tik dabar juos gerai pamatė ir geriau ėmė žiūrėti, kaip čia iš tikrųjų yra, kad visų ponų galvos taip aukštai. Žiūrėjo žiūrėjo ir suprato, kad jie krepšio dugne sustatė visą dvylika kazokų, o patys, ant jų pečių pasilipę, dairosi ir nulipti negalvoja. Kazokams kojos linksta ir prakaitas per veidus žliaugia. Pikta pasidarė žemaičiui, ir jau buvo besišiojęs ponus sugėdinti, bet viską nurijo, o tepasakė:

- Visi kazokai iš krepšio!

Tie tuoj šast, šast laukan, o karalius ir kiti tik kibildikšt, kibildikšt į krepšio dugną, pykstasi, barasi, o kazokai pasipurtė, nusibraukė prakaitą ir pradėjo dairytis arklių, kurie ligi tol ėdrinėjo ežero pakrašty. Pasigriebę arklius, nudundėjo į kalnus.

- O dabar važiuosim į Žemaičius, - pasakė vežikui. - Arklių nemušk, skubėti neturim ko. Jeigu nori, gali pasukti ir pas žmoną, kad žinotų, kur taip pradingai. Žemaičiai toli.

Vežikas susitvarkė arklius ir pradėjo važiuoti.

- Sustok! - sušuko iš krepšio dugno.

Dabar ponai nebeturėjo ant ko pasistoti ir nebegalėjo persiversti per krepšio kraštą.

- Krato? - savo rėžtu paklausė Matatutis.

- Pirma paleisk mus, o paskum galėsi važiuoti nors ir į pragarą, - piktai šaukė tas pats balsas.

- Į pragarą aš nenoriu, - ramiai dėstė Matatutis, džiovinto sūrio gabalėlį grauždamas. - Žemaitijoje man karalius nupirko dvarą, tai ten dabar važiuoju ir karalių vežuos gerai pavaišinti. Mes, žemaičiai, vaišingi žmonės. O kad karaliaus negaliu paleisti, kol į vietą nuvažiuosiu, patys galit suprasti. Jis vis tiek dar ką negera man sugalvos. Ne, ne, važiuosim kartu, o paskum jau galėsit grįžti vieni. Ir karietą atiduosiu.

Vežikas nediršo Matatučio neklausyti, ir jie kalnų keliais smagiai riedėjo tolyn.

- Jei nepaleisi dabar, paskum skaudžiai gailėsies, - spyrė tas pats ponas.

- O! Jeigu taip, tai galėsiu ir visiškai nepaleisti. Nunešiu, pakabinsiu kur pastogėj, ir kabokit. Nebijokit, nė vienos karalystės be karaliaus nebuvo, nebus nė ta. Tas dings, į jo vietą dešimt kitų atsiras. Iš pradžių bus peštynės, o paskum vienas pasidarys karalium.

Kai taip Matatutis nušnekėjo, krepšy pasidarė ilgam tylu. Tik po gero gero laiko pro krepšio kraštą iškilo žila mažytė galva.

- Klausyk, senas kareivi, pašnekėkim vieną sykį kaip vyras su vyru, - pradėjo jis. - Mes visi žinom, kad tu nepaprastas žmogus. Karalius neapsakomai nori, kad važiuotum į jo dvarą, gyventum kartu ir dirbtum kartu. Tu tenai būtum svarbiausias žmogus visoj karalystėj. Bet jeigu nenori - nenorėk. Niekas tavęs negali priversti, ir karalius atsisakė versti. Važiuok sau namo, duosim tau dvaro vardą, kad žinotum, kur nuvažiuoti, ir gyvenk, o mus paleisk. Mes patys susirasim kelią namo.

- Tu nusiramink, o jei ne, tai užrauksiu krepšį, ir sėdėsit patamsy, - sudraudė Matatutis.

Žmogus vėl nusileido į krepšį, o jie riedėjo ir riedėjo, tik sustodami pasiganyti ir patys pasilsėti.

Ponams davė pavalgyti. Kartais pakeliui pirktą už auksą, kartais paprasto žemaitiško iš neišsenkamos Matatučio kišenės, o ponai jau valgė ir tą, ir tą.

PERSISKYRIMAS

Niekas, rodos, negalėjo žinoti, kad toj ramiai riedančioj karietoj galėtų važiuoti pats karalius su savo svarbiausiais patarėjais. Kazokai galėjo tik džiaugtis, kad Matatutis leido išsiskirstyti namo, bet vieną dieną vežikas ištiesė botagą priekin ir parodė tolu-
mon.

- Žiūrėk, kas ten, - pasakė.

Matatutis atsistojo, kad geriau matytų: priešais buvo tiltas per didelę upę, o prieš tiltą ir už tilto kaip skruzdynas kirbėjo kariuomenė.

- Sukti atgal? - sustabdė vežikas arklius.

- O kam? Aš visą gyvenimą praleidau kariuomenėj. Ji nieko nedaro žmonėms, kurie važiuoja savo reikalais.

Vežikas nesiskubino raginti arklių. Jis su pasitikėjimu žiūrėjo į Matatutį, bet jautė, kad turi ką pasakyti ir negalėjo pasakyti balsu.

- Bet mes, - ir parodė botkočiu į krepšį. - Juk kazokai nujojo namo, o visi nori sužinoti, kur yra karalius.

- Aš nemanau, kad jie čia būtų dėl mūsų. Kam tokia didelė armija dėl vieno vargšo seno kareivio? Važiuk. Jei kas norės pasimatyti su karalium, galėsiu priimti į krepšį.

Ir dėl atsargumo paėmė krepšį nuo rankenos, užraukė ir padėjo ant karietos dugno po sėdyne.

Vežikas pliaukšterėjo botagu ir paleido arklius ristele. Priešais tiltą ėmė burtis kareiviai, pėsti ir raiti. Šonuose laukais irgi pradėjo judėti.

- Mes jau vidury, - parodė vežikas botagu atgal.

Matatutis pažiūrėjo atgal ir nusišypsojo: kelias buvo pilnas raitų kazokų, o jų ilgi durtuvai iš tolo atrodė kaip šepetys.

- Labai daug, - pasakė, galvą purtydamas, vežikas.

Jis galvojo apie krepšį ir tokią daugybę vyrų. Matatutis irgi buvo neramus. Jis nebijojo, bet ėmė toks neramumas, kad nors pakilk ir kur nors nuskrisk, palikęs ir krepšį, ir karalių. Tegu sau žinosi. Jį baugino žmonių užsispyrimas.

Bet arkliai iš lengvo kiceno, ir jau aiškiai buvo matyti prie tilto durtuvų šepetys. Aplinkui buvo tik vyrai ir durtuvai. Apačioj juoda kieta žemė, o viršuj nepasiekiamas mėlynas dangus. Išbėgti nebebuvo kur.

Į priekį išjojo vyras ant balto arklio ir paprašė sustoti. Vežikas atsisuko į Matatutį.

- Sustok, - pasakė tas.

Jis pažino ir baltą arklį, ir vyrą. Tai buvo vyriausias karaliaus generolas, ir arklys paties Matatučio dovanotas, bet Matatučiui buvo vis tiek. Jis jau matė patį karalių mažytį mažytį ir drįso su juo kalbėti be jokių Šviesybės priedų, kas tada buvo jam generolas! Ir kai generolas prijojo prie karietos, Matatutis tik galvą pakėlė. Generolas buvo susiraukęs, veidas tamsus ir apsiniukęs, o Matatutis šypsojosi.

- O, sveikas, senas bičiuli, - pasakė generolui. - Kaip sekasi gyventi?

Generolas tylėjo ir žvalgėsi po karietą.

- Kur Jo Šviesybė karalius? - pagaliau paklausė, neatsakęs į sveikinimą.

- Aš manau, kad jis jaučiasi labai gerai, - nusišypsojo Matatutis.

- Mes norim jį pasiimti.

- Kad žinai, generole, kaip yra. Atsimeni galbūt, kaip tada man pasisekė visą turkų armiją išmaudyti. Už tą darbą aš neprašiau jokios garbės, bet karalius buvo teisingas: jis pasikvietė mane į savo dvarą, vaišino, išrodė kraštą, parodė savo kalnų stebuklus, apipylė pinigais, dovanavo Žemaitijoj dvarą

ir dabar pats važiuoja pas mane. Mane į dvarą įvesdins, gal vieną kitą dieną paviešės ir vėl grįš prie savo reikalų. Su tokiu vyru, kurs vienas visą turkų armiją sudoroja, o paskum už tai dar lazdu gauna, ir karaliui ne kiekvieną dieną sekasi prie vieno stalo pasėdėti. Jeigu turėtum laiko, ir generolą kviesčiau kartu pabūti.

Matatutis kalbėjo labai paprastai ir šypsodamasis, o generolas klausė, ir veidas darėsi iš pykčio nebe raudonas, bet juodas. Jis net abu ūsus pri-kando.

- Jeigu nori karalių pamatyti, aš galiu leisti. Gal turėsi jam ką pasakyti, o gal ir jis norės ką pasakyti.

Ir Matatutis pasilenkė po sėdyne, ištraukė krepšį ir atraukė.

- Mano karaliau, tavo nori pamatyti mano generolas, - pasakė.

Kelis akimirksnius buvo ramu, paskum iš krepšio išlindo ta pati žila galvutė.

- Sveikas, generole, - pasakė.

Generolas net atatupstas pasitraukė, paskum pradėjo žiūrėti iš arčiau ir iš toliau, prisimerkė, akis prasytrynė.

- Ar tai tamsta, Jūsų Kilnybe, pone ministeri pir-mininke?

- Aš, generole. Matai, ką velnio jėga gali iškilnaus žmogaus padaryti, - drebančiu balsu atsiliepė žilas ponas.

- O karalius?

- Ačiū, generole. Karaliaus sveikata gera, bet jis jaučiasi labai paniekintas ir prislėgtas. Jo visos viltys sudėtos į tave, generole.

- Ką aš turiu daryti? Ar aš negaliu išgirsti žodžio iš paties karaliaus lūpų?

Ir tada iškilo pats karalius, išbalęs, susitaršiusiais plaukais ir nusiminusiu veidu.

- Ką tu nori iš manęs išgirsti? - pasakė.

Generolas tylėjo. Jis daug sykių matė karalių didybę ir blizgėjime, bet nematė pažeminime.

- Gerai, aš padarysiu viską! - staiga sušuko generolas. - Visi vyrai, paskui mane! - ir kirto kardu Matatučiui per galvą, bet kardas trūko ore, seno kareivio galvos nepasiekęs, o tas tuo pačiu akimirksniu sušuko:

- Į krepšį!

Ir generolas pirmas niurktelėjo, rankoje tebelaidamas kardo rankeną, o paskui jį pasipylė srove visa visa kariuomenė birti, kaip grūdai iš maišo į maišą.

Vežikas žiūrėjo, ir galėjai matyti, kaip jam plaukai ežiu stojasi.

- Dabar tu gali užvaldyti visą pasaulį, - pasakė jis, kai jau visa kariuomenė buvo subyrėjusi į krepšį.

- Aš nieko nenoriu valdyti, - kiek nusiminęs atsakė Matatutis. - Aš tik noriu senatvėje ramybės ir vietos, kur galėčiau galvą priglausti, bet to niekas nenori suprasti. Karaliau, išei iš krepšio.

Ir karalius staiga drumstelėjo iš krepšio ir atsistojo karietoj. Jis buvo pajuodęs iš piktumo ir pabalęs iš baimės.

- Žiūrėk, ką aš pasakysiu, - pasakė Matatutis. - Ar negalėtumėm mudu pasikalbėti kaip du žmonės. Pirmiausia, aš niekam blogo nenorėjau ir nenoriu, paskum, juk Žemaitijojej man jokio dvaro nėra, o paskiausia - jau buvo laikas suprasti, kad mano gyvybė ne tavo valioj, ir tu jau nieko negali padaryti.

Man baisiai gaila tų visų vyrų, kad jie turi dabar krepšy sėdėti ir drebėti iš baimės, nežinodami, kodėl taip atsitiko. Noriu, kad susitartumėm vyriškai, bet nebe iš karaliaus malonės: duok man šventą ramybę, duok Žemaičiuose vietą galvai priglausti, nenuskriausdamas jokio gyvo žmogaus, ir užmiršk mane, o aš užmiršiu tave ir paleisiu iš krepšio visus, kurie tik patys panorės iš jo išeiti. Gerai?

- Gerai, - ištiesė ranką karalius.

Abu pasispaudė rankas, ir Matatutis paleido visus iš krepšio, o karalius, pasitaręs su savo palydovais, davė raštą, kuriame buvo aiškiai pažymėta ir vieta, ir dvaras, kurią karalius už ypatingus nuopelnus dovanoja senam kareiviui Matatučiui. Ir dar pridėjo, kad dabar tame dvare niekas nebegyvena, tai niekas dėl to ir nebus nuskriaustas. Po to karalius su visa kariauna nuėjo į vieną pusę, o Matatutis su palengvėjusia širdim - į savo Žemaičius.

DVARE

Dvaras buvo didelis. Balti rūmai su mėlynu stogu iš tolo mojo. Apie rūmus augo didžiuliai medžiai, ir žolė visur buvo ligi juostos. Visuose rūmuose nebuvo jokios gyvybės. Buvo gražių baldų, didelių paveikslų, bet nebuvo niekur žmogaus kvapo. Matatučiui net smagu pasidarė. Jeigu būtų pasilikę būriai tarnų, nebūtų žinojęs, ką daryti, nes nebuvo kada išmokti ponu būti, o dabar galėjo visiškai laisvai būti toks, koks yra.

Iš ilgos kelionės išvargęs, susiieškojo kambarį, kuriame buvo lova, pasikabino krepšį ant lovos kojos ir atsigulė. Lova buvo plati, minkšta, ir Matatutis nieko daugiau nenorėjo, kaip tik miegoti, miegoti, miegoti. Seniai kada bebuvo toks ramus ir net laimingas.

Kai tik pradėjo temti, iš po lovos išlindo didelis juodas katinas ir atsisėdo Matatučiui ant krūtinės. Matatutis kvėpavo, krūtinė kilnojosi, ir katinui smagu buvo suptis. Jis sėdėjo, žiūrėjo geltonomis akimis senam kareiviui į veidą ir pats sau šnibždėjo:

- Jeigu tu būtum gudrus, būtum susidėjęs su velnio gimine. Kaip gražiai pats būtum gyvenęs, ir mes džiaugsmo būtumėm turėję! Tu toks vyras, ir jeigu tikrai ko gero norėtum, būtų smagu nors pakovoti, o dabar: miegoti, miegoti, miegoti. Žiūrėsim, kaip tau patiks visą laiką vienam miegoti.

Tu dar nežinai, kad karalius paleido į visus kaimus pasiuntinius pranešti, kad dvare apsigyveno žmogum pasivertęs velnias, kad jis gauda gyvus žmones į krepšį ir neša į pragarą. Aš nežinau, ką tie žmonės darys. Vargšas velnias niekada negali žinoti, kada ir ko kvailas žmogus užsimanys ir visada padarys ką nors ne taip. Padarys ką nors, ko nenori nei Dievas, ko nereikia nei velniui.

Vis tiek, ką žmonės bedarytų, tau čia gyvenimo nebus, jeigu nesidėsi su manim. Tu juk ir to nežinai, kad tą dvarą seniai seniai mums pardavė toks negudrus ponas, ir kad čia niekas negali gyventi be mūsų leidimo. Miegoti, broliuk, čia tau tai tikrai nebus kada. Pirmiausia aš tave noriu supažindinti su anuo negudriu ponu. Gal jis tave ko gero pamokys. Gal gudresnis pasidarysi.

Katinas nutilo ir uodegos galiuku pakuteno Matatutiui nosį. Matatutis nusičiaudė ir apsivertė ant šono. Katinas vėl kuteno, Matatutis apsivertė ant

kito šono. Katinas nemetė kutenę. Tada Matatutis pasitrynė nosį, paskum griebė ranka panosėn ir atsisėdo.

- Kas čia dabar man tą nosį trina? Kaip su uodega ar su plunksna kokia, - pasakė garsiai.

Katinas tyliai palindo po lova, bet nesulaikė džiaugsmo ir nusikikeno.

- Ir dar juokiasi...

Apsigraibė, kuo galėtų pasišviesti, ir atsiminė, kad seniai išmetė ir skiltuvą, ir kempinę. Pypkė pati smilko - kam jie begalėjo būti reikalingi. Ir vienu sykiu krūptelėjo: atsidarė durys, ir įėjo ponas. Aukštas, gražiai sušukuotais tamsiais plaukais, su taure rankoje. Įėjo ir atsisėdo ant lovos krašto. Ir buvo keista. Buvo tamsu, o ponas buvo aiškiai matyti.

- Tai atvažiavai gyventi? - pasakė.

Jis atrodė pavargęs ir rankoje laikė taurę vyno.

- Atvažiavau, - trumpai atsakė Matatutis.

- Jeigu mokėtum gyventi, vieta čia gal ir nebūtų bloga, - šnekėjo ponas. - Aš nemokėjau, o tu vargu ar galėsi. Aš pats ją dovanojau velniams, ir jie ne kiekvienam čia leis ramiai būti.

- Kaip jie gali neleisti! Tą dvarą man pats karalius dovanuoja, - rimtai paaiškino Matatutis.

- Žinau, žinau, - susijuokė ponas. - Karalius tau jį ir dovanojo, žinodamas, kad, ramybės čia neradęs, vėl pas jį nueisi. Jis vis tiek nori tavo krepšio.

- Tai jis dar nepažįsta žemaičio, - nusijuokė Matatutis.

- Pažįsta, nepažįsta, bet čia kiekvienas žino, ką daro, tik žmogus pats dažnai nežinai. Bent aš nežinojau, nors ir pats buvau žemaitis. Blogiausia, kai žmogus prie nieko neprisiriši, o nori tik gyventi ir vis tegalvoji apie save. Bet aš tau norėjau parodyti, kaip čia gyvenama. Einam. Kai žinosi, bus smagiau. Vienam vis tiek nebus kas veikti.

Jis paėmė Matatutį už rankos ir nuvedė į didelį kambarį, prikabintą didelių paveikslų.

- Va, čia mūsų pirmasis, - parodė vieną paveikslą. - Jis neturėjo kada gyventi, nieko ir iš gyvenimo neturėjo, bet buvo patenkintas: iš miškų jis padarė laukus, tuos rūmus pastatė, sodus užveisė, iš viso pasaulio gražiausius medžius ir gėles sugabeno, bet pats gyventi neturėjo kada. Dar norėjo visą dvarą apjuosti tvenkiniais, juos prisodinti baltų lelijų ir prileisti gulbių, bet nebespėjo: numirė bedirbdamas.

- O čia, va, - parodė kitą, - mūsų antrasis. Jis panorėjo viską nupiešti. Norėjo nupiešti visą pasaulį,

nupiešti žmonių mintis, norėjo nupiešti džiaugsmą ir nusiminimą. Visi tie paveikslai jo. Kituose kambariuose tu dar rasi jų šimtus. Kai kurie iš jų gal tikrai geri, bet kas iš to: dailininkas vis tiek numirė, iš gyvenimo nieko nepasiėmęs. Jis net ir paskutinio paveikslo nepabaigė.

Atsimenu, kažin kur mėtėsi toks dar neaiškus visokių spalvotų miglų mišinys, kuris būtų turėjęs reikšti žmogaus laimę. Dirbo žmogus prie to paveikslo kelis mėnesius nevalgęs, nemigęs ir numirė bedirbdamas, o nebaigtas paveikslas taip ir nusimetė: ko gali būti vertas nebaigtas darbas! Ir ko verta laimė, nupiešta ant drobės.

- O čia, va, žiūrėk, mūsų trečiasis, - pravėrė duris į kitą kambarį, kurio visos sienos buvo lentynos, pilnos prikrautos knygų. - Jis norėjo visur rasti prasmę. Norėjo rasti žmogaus buvimo prasmę, darbo prasmę, meilės prasmę, kovos prasmę. Skaitė šimtus knygų, pats rašė ir numirė ant stalo susilenkęs, paskutinio sakinio neužbaigęs.

- O čia, - parodė ranka į save, - tu matai mūsų ketvirtąjį. Aš norėjau tik gyventi. Smagiai, be rūpesčio. Aš nenorėjau nieko statyti, nieko kurti, nieko nauja išmanyti, aš norėjau džiaugtis tik tuo, kas jau yra padaryta žmonių, kas duota Dievo. Bet žinai,

kaip kvailai čia padaryta, kad džiaugsmui pirmiausia reikia daug pinigų.

Dar buvau visiškai jaunas, kai dvarą spėjau praskolinti ligi paskutinės kapeikos, ir man beliko eiti dirbti juodo darbo, kad galėčiau turėti ko pavalgyti, arba nusižudyti. Tada pirmą sykį rimtai ėmiau galvoti ir pasakiau: vis tiek gražaus gyvenimo nebeturėsiu, o vargo gyvenimas jokios prasmės neturi. Kam mirti palengva, verčiau iš karto. Pasiėmiau virvę, užsirišau ant vagio, užsinėriau kilpą ir jau buvau bekišęs galvą, kai prasivėrė durys, ir įėjo jaunas vyras, šviesiai pilkai apsirengęs ir pats toks pilkai pabalęs, lyg nė vieno gyvo kraujo lašo gyslose neturėtų. „Ar tamsta to dvaro savininkas?“ – mandagiai pasisveikinęs, paklausė.

– Ir pasikart per vėlu, – pagalvojau, – maniau, kad atėjo koks skolininkas paimti dvaro, o mane – už skolas kalėjiman, bet pasakiau: – „Savininkas.“ „Gal tamsta sutiktum jį man parduoti?“ „Sutikčiau, – greitai atsakiau, – bet bijau, kad pardavimas ne mano valioj“. „Kodėl?“ – jis nustebo.

Papasakojau, kaip yra, o jis visiškai nieko: „Skolas galima bus tuoj išmokėti, o paties dvaro mums reikės tik po tamstos mirties. Dabar galėsi gyventi. Susitarsim taip: aš apmoku visas skolas ir apmoku

visas išlaidas, kokias tamsta padarysi gyvendamas nors ir šimtą metų, o po tamstos mirties visa tamstos nuosavybė atitenka man. Gerai?“

- Aišku, kad buvo gerai. Mes tuoj pasirašëm sutartį, o jis tą pačią dieną sumokėjo visas skolas ir davė pinigų, kiek reikėjo gyventi. Tik gyventi. Bet man daugiau nieko ir nereikėjo. Ir gyvenau. Tik visa nelaimė, kad kitas žmogus niekada nenori gyventi taip, kaip tu nori. Ir dėl to pats savo ranka nužudžiau septynis vyrus, devyni per mane patys nusižudė, o moterų tai nė skaityti nenoriu.

Paskum išėjo taip, kad manęs niekas nebenerėjo, niekas nebemylėjo. Pirkau tada viską pinigų, o pagaliau viskas atsibodo, tiesiai nebetekau apetito gyventi, ir, va, vieną vakarą užėjo toks tamsumas, kad susimaišiau vyno su nuodais ir išgėriau. Nuodai buvo tokie puikūs, kad, matai, net visos taurės nespėjau išgerti. Pusė liko ir turiu dabar ją taip nešioti. Einam, parodysiu, kur jie yra, jeigu kartais prireiktų.

Jis nuvedė siaurais laipteliais žemyn į didelį kambarį su spintomis sienose. Spintos ligi pat lubų buvo pristatytos butelių, o apačioje po spintomis stovėjo senos, per sprindį dulkėmis apgultos statinės.

- Čia yra viso pasaulio gėrimų. Kai širdis norės, ragauk, iš kur tik nori. Vardai jų vis kitokie, bet galvą visi vienodai susuka, o kai jau nieko nebe-norėsi nei gerti, nei daryti, įsipilk iš to butelio, ir rūpesčiai pasibaigs. Tik nepilk per daug ir, pusę išgėręs, nenuleisk taurės nuo lūpų, kad neatsitiktų kaip man. Neišgėriau ir, va, turiu nešiotis visą laiką rankoje. Negaliu nei išpilti, nei išgerti, nei pasta-tyti. Nešu, nešu ir vis turiu žiūrėti, kad koks lašas nenuvarvėtų. Ir taip reikės vaikščioti amžinai. Ne metus, ne dvejus, bet amžių amžius... Ar supranti?

Žodžiai tilo, ir žmogus pradėjo kaip rūke tirpti. Pats sutirpo, tik priekin atkišta ranka su taure dar valandėlę kabėjo ore, paskum ir toji pranyko.

Matatutį nukrėtė šiurpas. Tarp kojų jam pasipai-niojo juodas katinas, Matatutis spyrė jį, bet pataikė tik tuščią orą ir krito aukštiekninkas, kad net grin-dys suskambėjo. Kažin kas plonai plonai susijuokė ir nutilo.

KAIMYNAI

Matatutis atbudo su skaudama galva ir į ledą atšalusia nugara. Jis gulėjo tamsiam kambary ant šaltų, drėgnų akmeninių grindų. Oras buvo sunkus ir pritvinkęs pelėsių. Atsiminė atsigulęs į minkštą plačią lovą, paskum atsiminė sapną. Bet jis gulėjo kambary su spintomis, pilnomis butelių, ir apdul-kėjusiomis statinėmis, pilnomis gėrimų. Ir butelis gelsvo skystimo stovėjo spintos kampe. Tai negalėjo būti sapnas, bet vis tiek atrodė kaip sapnas.

Atsikėlęs atsidarė spintą, prasikimšo pirmą pasi-taikiusį butelį ir nugėrė gerą gurkšnį. Gėrimas, kaip karštas švinas, nubėgo gerkle. Dar patraukė kitą gurkšnį, kad išalusi nugara atšiltų, ir krūptelėjo: atsiminė krepšį pakabinęs ant lovos galvūgalio, ir dabar kiekvienas galėjo ateiti ir pasiimti. O gal jau ir pasiėmė. Numetė butelį ir galvotrūkčiais užbėgo laiptais viršum, paskum valandą klaidžiojo iš kam-bario į kambarį, kol surado lovą. Krepšys tebekabėjo kaip kabėjęs, ir neatrodė, kad kokia gyva dvasia čia būtų buvusi.

Pasiėmė krepšį, persikabino per petį, užkando iš kišenės, užsitraukė dūmą, vis galvodamas apie keistą sapną, paskum išėjo pasidairyti po kambarius. Susirado ir tą su daugybe paveikslų. Pažiūrėjo, pažiūrėjo; kai kurie buvo gražūs, bet pro langą vis tiek gražiau atrodė. Tenai buvo gyvi medžiai, gyvas dangus. Susirado ir tą su daugybe knygų, pakilojo pavartė, bet visos jam buvo vis tiek: kareiviui nereikėjo mokėti nei skaityti, nei rašyti, o čia nebuvo net kam pamokyti.

Priėjo prie lango. Saulė jau buvo besukanti iš pietų, kiemas buvo visas žalias ir tuščias. Niekur jokio žmogaus nei balso. Išėjo laukan, apsuko daržines ir tvartus. Visur buvo tuščia tuščia. Ir didžiulis sodas buvo tuščias: atrodė, jis niekada nei žydėjo, nei vaisių mezgė. Ir paukščių jokio garso nebuvo girdėti. Apėjo didelį parką, niekur nesukrutėjo nei sparnelis, tik ties vartais sausos pušies viršūnėj turėjo juodvarnis ir snaudė.

Nesmagu pasidarė Matatučiui. Nuo to tuštumo buvo taip, lyg kokia nelaimė plazdėtų ore, lyg sunkus kirvis kabėtų virš galvos.

Besidairinėdamas ties vartais šalia krūmų pamatė pilka miline apsivilkusį žmogų ir pasijuto taip, lyg būtų pamatęs brolių. Greitai pasileido vartų link, bet

žmogus įlindo į krūmus ir dingo. Pasižvalgė, pasidairė, per krūmus perėjo – niekur nė gyvos dvasios. Išėjo į laukus – irgi niekur nė gyvos dvasios. Ir laukai nebuvo panašūs į laukus: jokio naudingo augalo, jokios naudingos žolės, tik dagynai, usnynai, varnalėšynai, svėrynai, dilgynai, vis sulig žmogaus galva aukštumo.

Dar nesmagiau pasidarė senam kareiviui. Jeigu čia būtų tėviškės namelis ir jo nedidelis laukas, jis savo paties rankomis kiekvieną piktžolę išrautų, žemę aguona paverstų, bet ką gali žmogus padaryti toms piktžolynų neaprėpiamoms platybėms. Čia reikia žmonių. Tūkstančių žmonių, kad vėl galėtų sušnarėti rugių varpos, sušnabždėti miežio akuotas. Jis aukso turi, o žmonių irgi kur nors turėtų būti.

Pagalvojo, pagalvojo ir pasileido Matatutis be tako, be kelio bristi per usnynus. Sukaito, supluko, kol kraštą prisimušė. Toliau buvo matyti kaimas, netoliese vyras arė dirvą. Matatutis nusiėmė krepšį, nusišluostė prakaitą ir, krepšiu rankoj plevėsuodamas, pasileido prie žmogaus. Bet tas tik pamatė, pasižiūrėjo, ranka akis nuo saulės prisidengęs, ir pasileido bėgti į kaimą.

– Palauk! – sušuko Matatutis, – bet vyras dar labiau paspaudė.

Dar galą paėjęs, sustojo ir nežinojo, ką daryti: visas kaimas galvotrūkčiais bėgo į mišką. Aiškiai buvo girdėti vaikų šauksmas ir moterų aimanavimas. Tyčia nuėjo į kaimą pasidairyti, bet trobos buvo atviros, ant stalų stovėjo nebaigti valgiai, daržuose naršė palaidi gyvuliai.

Matatučiui dar nesmagiau pasidarė, ir jis išėjo atgal. Kol per piktožolynus išsilamino, visiškai sutemo, ir beveik vidurnaktis atėjo.

Tik pro duris įėjęs, susivokė, kaip negerai padarė, kad per dieną nepasirūpino šviesos. Visur buvo taip tamsu, nors pirštu į akį durk. Grabaliojosi patamsy, grabaliojosi, kol nusigrabaliojo iki miegamojo. Vos peržengė slenkstį, kažin kas minkštas, purus pasipainiojo po kojomis. Lyg būtų katinas, lyg šuo, ir Matatutis pagalvojo, kad bus koks iš kaimo parsekęs. Tyliai pastovėjo, bet nieko daugiau nebuvo girdėti.

- Ciuciuk, ciuciuk, - pakalbino, - tylu.

- Kic, kic, kic, - pamėgino - nieko.

- Atsiras, jeigu yra, - pagalvojo, nusigraibė ligi lovos ir gulėsi, bet kad suriks, kad suknerks iš po šono, lyg iš karto būtų devyniems katinams uodegas prigulęs.

Šiurpais nušiorpo visas kūnas, ir Matatutis pašoko iš lovos, o visos sienos kad pradės juoktis,

kad pradės juoktis ir tik žiba, tik žiba poromis geltonų akių, o visa oda šurpais tik eina, ir plaukai piestu tik kyla, tik kyla, ir pats Matatutis kad suriks surikęs, kad subliūs kaip didžiausias jautis, skerdyklą pajutęs, ir šokte iššoko pro duris. Čia buvo ramu, nebuvo girdėti jokio balso, ir Matatučiui ėmė rodytis, kad taip nebuvo, kad jis tik tokį negerą sapną sapnavo, bet atgal eiti bijojo.

Naktis buvo šviesi, šilta. Jis atsigulė po medžiu, krepšį susilankstęs po galva pasidėjo, žiūrėjo, žiūrėjo į mėnulį ir užmigo.

UŽPUOLIMAS

Iš miego pažadino drėgnas šaltumas ir skaudūs peršuliai. Pašoko. Pasijuto supiltas šaltu vandeniu, ir iš visų pusių pylėsi rykštės ir lazdos.

- Mušt velnią!

- Duot!

- Šermukšninių! Šermukšninių! - šaukė šimtai balsų.

Matatutis nesusivokė, kas darosi. Aplinkui buvo tik vyrai ir vyrai, visi įniršę, visi šaukė: mušt velnią ir tvojo lazdomis ir rykštėmis, ir pylė vandeniu, kiti kapojo rožančiais.

- Vyrai, nustokit! - šaukė Matatutis.

- Duot, velniui! Duot!

Šaukė visi vienu kartu ir mušė visi vienu kartu.

Nebuvo kada dairytis, ir Matatutis tik pasimuistė iš po lazdų, išoko į rūmus ir užsitrenkė duris.

- Mušt velnią! Duot, - šaukė vyrai, puolė laužti durų, mušti langą. Kažin kas sušuko:

- Iškept, išrūkyt! - ir pradėjo versti sausų šakų krūvas prie rūmų kampų.

- Tai kas čia dabar? Mano ar ne mano tie namai, - pamanė vienas sau Matatutis. Ir dar pridėjo:

- Rasiu kur nors ramybės ar ne?

Iš lengva nusiėmė krepšį, dar palaukė, ar vyrai atvėsę patys nenuėis, bet jie vis labiau kaito, langai su visais rėmais krito į vidų, storos, geležim kausytos durys į vidų linko, o ties kampais jau buvo sunešti laužai. Vyrai prisitūpę skiltuvais tik čekėjo, tik čekėjo, smilkstančias kempines tik pūtė, tik pūtė.

- Visi į krepšį! - piktumu nesitverdama, sušuko, ir visi vyrai pakilo širšinių debesiu, sulindo krepšin, o Matatutis užraukė, nunešęs pakabino ant lovos galo ir išėjo lauk.

Jis staiga nebenorėjo nei to krepšio, nei to dvaro, bet ir pats nežinojo, nei kur eiti, nei ką daryti.

Kiemas buvo pilnas primėtytas šermukšninių lazdu ir rykščių. Žmonės tikrai turėjo galvoti, kad jis velnias, kad tiek šermukšninių prisikapojo.

Pasėdėjo po medžiu, pasnaudė, ties kampais pasirinkiojo titnagų, skiltuvų ir kempinių, pasiėškojo sakuotų šakalių žiburiams. Sugrižęs vidun, paveikslų kambario židiny užkūrė ugnį, iš kišenės užvalgė, rūsin nuėjęs užgėrė, o dienai vis buvo ne galas ir ne galas. Pasivartė knygas.

- Kad mokėčiau skaityti, skaitymas gal laiką greičiau suėstų, - pagalvojo.

Numetė knygą į šalį ir vėl išėjo į kiemą. Prie vartų sukinosi kelios moterys. Nesulaukusios sugrįžtant vyrų, pačios atėjo pasižvalgyti. Ir Matatučiui dingterėjo galvon, kad reikia nueiti prie vartų ir visą teisybę pasakyti joms. Nors moteris ir kvailas padaras, bet bėdoj kartais išmintingiau padaro už šimtą vyrų. Ir jeigu jis pasakys jom esąs tik paprastas kareivis, turįs daug pinigų, ir kad mokės grynais už kiekvieną išnaikintą piktžolę ir už pasėtą grūdą, ir kad jų vyrai yra avinai, kuriuos su tom pačiom šermukšninėm reikia namo parsivaryti ir prie naudingo darbo pristatyti, jos supras, atsiims vyrus, o jis dar išritins iš rūsio kokią gerai apdulkėjusią statinaitę, ir visi pasidarys draugai. Bet vos tik jis pasijudino nuo durų, kai moterys pasikėlė sijonus ir nurūko per usnynus. Tik blauzdos saulėj sumirgėjo, ir tiek jų tebuvo matyti.

- Tfu, kvailos avys, - nusingvojė Matatutis, apsuko dar kelis kartus apie rūmus ir nuėjo gulti.

Žemaičiai krepšyje nekrutėjo: jie arba jau buvo numirę iš baimės, ar tik taip sau, tyliai ausis susklaidę, sėdėjo ir laukė, kas bus toliau. Ėmė noras pasižiūrėti, bet piktumas širdy tebebuvo didelis;

pamanė sau: tegu seni avinai pasimoko, kaip su nauju kaimynu reikia gyventi, ir pradėjo taisytis lovą.

Akys taip merkėsi, taip lipte lipo, bet jis pasipurtė, susiieškojo kur labiausiai sakuotą šakalį, išmeigė prie durų į tam tyčia padarytą žibintą ir atsigulė.

VELNIUI GARBĖS ŽODŽIO NĖRA

Vidury miego išgirdo: stukt, vėl: stukt, ir dar: stukt. Pramerkė akis ir mato: juodas katinas pasišoksta, siekia išmušti šakalį iš žibinto ir stukt atgal ant grindų.

- Tai tu man praeitą naktį ramybės nedavei! Gerai, - pasakė Matatutis.

Tyliai pasisiekė krepšio, truputį praskleidė ir sušuko:

- Į krepšį!

Katinas tik skiukt ir įlėkė.

Apie sienas kažin kas neramiai neramiai sučiužėjo.

- Ar čia jūsų ir daugiau yra? - paklausė Matatutis.

Iš kampo išlindo didelis liūtas.

- Į krepšį ir tu, - labai ramiai pasakė Matatutis, ir liūtas, net neapsidairęs, įlėkė.

Taip jis įvarė ir gyvatę, ir dramblių, ir vilką, ir tigrą, ir bulių, ir visus kitus, kuriais tiktai velniai mėgino jį išgąsdinti.

- Dabar truputį palauk, - pasigirdo balsas už sienos.

- O kam aš turėčiau laukti? - atkirto žemaitis.

- Na, tik truputėlį. Pats savo ausim girdėjau, kaip seneliukas sakė, kad pirma gerai pagalvotum, o paskum ką į krepšį landytum. Ką gi tu darai? Juk tik pagalvok, viso pragaro velnių į krepšį tu vis tiek nesuvarysi. Mūsų skaičius neturi galo. Ir jeigu tu taip ligi pasaulio pabaigos varytum, vis tiek jokios žymės mums nepadarytum. O ir velniui tavo krepšy daug smagiau negu pragare.

Bet, va, žiūrėk: mes turim tokį susitarimą su karalium. Koks tas susitarimas, tau nereikia žinoti, bet jeigu tu padėtum jam užkariauti pasaulį, mes tau duotumėm viską. Sugražintumėm jaunystę, iš kapo prikeltumėm Mariulę, prikeltumėm tėvus, išmokytumėm visų mokslų. Galėtum naudotis viso pasaulio džiaugsmiais, o taip vis tiek neturėsi ramybės. Niekur nuo mūsų neištrūksi.

- Į krepšį ir tu, išminčiau, - žiovaudamas pasakė Matatutis, ir senas, raguotas, visas derva sukvipęs velnias iššoko iš sienos ir įnėrė į maišą.

Už sienos pakilo baisus klegėjimas, bet tuo laiku toli dagynuose sugiedojo paklydęs gaidys, ir staiga viskas nutilo.

Matatutis mėgino miegoti, bet iš krepšio ėjo nemalonus kvapas, o akys taip merkėsi, o kvapas taip pykino, kad nebeiškentęs nukabino krepšį nuo lovos kojos, išmetė kieman pro vyrų išmuštą langą ir atsigulė.

Iš karto buvo ramu, bet paskum prasidėjo toks cypimas, toks kauksmas, kad Matatutį kaip meste iš lovos išmetė. Pirma pagalvojo, kad visos apylinkės moterys susirinko vyrų, ir prišoko prie lango, bet kiemas buvo tuščias. Tada pats išbėgo lauk pažiūrėti, kas darosi.

Klyksmas ėjo iš krepšio, kuris visas virpėjo, tampėsi, net braškėjo, lyg viduje būtų vykusios didžiausios muštynės.

- Tai jau velniai mano žemaičius kankina, - pagalvojo ir tekinas pribėgo artyn, pagavo krepšį ir tada suprato: krepšys buvo įkritęs į dubenį su švęstu vandeniu, kurį žemaičiai buvo atsinešę Matatučiui šlakstyti. Nedaug to vandens tenai bebuvo likę, bet pakako krepšiui peršlapti, o kai ėmė pirmieji blaškytis, ir visas sušlapo, ir velnius svilinte svilino.

Velniai Matatučiui nerūpėjo, bet rūpėjo, kas tenai beliko iš žemaičių. Jis atsargiai praskleidė ir pasakė:

- Žemaičiai, galite išeiti.

Ir buvo pilnas baimės, ar bepasirodys nors vienas.

Vyrai tuoj pradėjo kabaruotis lauk, ir kiekvienas leidosi bėgti į laukus, nieko nebenorėdamas nei matyti, nei girdėti. Po kelių akimirksnių pasiliko tik vieni velniai. Tada Matatutis krepšį vėl užraukė, išbaigė visas sausas vietas šlapinti švęstu vandeniu, ir velnių cypimas pasidarė toks didelis, kad ne tiktai baisu, bet ir graudu buvo klausyti. Velniams Matatutis norėjo būti kietas. Numetė krepšį į dubenį, nuėjo į kambarį ir atsigulė, bet negalėjo nugulėti; išėjo pasivaikščioti po sodą, bet negalėjo sulaikyti širdį užtvinusio gailėsčio.

- Velnias, tai velnias, bet kai negerai, ir velniui negerai, - pats sau kalbėjo ir pagaliau sugrįžo, truputį praraukė krepšį ir pasakė:

- Senasis velni, kur tu? Iškišk nosį.

Velnias iškišo.

- Pasakyk dabar, kur geriau: pragare ar krepšy?

Velnias tylėjo. Jam buvo sarmata prisipažinti, kad čia blogiau.

- Žiūrėk, ką aš pasakysiu, - tęsė Matatutis. - Jeigu jums čia geriau, galite būti, aš nepavydžiu. Šiandien pat nueisiu bažnyčion, parsinešiu švento vandens tiek, kad galėčiau visą krepšį pamerkti. Visą kubilą parsivešiu. Galėsit maudytis ligi pasaulio pabaigos.

- Ne, to nedaryk! - sušuko velnias.

- Galiu ir nedaryti. Bet tada užmirškite susitarimą su karalium ir susitarkite su manim, kad daugiau čia ne tik jūs, bet nė jūsų kvapas nebepasirodytų. Nes jeigu pagausiu, įkišiu krepšin ir tuoj švęstan vandenin pamersiu. Ir nebepaleisiu. Galėsite ir šaukt, ir cypit, kiek tik norėsite. Na, ką?

- Gerai. Tegu tave ima visi negerieji, nelabas žemaiti tu, bet čia daugiau nė vienas velnias nepasirodys. Nors ir prašytum, ir šauktum...

- Garbės žodis?

- Garbės žodžio velnias neturi, - nusijuokė senis, - bet jis turi baimę. Gana, leisk. Čia daugiau nė vienas velnias nedrįs pasirodyti iš baimės. Aš ir dabar jaučiu, kaip visas pragaras dreba.

Matatutis atrišo krepšį, ir velniai su didžiausiais perkūnų trenksmais išdulkėjo, tik oras derva pakvipo.

KUR DINGO MIRTIS?

Ramu pasidarė dvare. Niekas netrukde naktimis, niekas nesimaiše dienomis. Gulė, kada norėjo, kėlė, kada norėjo, valgė, kiek norėjo, gėrė, ko norėjo, o laikas vis pamažiau ir pamažiau ėjo, pasiilgimas ko gyvo vis labiau smaugė.

Kartais išeidavo anapus apleistų laukų į kaimus, bet žmonės kaip pasvilinti būriais bėgo į miškus. Grįždamas į dvarą, vis dažniau pagalvodavo, kad gal ir negerai padarė, nenuėjęs karaliui tarnauti, bet vis tą mintį nuvydavo kaip įkyrią musę.

Paskum laikas visiškai sustojo. Nebebuvo kur liūsti, ir gana. Norėjo numirti, baisiai norėjo, bet mirtis, atrodė, jį užmiršo pasauly, kaip aną sykį karalius buvo užmiršęs kariuomenėj.

Viena Matatutis žinojo, kad jis jau pasidarė labai senas. Savo metų skaičiaus tikrai nežinojo, bet šimtą metų jau seniai buvo perlipęs. Seniai jau reikėjo ir numirusiam būti.

Jis vėl pasiilgo ir tėvų, ir Mariulės. Tik nebeturėjo noro, kad jie čia pas jį ateitų, norėjo greičiau nueiti pas juos.

Kiekvieną vakarą guldamas meldavosi, kad nebekeltų kitą rytą. Norėjo, kad ateitų kokia didelė liga, mėgino nevalgyti ir negerti, mėgino pasigerti ligi susirgimo, bet niekas negelbėjo. Visą laiką buvo sveikas ir stiprus ir, juo labiau norėjo mirti, juo sveikesnis ir stipresnis darėsi.

Vieną sykį paėmė tikras piktumas.

Pyko pyko, po kambarius trankėsi, baldus vartė, pagaliau trenkė kumštim į stalą ir pasakė:

- Na, palauk, mirtie. Jeigu tu pas mane neateini, tai aš ateisiu pas tave. Ir tuojau!

Nuėjo rūsin, prisipylė iš geltono butelio pusę taurės, vienu gurkšniu išmetė ir laukia. Burnoj tik kartu pasidarė, kaip tada pas karalių, o daugiau nieko. Ir judėti gali, ir vaikščioti, lyg būtų išgėręs pusę stiklo gryno vandens.

Palaukė palaukęs, prisipylė pilną stiklą, išgėrė ir laukia - nieko. Išgėrė visą butelį - vis tiek nieko.

- Apgavo, - pagalvojo, - bet užmiršo, kad žemaitį apgauti ne taip lengva. Pažiūrėsiu, ar įeis tas pilkas žmogus, kaip anam įėjo. Tik aš dvaro dar neparduosiu. Susiieškojo stiprią virvę, pririšo ant vagio, užsi-

nèrè kilpą, pažiūrėjo į duris – nieko. Užsinèrè ant kaklo, vèl pažiūrėjo – niekas neateina. Pasileido – vis tiek nieko. Kaklą spauste spaudžia ir nemalonu, bet viską mato ir girdi ir gali švytuoti kaip švytuoklè, ir tada atsiminè, taip aiškiai atsiminè, kad net akyse sušvito. Gi tada, kai seneliukui pasakè, kad numirti gali ir be jo valios, seneliukas taip mįslingai nusišypsojo ir dar paklausè: „Ar tikrai?“ Dabar pasidarè aišku, kad numirti be jo valios tikrai negali.

– O vis tiek mæginsiu! – sušuko, šiaip taip išnèrè iš kilpos, užlipo į pačią viršūnę rūmų bokšto ir nušoko žemyn, bet tik koją nikstelėjo ir knapterèjæs veidą į akmenį nusibruožè. Tada visas piktas nubègo ant tilto ir nušoko į tvenkinį, pastovėjo, pastovėjo dugne ir vèl išlipo į krantą, visas sušlapæs ir susisarmatinæs, bet užsispyræs vis tiek nebegyventi.

Pasèdėjo ant kranto, pasèdėjo, pasièmè krepšį ant pečių ir išėjo ieškoti mirties. Norėjo susitikti su ja pačia akis akin.

– Jei nenorès manæs imti, pačią į krepšį įvarysiu, – eidamas šnekėjo: – jeigu negaliu aš numirti, tegu ir niekas nemiršta.

Buvo labai supykæs.

Èjo, èjo per laukus, per girias, per kalnus, per dykumas, ogi vienos dykumos pakrašty žiūri: tokios

didelės durys ne durys, vartai ne vartai, apskritai tokia vieta, pro kurią galima įeiti, bet išeiti ne. Pagal tuos vartus eilių eilės velniukų sugulusios vartosi, tinginiauja. Iš dykumos ateina juodos nusiminusios dūšėlės po vieną, po dvi, po kelias, ir kai tik kuri prieina arčiau, velniukas tuoj pašoka ir įstumia pro duris, o ten tuoj pasigirsta dejavimas ir dantų griežimas.

Matatutis pasuko artyn pasiklausti, kur gyvena mirtis, bet vienas velniukas ją pamatė, pašoko, pradėjo į jo pusę pirštu rodyti ir kažin kokius žodžius šaukti. Visi kad sujudo, kad ėmė grūstis vidun. Kol Matatutis priėjo artyn, velniukai buvo viduj, ir durys kietai užtrenktos ir užrakintos, tik juodos dūšėlės rinkosi pavartėn, būrėsi į didelį būtį, ir niekas jomis nebesirūpino.

Pamėgino atidaryti, nesidarė; tada pradėjo belsti. Beldė, beldė, beldė, kol vienas velniukas išdrįso prasidaryti mažytį langelį ir sušuko:

- Ko čia trankaisi? Ko nori?
- Noriu sužinoti, kur gyvena mirtis.
- Nežinau, - trumpai atkirto velniukas ir užtrenkė langelį.

Matatutis vėl pradėjo belsti.

Po gero laiko kitas velniukas prasivėrė lange-
liuką.

- Ko dar nori?

- Jei nežinote, kur yra, tai galėtumėt pasakyti,
kas galėtų žinoti?

- Eik pas šventą Petrą. Jis turi visas knygas.

- O kur jį rasti?

- Eik ten į kalną, o paskum per debesis.

Pažiūrėjo į tą pusę. Priešais buvo didelis kalnas,
o viršum jo debesis. Pradėjo lipti. Įlipo į kalną, pri-
ėjo debesis, ėmė bristi per debesis, kaip per palaidų
pūkų patalus, pavargo, pagaliau užtiko taką, kuriuo
grūdosi eilių eilės baltai apsirengusių dūšelių.

Matatutis tarp jų su savo amžiais nudėvėta karei-
vio sėmėga atrodė kaip nupešiotas žvirblis tarp
baltų gulbių. Buvo sarmata, bet vis tiek ėjo kartu,
kol priėjo baltuose debesyse paskendusius mėlynus
dangaus vartus, o prie vartų stovi šventas Petras.
Dūšelės eina pro jį ir eina, o jis kiekvienai maloniai
nusišypso, mandagiai galva linkteri. Matatučiui nei
šiaip, nei taip, bet eina ir jis.

- O pats ko čia ieškinėji? - sustabdė šventas
Petras.

- Noriu sužinoti, kur galiu rasti mirtį, - paaiškino.
Šventas Petras pakėlė žilus antakius.

- O kam tau mirties?

- Kad gyvenu, gyvenu, o ji, matyt, mane visiškai užmiršo. Noriu pats pasikalbėti. Gal supyko už ką. Kur dabar ji?

- Tik vienas Dievas tai težino, - paaiškino šventas Petras.

- Tai leisk jo paklausti.

- Negaliu. Kas neturi tokių drabužių, negaliu.

- Aš ne būti, tik pasiklausti. Aš vėl išeisiu.

- Vis tiek negaliu.

- Tai ką man daryti?

- Paklajok po tuos debesis, kol Viešpats Dievas pasigailės ir nusiųs į pragarą.

- Į pragarą?! - sušuko Matatutis.

- O kur daugiau? Tu žemėj nieko nepadarei, už ką galėtum dangaus slenkstį peržengti.

Nusiminė Matatutis ir pasuko į debesis, o debesys liumpsi po kojomis ir drėgnu šalčiu ligi kaulų gelia. Vaikščiojo, vaikščiojo, laukė, laukė, kojos įsmilko, ir piktumas pradėjo imti, o pasigailėjimo nebuvo ir nebuvo. Tada antrą kartą pasuko į dangaus vartus.

- Vis tiek aš noriu pasikalbėti, - pasakė šventam Petruui jau visiškai rimtai.

- Nieku negaliu padėti, - tas tik patraukė pečiais ir pastūmė Matatutį nuo tako, kad netrukdytų baltoms dūšėlėms.

- Bet man būtinai reikia. Aš esu senas kareivis ir negaliu čia per amžius šalti.

Šventas Petras tik liūdnei nusišypsojo ir papurtė galvą.

Matatutis nebeišlaikė. Kraujas suplūdo į galvą, kad net akyse pažaliavo, o kai akys iš piktumo pažaliuoja, žmogus gali visko pridirbti. Greitai nusiėmė krepšį, pakratė ir sušuko:

- Į krepšį!

Šventas Petras visiškai klusniai tik šmukšt - ir sėdi vidury. Ir nieko nesako.

Matatutis krepšį ant pečių ir kartu su kitais - į dangų.

Čia tuoj dvelkterėjo maloni šiluma, ir pasklido nuostabus kvapas. Tuoj pranyko iš kūno nuovargis ir iš sielos piktumas. Širdis pritvino ramumo ir linksmybės. Jis ėjo ir ėjo, o sieloj taip skaidru, taip džiaugsminga, lyg ne gyventum, o varpo garsais skambėtum. Su sykiu žiūri - priešais Viešpats Dievas sėdi. Ir ne Viešpats Dievas, o tas pats seneliukas, kuris tris prašymus išpildė. Tik tada jis buvo

geras ir šypsojosi, o dabar akys žiūrėjo rūščiai, ir plati kakta buvo pilna raukšlių.

- Kaip tu čia patekai? - paklausė, ir jo balsas perkūnais nudundėjo dangumi.

- Per Tavo, Viešpatie, pagalbą, - žemai nusilenkė Matatutis. - Norėjau sužinoti, kur galėčiau rasti mirtį.

- Mirtį? - dar labiau suraukė Dievulis kaktą. - Argi žemėj jau nebeturi ką veikti?

- Nebeturiu, Viešpatie, - nuolankiai atsakė Matatutis.

- Jeigu tikrai nebeturi, galėsiu atsiųsti ir mirtį, nors ir ne tokia dar buvo mano valia. Bet žinok, kad dabar numiręs čia nepateksi.

- Bet, Viešpatie, čia taip gera, taip ramu širdžiai. Čia turi kur nors būti mano tėvai ir Mariulė. Juk tu žinai, kad visą amžių neturėjau kur galvos priglausti, kodėl nori mane dar ir iš čia išmesti?

Bet Viešpats nesigraudino. Jis dar labiau susiraukė ir pamojo pirštu mažytį angeliuką.

- Pašauk šventą Petrą, - pasakė.

Matatutis pajuto, kad šventas dangaus ramumas jau slysta iš po kojų. „Ar šiaip bloga, ar taip bloga“, - vienas sau pagalvojo, sukaupe visą kareivišką ir žemaitišką drąsą ir pasakė:

- Nereikia, Viešpatie, siūsti: šventą Petrą aš turiu čia.

Su tais žodžiais praskleidė krepšį, ir iš jo kyštelėjo plika, žilų plaukų vainikėliu apsukta švento Petro galva.

Viešpats ramiai nusišypsojo, metė greitą žvilgsnį į Matatučio pilnas nevilties akis, į rankas, kaip jose laikė krepšį, į lūpas, nuo kurių, rodėsi, tuoj tuoj nušoks „Į krepšį, Viešpatie!“, ir pasakė:

- Na, tegu jau, tegu. Greičiau paleisk mano Petrą, kad į dangų daugiau ko nereikalingo neprieitų, - o pats dviem pirštais paėmė iš Matatučio rankų krepšį, susuko į mažą vamzdelį ir pasistojęs užkišo taip aukštai, kad net patys aukščiausieji dangaus angelai negalėtų pasiekti, paskum atsisuko į Matatutį kaip paprastas seneliukas, uždėjo ranką ant peties ir pasakė:

- Taigi, matai, senas mano bičiuli. Aš labai norėčiau dėl gailestingumo čia tave palikti, bet negaliu dėl teisybės. Tu niekam nieko nesi padaręs gera. Ką darei, darei sau, nors tas darymas ir ne visada geram išeidavo. Pagalvok. Galvoti tu moki. Man tavęs tada pagailo ir tavo žemaičių pagailo ir mačiau, kad savo žemaičius tu labai myli.

Kai paprašei savo krepšiui tokios baisios jėgos, pagalvojau: tegu ima. Pirmiausia savo žemaičiams atneš laisvę, paskum gal atneš ir kitiems, o tu ką padarei: makaravai, makaravai su tuo krepšiu ir savo žmones tik į baimę įvarei. Tu niekada negalvojai apie kitą, bet tik apie save. Tu nežinai, kiek žmonių nuo tavo krepšio iš baimės numirė, kiek susirgo, kiek vaikų našlaičių paliko. Ar tiki man?

- Tikiu, Viešpatie, - pasakė, žiūrėdamas į dangaus lubas, kur buvo užkištas krepšys. - Duok man jį dar sykį ir pamatysi, kiek gero dabar žmonėms padarysiu. Man pirma kiti žmonės visiškai nebuvo į galvą atėję.

- Ne, dabar negalima. Kas padėta, padėta, nebereikia liesti. Bet jeigu nori gera sugrižęs padaryti, gali pagalvojęs padaryti ir be krepšio. Ar nori pagalvoti?

- Noriu, Viešpatie...

Su tais žodžiais kažin kas trinktelėjo, ir Matatutis pabudo rūsy ant grindų, o šalia jo gulėjo tuščias nuodų butelis, ir truputį svaigo galva.

Jis vėl galvojo, ar sapnas čia buvo, ar ne, ir negalėjo tvirtai tikėti, kad pats buvo danguj ir kalbėjosi su Viešpačiu Dievu, bet negalėjo ir netikėti, nes niekur nebegalėjo rasti stebuklingo krepšio.

Pypkė tebebuvo, maisto kišenėj tebebuvo, bet krepšio – ne.

Tada jis pakilo ir išėjo ieškoti žmonių. Jis turėjo ką nors padaryti ir kitiems.

Pirmam kaime nerado nieko: žmonės buvo palikę namus ir išsikėlę kitur, kitas kaimas išsigando ir pasileido miškan. Matatutis, iškėlęs rankas, kratė, balsu šaukė ir ženklais rodė, kad niekam nieko blogo nenori daryti. Vis tiek niekas neklausė ir bėgo tolyn, tik netikėtai vidury lauko iš visų atsiskyrė vienas vyras ir pradėjo eiti priešais Matatutį.

Jis buvo aukštas, liesas, liūdnom mėlynom akim.

– Kam tu mus persekioji? – susitikęs pasakė.

– Aš nieko nepersekiuju, – su ašaromis akyse atsakė Matatutis.

– Tu mums daug nelaimių atnešei. Kodėl negali jas nešti kitur?

Matatutis paprašė vyrą, kad tas išklausytų jo ilgus ir atviros pasakos. Ir juodu susėdę ilgai ilgai šnekėjo. Vyras irgi daug dalykų žinojo, bet visos žinios buvo iš kitos pusės, iš piktosios. Ir kai Matatutis pabaigė pasakoti apie buvimą danguj, ir kaip Viešpats Dievas iš jo atėmė nuostabų krepšį, vyras atsiduso:

- Kodėl mudu nesusitikom, kai tu čia pirmą sykį atėjai? Aš visą laiką ir tegalvojau, kaip galima būtų žemaičiams laisvę iškovoti, - atsiduso vyras.

- Matai, tu galvojai apie kitus, o aš tegalvojau, kaip sau patogią ramybę rasti. Pasakyk, ką dabar dar tiems žmonėms galėčiau padaryti? - klausė Matatutis.

Vyras ilgai tylėjo.

- Aš bijau suklysti, bet čia žmonės labai neturtingi, iš savo žemės kartais sočiai pavalgo, o kartais ir nepavalgo. Ar negerai būtų, jeigu savo laukus išdalytum jiems? Kaip nors visiems lygiai, kad pikto nebūtų.

Ilgai abu galvojo ir svarstė, paskum sutarė, kad ilgasis vyras nueis, surinks apylinkės išmintinguosius ir su visais aptars, kaip galėtų pasidalyti nelaiminguosius usnynus.

Matatutis sugrįžo į dvarą, o vyrai susirinko svarstyti. Paskum susirinko visi ant dvaro ežios. Ir Matatutis atėjo. Jis pasilipo ant akmens ir pasakė:

- Aš niekada niekam pikto nenorėjau, bet mylėjau tik save. Aš kaltas, kad palikau jus visus galvoti apie mane taip, kaip galvojote, nors žinojau, kad galvojate ne taip. Dabar pamėginkite viską užmiršti. Nuo šiandien mano žemė yra jūsų žemė. Aš jau pasira-

šiau raštą, ir niekas jos iš jūsų negalės atimti. Pini-
gus atiduodu be rašto. Jie bus padalyti kiekvienam
nuo galvos lygiai, kad galėtumėt pradėt gyventi. O
rūmus atiduotu tam žmogui, kuris pirmas iš jūsų
tarpo išėjo manęs pasitikti.

- Man rūmų nereikia, - pasakė liesasis vyras.

- Bet tu ir žemės neėmei.

- Man ir žemės nereikia.

- Kodėl? - nustebo Matatutis. - Visi taip norėjo
gauti kuo daugiau, o tu savo dalies atsisakai.

- Matai tamsta, aš mėgstu klausyti, ką šneka šla-
mėdamas miškas, ką pakužda pralėkdamas vėjas,
ką šlamena ežero bangos, žiūrėti, ką supina dan-
guje debesys, atspėti, ką mąsto jauna motina, pasi-
lenkusi ant vaiko lopšio, ir ką senelis, eidamas per
kviečių lauką.

Aš noriu viską matyti, viską girdėti, viską jausti,
viską atspėti, o paskum iš to sudedu dainas ir pasa-
kas, kartais graudžias ir liūdnas, kartais pilnas
džiaugsmo, ir kai žmonės po sunkaus darbo ilsisi,
pasakoju jiems, ir jie tada daug pajunta ir daug
sužino, ko be manęs niekada nebūtų jautę nei suži-
noję. O kai turėsiu žemę arba rūmus, turėsiu į juos
subesti ir savo akis, ir ausis, ir širdį, ir žmonės nebe-

turės pasakų, nebeturės dainų, jų poilsio valandos pasidarys tamsios ir tuščios.

- Gerai, - pasakė Matatutis, - tada ir tau turiu šį tą. Imk tą pypkutę. Joje niekada nepritrūks smilks-tančio žiupsnio geros tabokos. Smagiau bus žiūrėti į pralekiančius debesis. O čia mano senas švarku-tis. Jis negražus, bet jo kišenėje visada rasi gero užkandžio.

- O ką pasiliksi sau? - pasakė žmogus.

- Man daug nereikia. Aš manau, kad Viešpats Dievas mane greitai atsimins.

Tikrai, pirmą sykį gyvenime Matatučiui širdis pasidarė tokia lengva ir smagi, beveik tokia pat, kaip tada danguje. Jis linksmi atsisveikino svajo-toją ir nuėjo į dvarą, o žmonės, smagiai šūkaudami, žingsniais ir virvėmis matavo laukus, kalė kuolus ir brido naujas ežias.

Apie Matatutį jie visai pamiršo. Tik kai pabaigė dalytis laukus ir susirinko į rūmus pasitarti, ką daryti su sodais ir namais, rado Matatutį lovoje amžinai užmigusį su laimingai nušvitusiu veidu.

Tada visi su gailėsčio ašaromis susirinko apie lovą, o į priekį išėjo liesas žmogus. Jis palengva išsi-traukė iš dantų pypkutę ir pasakė:

- Nebūkite nusiminę. Matot: jis džiaugiasi, kad Viešpats ir jį atsiminė. Kitą sykį jums papasakosiu, koks puikus jis buvo žemaitis, tik viena nelaimė, kad nemokėjo padaryti, ką būtų galėjęs padaryti.